ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ
8
2015

ISSN 2233-1778

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Академик Рајко Кузмановић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Академик Драгољуб Мирјанић

Овај број часописа Грађа о прошлости Босне штампан је уз финансијску помоћ Министарства науке и технологије Републике Српске.

Copyright © Академија наука и умјетности Републике Српске
Бања Лука 2015
Сва права задржана

УДК 94(497.6)(091) ISSN 2233-1778

Академија наука и умјетности Републике Српске
Институт за историју

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

8
2015

РЕДАКЦИЈА
Раде Михаљчић, Татјана Суботин Голубовић,
Ђуро Тошић, Радмило Пекић, Аранђел Смиљанић

УРЕДНИК
Раде Михаљчић

Бања Лука
2015

CDU 94(497.6)(091) ISSN 2233-1778

Académie des sciences et des arts de la République Serbe
Institut d'Histoire

MATÉRIAUX POUR L'HISTOIRE DE BOSNIE

8
2015

RÉDACTION
Rade Mihaljčić, Tatjana Subotin Golubović,
Đuro Tošić, Radmilo Pekić, Aranđel Smiljanić

RÉDACTEUR
Rade Mihaljčić

Banja Luka
2015

САДРЖАЈ

ДИПЛОМАТИЧКА ГРАЂА

Аранђел Смиљанић, *Дубровачко писмо жупану Радосаву и Љубиши* 9–14

Аранђел Смиљанић, *Дубровачко писмо кнезу Вукићу* 15–20

Небојша Порчић, *Два пуномоћја војводе Сандаља Хранића за Прибисава Похвалића* 21–30

Милош Ивановић, *Два писма Дубровчана војводи Вукосаву, Љубиши Богданчићу и жупану Радосаву поводом заточења Рахца Богишића* 31–40

Павле Драгичевић, *Десети депозитни лист војводе Сандаља* 41–50

Павле Драгичевић, *Потврда Радосава Павловића Дубровчанима о примитку његове куће у Дубровнику* 51–58

Срђан Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској* 59–72

Невен Исаиловић, Александра Фостиков, *Уговор краља Стефана Томаша и кнеза Николе Трогиранина о заједничкој трговини* ...73–94

Александар Крстић, *Повеља краља Стефана Томаша којом се обавезује на верност Угарској против Турака* 95–106

Радмило Пекић, *Писани помени манастира Тврдош из XV века*.....107–116

Регистар 117–123

Упутства за издавање текстова 124–129

Списак скраћеница.....130–133

TABLE DES MATIÈRES

MATÉRIEL DIPLOMATIQUE

Aranđel Smiljanić, *Lettre de Dubrovnik au joupan Radosav et Ljubiša* 9–14

Aranđel Smiljanić, *Lettre de Dubrovnik au knez Vukić* 15–20

Nebojša Porčić, *Deux pouvoirs du voivode Sandalj Hranić pour Pribisav Pohvalić*.....21–30

Miloš Ivanović, *Deux lettres des Ragusains adressees au voivode Vukosav, a Lubiša Bogdanović et au joupan Radosav a l'occasion de l'incarceration de Rahac Bogišić* 31–40

Pavle Dragičević, *La dixieme quittance de depot du voivode Sandalj* 41–50

Pavle Dragičević, *Confirmation de Radosav Pavlović adressee aux Ragusains suite a l'obtention d'une maison a Dubrovnik* 51–58

Srđan Rudić, *Charte du roi Stefan Tomaš adresse a Doroteja Blagajska* 59–72

Neven Isailović, Aleksandra Fostikov, *Contrat conclu entre le roi Stefan Tomaš et le knez Nikola Trogiranin au sujet d'un commerce mene en commun*.....73–94

Aleksandar Krstić, *Charte du roi Stefan Tomaš par laquelle il s'engage a se tenir au cote de la hongrie contre les Turcs*.....95–106

Radmilo Pekić, *Mentions ecrites du monastere Tvrdoš datant du XV siecle*.....107–116

Registre 117–123

Directives pour l'édition des textes 124–129

Liste des abbréviations 130–133

ДИПЛОМАТИЧКА ГРАЂА

Оригинални научни рад
УДК 930.85(497.13Дубровник)„17.мај1398“
DOI 10.7251/GPB1508001S

Аранђел Смиљанић*
Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

ДУБРОВАЧКО ПИСМО ЖУПАНУ РАДОСАВУ И ЉУБИШИ

1398, мај 17.

Сажетак: Дубровчани су, 17. маја 1398, упутили писмо жупану Радосаву Главићу и Љубиши Богданчићу, као одговор на њихово писмо у коме су саопштили да извршавају наређења свог господара, кнеза Павла Раденовића. Власти Општине су их због тога похвалиле, истичући своје пријатељство са кнезом Павлом. Суштина писма односи се на требињског властелина Радоњу Куделиновића, који је дошао у сукоб са господаром Требињске области кнезом Павлом Раденовићем. Дубровчани су Радоњу као свог грађанина примили у свој град, док су у исто вријеме писали кнезу Павлу и његовим људима, у жељи да задрже пријатељске односе. При томе су употребљавали свој добро познати дипломатски такт, изражен кроз лијепе ријечи и жеље да га невоље заобиђу, а да они који стварају проблеме буду кажњени у складу са тежином прекршаја. С друге стране, нису чинили ништа како би изручили Радоњу, али су годину дана касније промијенили став, одлучивши да Радоња више не може остати на њиховој територији.

Кључне ријечи: Дубровчани, писмо, жупан Радосав Главић, Љубиша Богданчић, кнез Павле Раденовић, дуг, пријатељ, Радоња Куделиновић.

У прољеће 1398. године водећи великаши у Босни, предвођени војводом Хрвојем Вукчићем Хрватинићем, збацили су краљицу Јелену Грубу, а за новог владара изабрали су Стефана Остоју. Кнез Павле Раденовић, који је у то вријеме имао власт над Требињском облашћу[1], одобрио је овај чин. Промјена на власти довела је до ослобађања војводе

* Ел. пошта: arandjelsmiljanic@yahoo.com

[1] Остаје отворено питање када је Требиње са околином дошло под власт кнеза Павла. То је могло да се деси већ 1391, када је, са војводом Влатком Вуковићем, поразио Санковиће и подијелио Жупу Конавли. Ако не тада, онда је Требиње ушло у састав феудалне области Раденовића у некој од наредних година. У сваком случају прије 25. марта 1397, када је кнез Павле издао Дубровчанима повељу, у којој се као свједоци наводе властелини из Требињске области. О томе више видјети у: А. Смиљанић, *Повеља*

Радича Санковића, који се одмах укључио у политички живот земље с намјером да обнови своје области и раније моћи. У исто вријеме хумске породице Николића и Радивојевића биле су за останак краљице Јелене Грубе, те су од самог почетка представљале извјесну опозицију новом краљу. У таквој, донекле нестабилној, ситуацији Дубровчани су били свјесни битности одржавања добросусједских односа са кнезом Павлом, који је од марта претходне године био и њихов грађанин. Зато су одржавали преписку са његовим вазалима у Требињу, жупаном Радосавом и Љубишом Богданчићем. У овом случају они су их похвалили како извршавају наређења кнеза Павла, чиме доприносе одржавању пријатељских односа. Поред куртоазних ријечи, писмо доноси и један конкретан проблем за који је кривицу сносио Радоња Куделиновић, који је изгледа дошао у неки сукоб са кнезом Павлом. Остаје отворено питање да ли је тај сукоб био у вези са промјенама у Босни или се десио потпуно изоловано. Дубровчани су писали Раденовићу и његовим људима, у нади да ће их невоље заобићи, те да ће они који их стварају на одговарајући начин бити кажњени. С друге стране, нису предузели никакве конкретне мјере како би изручили Куделиновића, већ су му са породицом пружили уточиште[2]. Годину дана касније, Дубровчани су промијенили став по том питању, те су почетком априла 1399. писали властели и *кметићима* Требиња и Конавала не само да неће Радоњу примити у свој град, већ ће наредити да се протјера са њихове територије. На њихову срећу, сукоб је ускоро изглађен, а Радоња се вратио у Требиње.

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 13–14, 19–20; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 407, 476; Ј. Радонић, *О кнезу Павлу Раденовићу. Приложак историји Босне крајем 14. и почетком 15. века*, ЛМС 211–212 (Нови Сад 1902) 53; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 185; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Из српске историје средњега века, Београд 2003, 334–335; Ђ. Тошић, *Управа и судство у средњовјековној жупи Требиње*, ИГ 1–2 (1996); Ђ. Тошић, *Требињска област*, 96–97, 254; С. Рудић, *Властела илирског грбовника*, Београд 2006, 124.

кнеза Павла Раденовића Дубровчанима, ГПБ 1 (2008) 99–110; Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998, 95–97.

[2] Тада се у Дубровнику расправљало *super factis Radogne et eius familie*, а затим је писано кнезу Павлу *pro querella quam facit super Radognam*. Преузето из М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 334.

Опис писма и ранија издања

Оригинално писмо које су Дубровчани 17. маја 1398. упутили жупану Радосаву Главићу и Љубиши Богданчићу није сачувано. Срећом, сачуван је његов препис који се налази у књизи Руска Христифоровића, и то у доњој половини 11. листа. Преписа писма почиње и завршава се знаком крста, са латинским датирањем на крају. Читљив је и добро очуван, са уским размаком између редова, који се додатно сужава како се иде ка његовом крају при дну странице.

Дубровачко писмо требињским властелинима жупану Радосаву Главићу и војводи Љубиши Богданчићу досад је објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 13–14; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 407.

Текст писма

+ **Ѡд[ь] владꙋщагѡ дꙋров`чкога кнеза и ѡд[ь] все ѡпкине жꙋпанꙋ** |2| **Радосавꙋ и Любиши поздравлѥниѥ. Пис(а)ниѥ ваше примисмо** |3| **и разꙋмѣсмо а**[3] **ѥрь пиш(е)те да ѥ вамь рек(ь)ль вашь г[оспо]д[и]нь всаки нѥгѡвь** |4| **дльгь намь проповѣдать. Затѡ добрѣ чините како**[4] **добри людиѥ** |5| **и почтени врьше заповѣдь вашега г(оспо)д(и)на, а ѥрь за приꙗзень** |6| **правите да имамо с кнезем(ь) Павлом(ь). Истина ѥ ꙋ томь ми кнеза** |7| **Павла не ѡд[ь] селе да ѡд[ь] велика врѣмене имамо за нашега многѡ**|8|**почтенога и ꙋ всем(ь) ср[ь]дьчнога приꙗтелꙗ многѡ ꙋпванна** |9| **и любима. А що за Радоню пиш(е)те Б[о]гь ѥ**[5] **вѣ ми не бисмо хѡтни** |10| **да се г(оспо)д(и)нꙋ кнезꙋ Павлꙋ ꙋ ничем(ь) хꙋгѥ не ꙋчини колико намь** |11| **влащѣмь. Да толико правимо тко бꙋде злѣ и неприлично чин(и)ти** |12| **хѡкѥ за нѥгѡво хꙋдо п(е)депьсань б(и)ти како бꙋде врѣдно.** +

Испод текста преписа писма налази се латински писан датум: ad XVII magio 1398.

Превод писма

+ Од владајућег кнеза дубровачког и од цијеле општине жупану Радосаву и Љубиши поздрав. Примили смо ваше писмо и разумјели смо

[3] У издању М. Пуцића ово слово није забиљежено.

[4] М. Пуцић: **кано**.

[5] У издањима М. Пуцића и Љ. Стојановића ова ријеч није наведена.

га, пошто у њему пишете како вам је рекао ваш господин да сваку његову обавезу нама саопштите. Зато добро чините као добри људи поштено извршавајући заповиједи вашег господина, што помаже одржавању наших добрих односа с кнезом Павлом. Истина је да ми кнеза Павла, не од сада, већ дуже вријеме имамо за многопоштованог и у свему срдачног, веома поузданог и љубљеног пријатеља. А што за Радоњу пишете, Бог зна да ми не бисмо жељели да се господину кнезу Павлу било какво зло деси, колико и нама самима. Зато ћемо се потрудити да онај ко буде чинио зло и лоше буде кажњен колико то буде вриједно. +

Дана, 17. маја 1398. године.

Дипломатичке особености писма

Писмо које су Дубровчани 17. маја 1398. године упутили требињским властелинима почиње за оно вријеме уобичајеном интитулацијом. У инскрипцији се прво помиње жупан Радосав, а тек потом Љубиша, који се наводи без титуле. Након тога слиједи експозиција, из које сазнајемо да је овом дубровачком писму претходило писмо које су у град подно Срђа послали жупан Радосав и Љубиша. У том дијелу писма прво се истичу пријатељски односи оба политичка субјекта (Општине и кнеза Павла), чему доприносе Радосав и Љубиша, извршавајући заповиједи Раденовића. Суштина писма односи се на Радоњу, који је правио проблеме кнезу Павлу. Крај писма битније се не разликује у односу на писма која су власти Општине у то вријеме упућивале другим властелинима у свом сусједству.

Установе и важнији термини

Длъгъ, 4 (ред у изворнику) – термин који је најчешће означавао предмет у надлежности одређених судских органа. Постојали су царски дугови, односно предмети који су били у надлежности државних, царских судија, као што су: крв (убиство), вражда (убиство или тешка тјелесна повреда), тати и гусари (крађе и разбојништва) и прејем људски (помагање меропху или отроку да побјегне од свог господара). Поред њих, постојао је и духовни дуг, који је означавао сваку дужност и обавезу вјерника према цркви. Сама ријеч могла је имати и друга значења попут дуга, кривице, грешке, прекршаја, али и обавезе. Чини се да је ово посљедње значење употребљено приликом писања дубровачког писма.

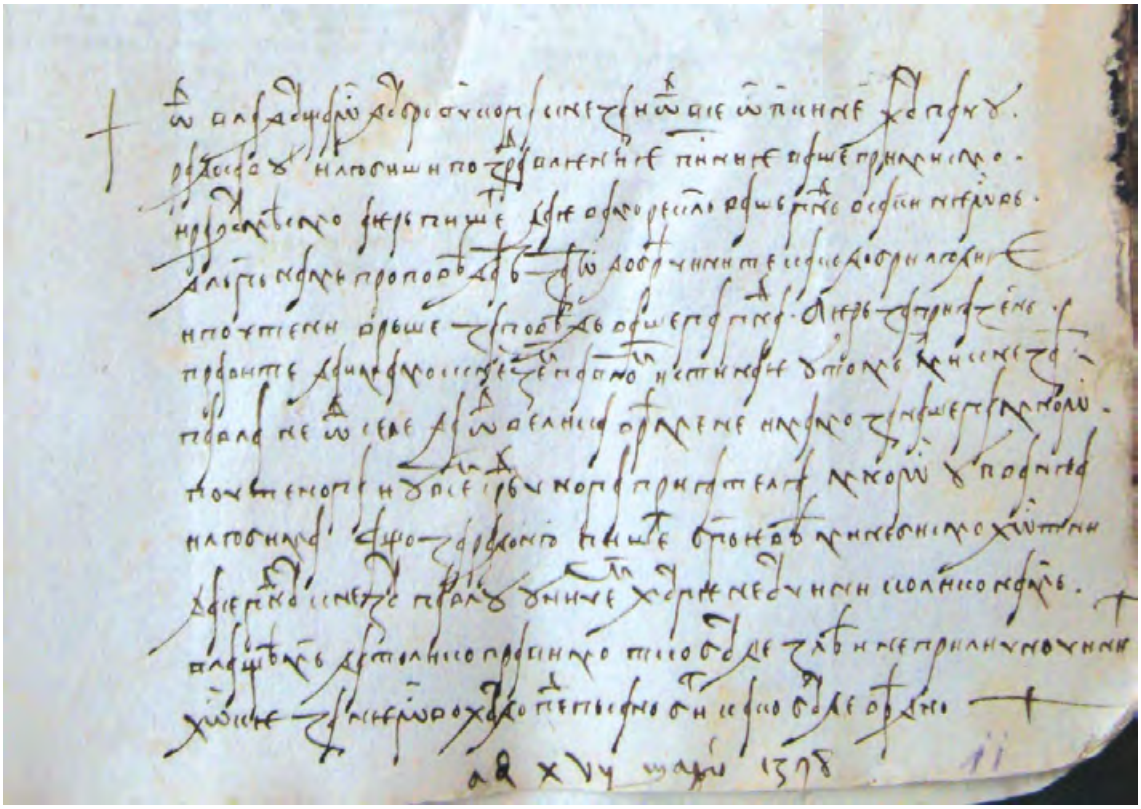

Lettere e commissioni di Levante I, fol. 11

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Zagreb 1908, 280; *ЛССВ*, 171–172 (Б. Марковић).

ѕпванна, 8 – термин који је имао више значења у средњем вијеку. У овом дубровачком писму искоришћено је значење *уздан* или *поуздан*.

Литература: Mažuranić, *Prinosi*, 1490.

Хѕгк, 10 – термин који је означавао неко зло или неприлично дјело, односно злочин који је могао бити усмјерен против државе, цркве, општих начела или појединаца.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 414–415.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су представљени: **Радосав Главић, жупан** (ГПБ 3, 150–151) и **Љубиша Богданчић** (ГПБ 1, 107–108).

Радоња, 9 (ред у изворнику) – требињски властелин Радоња Куделиновић. Био је главна личност у Требињу док је припадало Балшићима. Његов положај није уздрман ни када је Требиње ушло у састав босанске државе. У дубровачким изворима, пошто је био познат човјек, често се помиње само по имену. Према једном извору с краја новембра 1393, имао је титулу војводе. Његов значај огледа се и у дубровачком грађанству које је добио током посљедње деценије XIV вијека. У вријеме писања овог писма био је у сукобу са кнезом Павлом Раденовићем, новим господаром Требиња, те је морао да се склони на дубровачку територију. Почетком априла 1399. Дубровчани су писали требињској и конавоској властели како Радоњи неће пружити даље уточиште у свом граду, те како ће га протјерати са своје територије. Сукоб је ускоро изглађен, а Радоња се вратио у Требиње. Имао је синове Сумину и Добрушка, чији се син Паоко помиње и након пада Херцеговине под турску власт.

Литература: М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 334–336.

Arandjel Smiljanić
Université à Banja Luka
Faculté de philosophie
Programme d'étude de l'histoire

LETTRE DE DUBROVNIK AU JOUPAN RADOSAV ET LJUBIŠA

1398 mai 17

Résumé

Les autorités de la commune de Dubrovnik adressent, le 17 mai 1398, une lettre au joupan Radosav Glavić et à Ljubiša Bogdanović. Elle contient leur réponse à une lettre des nobles de Trebinje, dans laquelle ces derniers informaient qu'ils se conformaient aux ordres de leur seigneur, le knez Pavle Radenović. La partie la plus importante de la lettre se rapporte au conflit opposant un noble de Trebinje, Radonja Kudelinović, au seigneur local, le knez Pavle Radenovic. Radonja, en sa qualité de citoyen de Dubrovnik, jouit du droit d'asile, de sorte que les autorités de la Commune refusent de le livrer. Simultanément, elles font savoir que ceux qui occasionnent des problèmes doivent être sanctionnés selon la gravité de l'infraction commise. Bien que n'ayant pas extradé alors Radonja, un an plus tard elles ont changé d'attitude et décidé que Kudelinović ne pouvait plus rester sur leur territoire.

Mots-clés: Ragusains, lettre, joupan Radosav Glavić, Ljubiša Bogdanović, knez Pavle Radenović, dette, ami, Radonja Kudelinović.

Оригинални научни рад
УДК 94:091(=163.41)„1398“
DOI 10.7251/GPB1508002S

Аранђел Смиљанић[*]
Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

ДУБРОВАЧКО ПИСМО КНЕЗУ ВУКИЋУ

1398, јун 1.

Сажетак: Дубровчани су 1. јуна 1398. упутили писмо кнезу Вукићу Радивојевићу из западног Хума. Томе је претходило писмо које им је овај властелин послао поводом дуга који су начинили њихови цријепари (произвођачи цријепова). Власти Општине су кнеза Вукића молиле да их не задржава због дуга, јер ће га они подмирити. Како би показали своју добру вољу, Дубровчани су обећали кнезу Вукићу послати цријепа колико му буде потребно.

Кључне ријечи: Дубровчани, писмо, кнез Вукић, купари (црепари), дуг, цријеп, расправа, задовољење, пријатељ.

Кнез Вукић Радивојевић, властелин из западног Хума, у пољеће 1398. ангажовао је дубровачке купаре (црепаре) за израду грађевинског материјала (црепова). Том приликом, циглари су му остали дужни, те их је он задржао док не плате дуг. Након тога, он је мају исте године одлучио да пошаље писма властима Општине како би саопштио у чему је проблем. Вјероватно су у Дубровник стигле информације и од заточених црепара. Власти су одговориле кнезу Вукићу да ће дуг исплатити, када утврде колики је дуг и ко је за њега одговоран. Као израз добре воље понудили су кнезу Вукићу могућност слања цријепа, колико буду могли, а који би вјероватно био довољан за планиране грађевинске радове.

Извори: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 15; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 411.

[*] Ел. пошта: arandjelsmiljanic@yahoo.com

Опис писма и раније издања

Писмо које су Дубровчани 1. јуна 1398. упутили кнезу Вукићу Радивојевићу није сачувано у оригиналу, али зато јесте препис који се налази у књизи Руска Христифоровића, и то на другој половини 12. листа. Препис је читљив и добро очуван, ако изузмемо малу мрљу у лијевом средњем дијелу и оштећења листа на десној страни. Размак између редова је нормалан. Почиње и завршава знаком крста, а испод текста се налази латински означен датум. Писмо је досад објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 15; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 411.

Текст писма

+ Ѿд[ь] владѹщагѡ дѹбровчкога кнеза и wд[ь] все wпкине кнезѹ Влькикю |2| **поздравлкник. Разѹмѣсмо що намь ваша любовь ѹписа за кѹпаре.** |3| **Ѧ сьде молимо почтенѹ любовь твою не каши к ѹзьдрьжать** |4| **тамо за дльгь. Ѧко ви**[1] **сѹ що дльжни ми изьнаш(ь)дь**[2] **wвамо** |5| **хокѥмо ви задоволк на ниχ(ь) wправит(и). Ѧко ли би кок кѹпе** |6| **вамь потрѣбне**[3] **море с(е) како прїателкм(ь) wд(ь) wвѹде**[4] **дати и зети** |7| **що се бѹде моки. И Б[о]гь с вама. +**

Испод текста преписа писма налази се латински писан датум: *ad primo zugno 1398*.

Превод писма

Од владајућих Дубровником, кнеза и од цијеле Општине кнезу Вукићу поздрав. Разумјели смо што сте нам писали за црепаре. А сада молимо твоју поштену љубав да их тамо не задржава због дуга. Ако су вам шта дужни, ми ћемо овамо расправити, те ћемо вам након тога учинити задовољење. Ако би вам још црепова било потребно, ми ћемо вам их као пријатељу одавде послати, колико будемо могли. И Бог био са вама.

Дана првог јуна 1398. године.

---

[1] Љ. Стојановић: **ли**.

[2] М. Пуцић: **изьнашадь**.

[3] М. Пуцић: **потрѣбрне**.

[4] М. Пуцић: **wвѹда**.

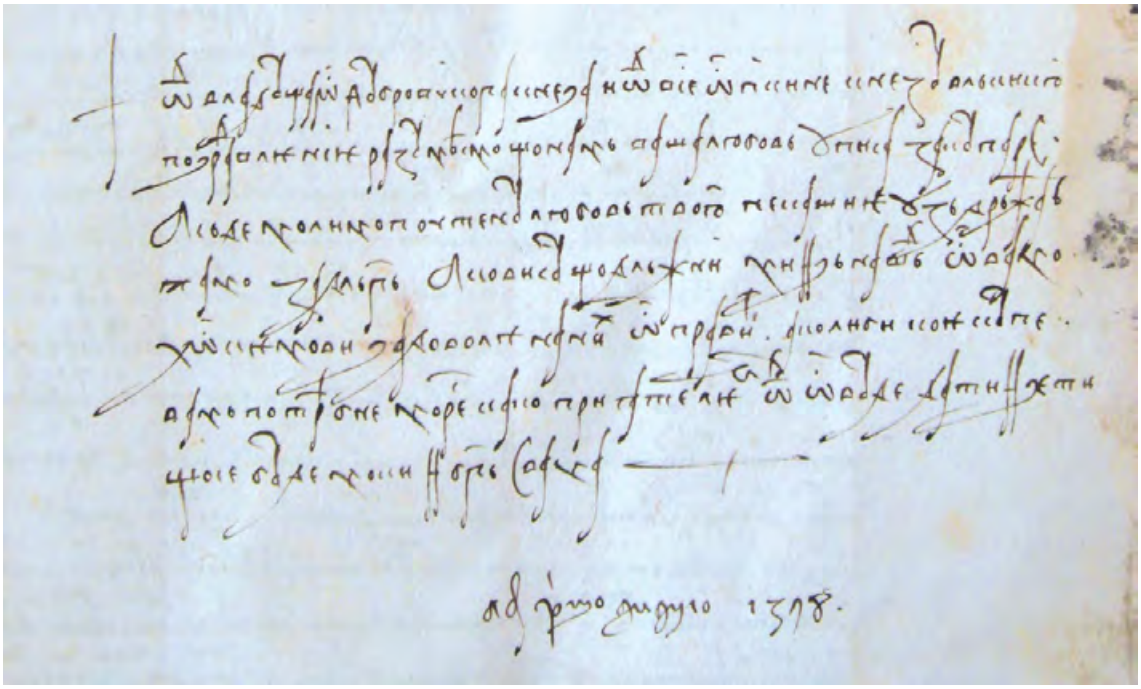

Lettere e commissioni di Levante I, fol. 12

Дипломатичке особености писма

Дубровачко писмо кнезу Вукићу од 1. јуна 1398. не садржи више дипломатичких особености. Могло би се рећи да се оно битније не разликује од других писама која је у то вријеме власт Општине слала властелинима у свом сусједству. Након уобичајене интитулације и инскрипције слиједи експозиција која чини суштину писма. У њој власти Општине моле кнеза Вукића да пусти због дуга заточене црепаре. Они ће дуг намирити, уз слање црепова који би помогли завршетку планираних грађевинских радова кнеза Вукића. Једина особеност уочава се на крају писма, које завршава ријечима: *И Бог био са вама*, што је ријеткост када се погледају дубровачка писма из те године. Вјероватно је ова жеља била вид дубровачке учтивости у циљу одобровољавања кнеза Вукића да пусти заточене црепаре.

Установе и важнији термини

Купари, 2 (ред у изворнику) – у приморским областима произвођачи црепова и плоча за грађевинске радове[5].

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatsko pravno-povjestni rječnik*, Zagreb 1908, 559; *ЛССВ*, 215 (С. Ћирковић).

Купе, 5 – ријеч која је у средњем вијеку имала више значења. У овом случају радило се о цреповима за покривање куће. Ријеч купа могла је означавати и чаше или пехаре.

Литература: V. Mažauranić, *Prinosi*, 558; *ЛССВ*, 215 (С. Ћирковић); 290 (М. Бајаловић Хаџи-Пешић); 563–564 (С. Мишић).

Просопографски подаци

Кнез Вукић, 1 (ред у изворнику) – кнез из западног дијела Хума Вукић Радивојевић. Био је дубровачки грађанин од 1396. године[6]. Први пут се помиње управо у овом дубровачком писму (1. јун 1398. године). Након тога јавља се 6. априла 1399, када су се Дубровчани жалили на

[5] О њиховој раширености свједочи и мјесто Купари, које се данас налази у саставу мјесне заједнице Млини, у општини Цавтат. У питању је некадашње чувено војно одмаралиште.

[6] О дубровачког грађанству браће Радивојевића свједочи дубровачко писмо од 23. августа 1407. године. Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 414–415.

поступке његових људи, који су отели дубровачким поданицима новац и рибу. Тражили су њихов поврат, уз жељу да не киње дубровачке трговце у Дријевима[7]. На основу тога, јасно је да је кнез Вукић са братом Ђурђем имао власт над овим важним тргом. Почетком пролећа 1405. херцег Хрвоје Вукчић Хрватинић напао је браћу Радивојевиће, кнеза Ђурђа и кнеза Вукића, који су тражили од Дубровчана да их приме на своју територију. Власти Општине су 27. марта 1405. потврдиле да њих двојица са породицама могу доћи у град подно Срђа, што је сасвим разумљиво, имајући у виду да су они били дубровачки грађани. Међутим, азил у Дубровнику нису морали користити, јер су се убрзо измирили са краљем Твртком II и херцегом Хрвојем. Ово је уједно посљедњи помен кнеза Вукића, за кога се зна да је имао сина Вука[8]. Вукићев брат Ђурађ био је истакнутија личност, а његово потомство, у изворима означени као Ђурђевићи и Влатковићи, оставило је знатног трага на збивања у Хуму.

Извори: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 15, 20, 60–61; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 411–412, 414–415; Љ. Ковачевић, *Знамените српске властеоске породице средњега века, Радивојевићи– Ђурђевићи–Влатковићи*, Годишњица НЧ X (1888) 201–202; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 181; Ђ. Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево 1987, 123; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, Београд 1996, 76–77.

[7] У овој жалби уз име кнеза Вукића јављају се имена његове мајке Владе и брата кнеза Ђурђа. М. Пуцић, *Споменици српски* I, 20; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 411–412.

[8] Кнез Вук Вукићевић такође се помиње у ограниченом броју историјских извора, те је свакако по значају заостајао у односу на своје стричевиће војводу Павла, кнеза Николу и кнеза Влатка Ђурђевиће, који се сви заједно помињу у једној повељи војводе Ђурђа Воисалића из 1434. године. О њиховој активности више видјети у: А. Смиљанић, *Повеља војводе Ђурђа Воисалића којом потврђује баштинске посједе браћи Ђурђевићима*, ГПБ 4 (2011) 125–127.

Arandjel Smiljanić
Université à Banja Luka
Faculté de philosophie
Programme d'étude de l'histoire

LETTRE DE DUBROVNIK AU KNEZ VUKIĆ

1398, juin 1er

Résumé

Les autorités de la commune Dubrovnik adressent, le 1er juillet 1398, une lettre au knez Vukić Radivojević dont les possessions patrimoniales se trouvaient dans la partie occidentale de la région appelée l'Hum. Avant cela était parvenue dans la ville au pied du Srdj, une lettre du knez Vukić, dont la teneur n'était pas pour être agréable aux Ragusains. Ce dernier s'y plaignait de leurs [des Ragusains] tuiliers suite à une dette qu'ils avaient contractée. Dans leur réponse, les Ragusains prient le knez Vukić de ne pas les retenir en raison de cette dette, qu'ils vont au plus vite l'honorer. Afin de prouver leur bon vouloir dans cette affaire délicate, les autorités de la Commune promettent à Radivojević qu'elles vont lui envoyer des tuiles, et ce autant qu'il en aura besoin. Cette attitude des Ragusains peut s'expliquer par le fait que le knez Vukić et son frère Djuradj exerçaient leur autorité sur le lieu marché de Drijevo qui était pour les commerçants ragusains d'une très grande importance à cette époque.

Mots-clés: Ragusains, lettre, knez Vukić, tuiliers, dette, tuile, débat.

Оригинални научни рад
УДК 347.67:091„1410/1413“
DOI 10.7251/GPB1508003P

Небојша Порчић*
Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

ДВА ПУНОМОЋЈА ВОЈВОДЕ САНДАЉА ХРАНИЋА ЗА ПРИБИСАВА ПОХВАЛИЋА

(I) између 4. и 10. марта 1410. године
(II) 19. октобар 1413. године

Сажетак: У оба своја сачувана пуномоћја, босански војвода Сандаљ Хранић овлашћује посланика Прибисава Похвалића да га представља пред дубровачким властима. Повезивањем датума када су документи примљени у Дубровнику са другим изворима може се закључити да се прво пуномоћје, састављено између 4. и 10. марта 1410. године, вероватно у граду Новом (данас Херцег Нови), тицало поверавања Дубровчанима на чување докумената о уређивању односа између војводе Сандаља и његове таште, банице Анке, а друго, написано 19. октобра 1413. године *на Љубомиру*, полагања депозита вредног преко 7.600 дуката. Пуномоћја су сачувана у оригиналу, што их чини драгоценим извором података за дипломатичка истраживања.

Кључне речи: Босна, XV век, Сандаљ Хранић, Прибисав Похвалић, Дубровник, Љубомир, пуномоћје, писмо, печат.

Међу 13 сачуваних докумената војводе Сандаља Хранића, обласног господара југоисточног дела средњовековне босанске државе крајем XIV и у првим деценијама XV века, налазе се и два оригинална пуномоћја за посланика Прибисава Похвалића.[1] Из њихових текстова, о посланиковим задацима може се сазнати тек толико да су у оба наврата подразумевали преговоре са властима града Дубровника. Нема чак ни прецизних хронолошких података – датум се јавља само у једном случају, али без навођења године. Ипак, захваљујући белешкама о датуму пријема које су на документе дописали дубровачки писари, оба Сандаљева пуномоћја

* Ел. пошта: nebojsa.porcic@f.bg.ac.rs

[1] Историјску личност Сандаља Хранића недавно је монографски обрадио Е. Куртовић (*Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009), док целовит приказ живота и делатности Прибисава Похвалића доноси А. Smiljanić, *Počteni vitez Pribislav Pohvalić*, Viteška kultura III–3 (2014) 75–96.

могу се сместити у контекст других, садржајно богатијих сведочанстава о односима између двеју страна.

Краће, изворно недатирано пуномоћје носи као датум пријема 10. март 1410. године. Само три дана касније дубровачке власти издале су писану потврду о томе да им је Прибисав Похвалић, наступајући са пуномоћјима војводе Сандаља и његове таште баронице Анке, предао на чување два документа којима војвода и баница обећавају једно другом *заједништво и часну љубав и пријатељство*.[2] Прво пуномоћје Прибисаву Похвалићу очигледно се, дакле, тицало овог посла.[3] Штавише, пошто је Сандаљева изјава о пријатељству са баницом Анком сачувана и пошто у њој стоји да је издата 4. марта 1410. године у граду Новом у области Драчевици,[4] може се закључити још и то да је пуномоћје морало настати између 4. и 10. марта 1410. године, вероватно такође у Новом или његовој околини.[5]

На другом пуномоћју, које носи изворни датум *месеца октобра 19. дан, на Љубомиру*, стоји забелешка да је примљено 24. октобра 1413. године. Тиме се оно јасно повезује са три записа унесена у дубровачку канцеларијску књигу између 30. октобра и 5. новембра исте године – први од њих бележи да је Прибисав Похвалић, наступајући у име војводе Сандаља и са његовим пуномоћјем, положио у Дубровнику

[2] К. Јиречек, *Споменици српски*, 55, бр. 46.

[3] О околностима које су довеле до размене изјава између војводе Сандаља и баронице Анке видети E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 179–182. Поред тога, у време Прибисављевог посланства из 1410. у односима између Сандаља и Дубровника биле су актуелне још две теме – Дубровчани су 5. марта одлучили да упуте војводи посланике са захтевом да укине две царинарнице, док су 6. и 15. марта у два наврата решили да одбију његов захтев за уступањем двеју галија за превоз баронице Анке и њене кћерке, Сандаљеве супруге Катарине, до Задра (N. Iorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle* II, Paris 1899, 124–125; E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 431).

[4] F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 274–275, бр. 255. Нови у Драчевици је данашњи Херцег Нови – уп. ГПБ 2 (2009) 108–109 (П. Драгичевић), и *Лексикон градова и трговa средњовековних српских земаља према писаним изворима* (ред. С. Мишић), Београд 2010, 194–198 (К. Митровић), са упутницама на изворне податке и литературу.

[5] Посланство које су Дубровчани намеравали да упуте Сандаљу 5. марта требало је да иде *у Суторину*. Тај назив означавао је област око истоимене речице неколико километара западно од Новог, као и солски трг који је ту успостављен – уп. *Лексикон градова*, 292–293 (К. Митровић). О блискости две локације сведочи документ из 1397. године, у ком се говори о довожењу соли *под Нови у Суторину* (М. Пуцић, *Споменици српски* I, 11, бр. 17). Штавише, како тврди M. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Sarajevo 1957, 112–113, назив Суторина коришћен је и као друго име за град Нови.

депозит (*поклад*) чија је укупна вредност процењена на преко 7.600 дуката и прецизира услове његовог подизања; други, писан руком самог Прибисава, саопштава да се претходни запис услед неких неслагања поништава, док трећи доноси нови, усаглашени текст о истом послу.[6] Поред тога, Прибисав је овом приликом имао најмање још један задатак – 31. октобра он је, поново у својству војводиног опуномоћеног изасланика, уступио дубровачком властелину Теодору Проданчићу неке Сандаљеве поседе изнад Ријеке Дубровачке.[7]

Опис докумената

Оригинал пуномоћја из 1410. године налази се у Државном архиву у Дубровнику, збирка *Miscellanea Vučetić (Massa Negrini)* I, бр. 3. Текст је исписан доста грубом минускулом на наменски исеченом комаду папира висине око 100 и ширине око 220 мм, мастилом чија се данашња боја може описати као сиво-плава.[8] Папир је потом заклопљен пресавијањем двапут по висини и једном по ширини, након чега је са глатке спољне стране исписана адреса, док се са друге стране, на саставу пресавијених крајева, налази отисак малог типара у облику усправног овала или осмоугла пречника око 16 x 12 мм утиснут у восак мрке боје. Печатна представа је доста оштећена, али јасно је да се ради о истом оном решењу које се јавља на пуномоћју из 1413, као и на сва четири преостала Сандаљева печата, сачувана на документима из 1419–1423. године – „монограм“ **С҃а҃** у средишту поља и натпис + **си печать Сандалевь** на ободу.[9] Испод адресе налази се дубровачка белешка о пријему: Recepta di X marzo 1410.

---

[6] Сва три записа обрађена су у П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 5 (2012) 63–80. Бројне изворне вести о Сандаљевим депозитима синтетизовао је Есад Куртовић у радовима *„Državni depozit“ (depozit banice Anke, Sandalja Hranića i Katarine u Dubrovniku 1406–1413. godine)*, Prilozi II u Sarajevu 28 (1999) 57–103, и *Kretanje u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413–1435. godine*, Hercegovina 11–12 (2000) 29–53.

[7] К. Јиречек, *Споменици српски*, 65, бр. 59. Уп. E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 371, 432.

[8] За детаљнији и у неким појединостима другачији опис спољних одлика оба документа видети G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjega vijeka*, GZM 7 (1952) 274–276, бр. 87 и 88.

[9] Како запажа Г. Чремошник (*Bosanske i humske povelje*, 275), „код свих наших печата, и банских, и краљевских и феудалних“ Сандаљ и његова браћа су једини који „немају грба, него монограм“. Употреба монограма на печатима била је најраспрострањенија на византијском простору – видети *The Oxford Dictionary of*

У истој архивској установи, само у збирци *Prilozi arhivskim serijama* IVa, бр. 35, налази се и оригинал пуномоћја из 1413. Његов текст такође је исписан мастилом сиво-плаве боје на наменски исеченом комаду папира приближних димензија 170 x 225 мм, али очигледно од друге руке чија уредна минускула са калиграфским елементима представља типичан пример дипломатичког писма тог доба. Документ је заклопљен, адресиран и печаћен на сличан начин као и претходни примерак, с тим што је печат прекривен листићем папира. Представа на печату блиска је по облику, димензијама и ликовном решењу онима из 1410. и 1419–1423. године, при чему је овај примерак посебно драгоцен јер се на њему најбоље уочава симболичка инвокација на почетку натписа. Ипак, јасно је да се у свим поменутим случајевима не ради о отиску истог типара – тако је код примерка из 1413, за разлику од оног из 1410, средишње поље мање издужено и нема руба који би га одвајао од натписа по ободу, док на крају речи *печат* изостаје полуглас.[10] На листу је готово у целини сачуван водени знак једнорога, сличан једном шпанском типу с почетка 15. века.[11] Испод адресе налази се дубровачка белешка о пријему: Recepta 24 octobris 1413 per Pribisav || Poqualiza.

Раније издања

Константин Јиречек је први објавио текст пуномоћја из 1413. године (*Споменици српски*, 65, бр. 59), док је прво издање пуномоћја из 1410. године приредио А. Вучетић, *Споменици дубровачки*, Срђ 5 (1906) 55–56. После тога, оба документа издата су још само код Љубомира Стојановића

Byzantium I–III, ed. P. Kazhdan, Oxford University Press 1991, 1397–1398 (W. Hörander), 1860 (J. W. Nesbitt).

[10] Отисак истог или врло сличног типара налази на Сандаљевом печату из 1419. године – уп. снимак у Р. Поповић, *Повеља војводе Сандаља и браће му Вукца и Вука којом уступају Дубровчанима свој део Конавала*, ГПБ 4 (2011) 97–109. Отисци из 1420. и 1423. већ припадају новом типару. Уп. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 275, који сматра да сви Сандаљеви печати потичу од истог типара, и Р. Анђелић, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 69–70, чије је мишљење да су сачувани отисци два Сандаљева типара – један на печату из 1419. и други на свим осталим.

[11] V. Mošin, S. Traljić, *Vodeni znakovi 13. i 14. vijeka* II, Zagreb 1957, табла 695, број 6013. Став који износи Г. Чремошник (*Bosanske i humske povelje*, 275), да се ради о истом знаку (као и C. M. Briquet, *Les Filigranes. Dictionaire historique des marques du papier* III, Paris 1907, број 9936), не може се прихватити. Иначе, једини други сачувани водени знак на документима Сандаља Хранића је шестокрака звезда из 1423. године.

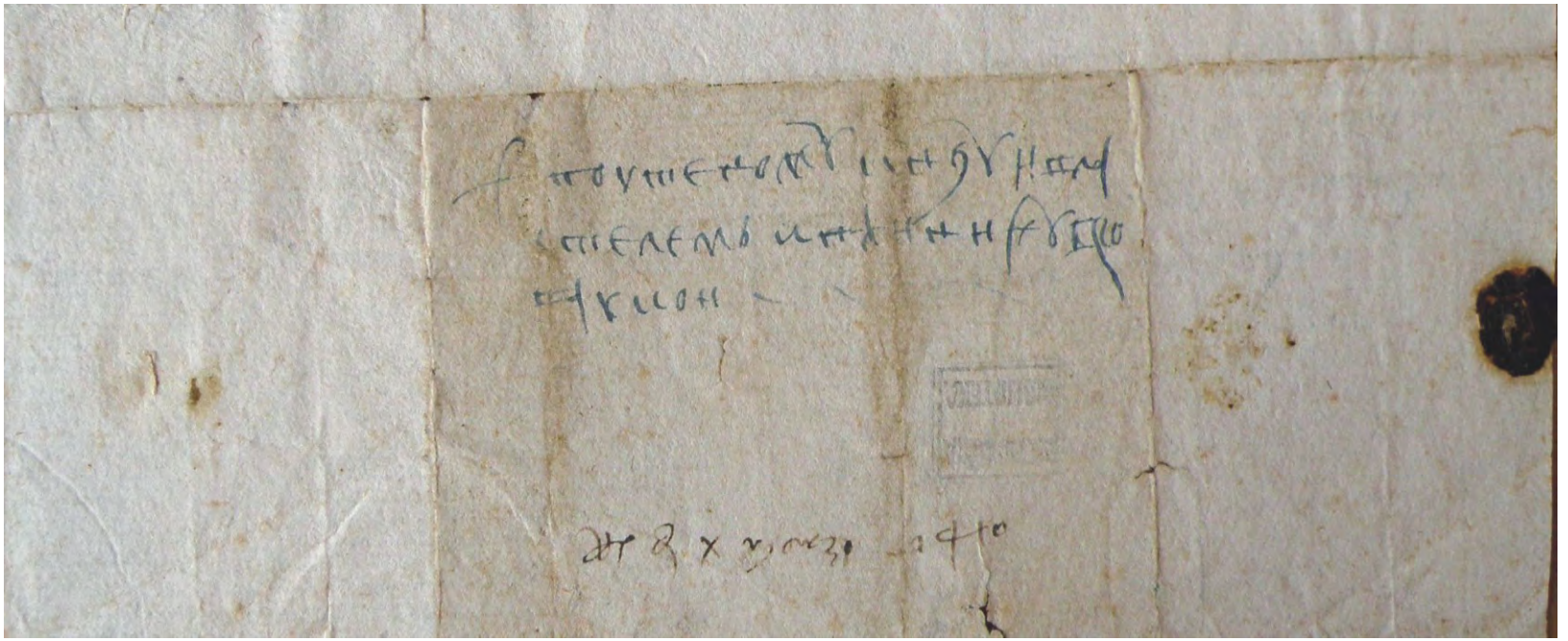

(*Повеље и писма* I–1, 277–278, бр. 296; 288, бр. 308). У свим ранијим издањима текстови су пренесени без битнијих одступања од изворника.

Издање које следи приређено је на основу фотографија начињених у Државном архиву у Дубровнику, уз љубазно допуштење особља те установе.

(I)
Писмо из 1410. године

Текст[**]

+ **Почтеномꙋ кнзꙋ(!) и властелемь, ѡпѣини дꙋбровачкои ѡд воѥводе Сандала.** |2| **Властеле, да ви ꙋзна почтена лꙋбавь ере посласмо до вась слꙋгꙋ наше**|3|**га Прибисава Похвалиѣа. Що ви ꙋзговори ѡд[ь] стране мое хотии**|4|**те мꙋ вировати како намь.**

Споља: + **Почтеномꙋ кнзꙋ(!) и вла||стелемь ѡпѣини дꙋбро||вачкои.**

Превод

Поштованом кнезу и властели, Општини дубровачкој од војводе Сандаља. Властело, нека зна ваша поштована љубав да смо послали до вас слугу нашег Прибисава Похвалића. Што вам буде говорио од моје стране, изволите му веровати као нама.

Споља: Поштованом кнезу и властели Општине дубровачке.

(II)
Писмо из 1413. године

Текст

+ **Многопочтеномꙋ кнезꙋ, властелемь, ѡпѣини дꙋбровьчкои ѡд[ь] воеводе** |2| **Сандалꙗ. Властеле, да ви ꙋзна почтена любовь, ере ѡ то посласмо слꙋгꙋ** |3| **нашега, намь вѣрнога Прибисава Похвалиѣа, напꙋни наꙋчена ѡд[ь] наше** |4| **стране. Що ви ꙋзговори, бꙋди ви волꙗ вѣровати мꙋ како намь. И Богь ви** |5| **в(е)сели.**

|6| **Писано м(ѣ)с(е)ца ѡк(томвриꙗ) .ѳ҃і. дьнь** |7| **на Любомирꙋ.**

Споља: + **Многопочтеномꙋ кнезꙋ, власте||лемь, ѡпѣини дꙋбровьчкои.**

[**] Редакција издања и превода оба писма: Т. Суботин Голубовић.

Превод

Многопоштованом кнезу, властели, Општини дубровачкој од војводе Сандаља. Властело, нека зна ваша поштована љубав, да смо послали слугу нашег, нама верног, Прибисава Похвалића, потпуно поученог са наше стране. Што вам буде говорио, изволите да му верујете као нама. И Бог вас веселио.

Писано месеца октобра 19. дан, на Љубомиру.

Споља: Многопоштованом кнезу, властели, Општини дубровачкој.

Дипломатичке особености

Као уверења којима је ауктор потврђивао да одређено лице ужива статус његовог овлашћеног заступника, пуномоћја представљају посебан наменски тип докумената. Тој својој намени она су могла да одговоре кроз оба основна дипломатичка обрасца – повељу којом се додељује заступнички статус и писмо којим се о том чину обавештава прималац посланства. Сандаљева пуномоћја из 1410. и 1413. године срочена су као писма веома сличног формулара. После симболичне инвокације, у оба случаја долазе инскрипције дубровачким властима на које се надовезују кратке интитулације *од војводе Сандаља*. Следе промулгације обогаћене идентичним секундарним инскрипцијама (*властело, нека зна ваша поштована љубав*) и експозитивно-диспозитивни делови у којима се саопштава податак о упућивању поименично наведеног посланика са позивом да се његовим речима поклони једнако поверење као и речима самог војводе. На том месту први примерак се завршава, док други има и есхатокол у виду завршне салутације и датума који је исписан одвојено, знатно испод главног текста.

Са оваквим обележјима, Сандаљеви документи из 1410. и 1413. године представљају се као типични примерци посланичких пуномоћја из словенског сегмента босанске средњовековне дипломатичке продукције. Додуше, ова група докумената броји још само осам јединица које су све везане за односе са Дубровником, али с обзиром на то да потичу од различитих ауктора и захватају раздобље од близу сто година чини се да их је ипак могуће прихватити као репрезентативан узорак.[12] Све те јединице такође су приређене као затворена писма

[12] Реч је о два пуномоћја краља Остоје из 1416. и 1418. (К. Јиречек, *Споменици српски*, 69, 70, бр. 63, 66), и по једном краља Твртка I из 1388. (Д. Јечменица, ГПБ 2

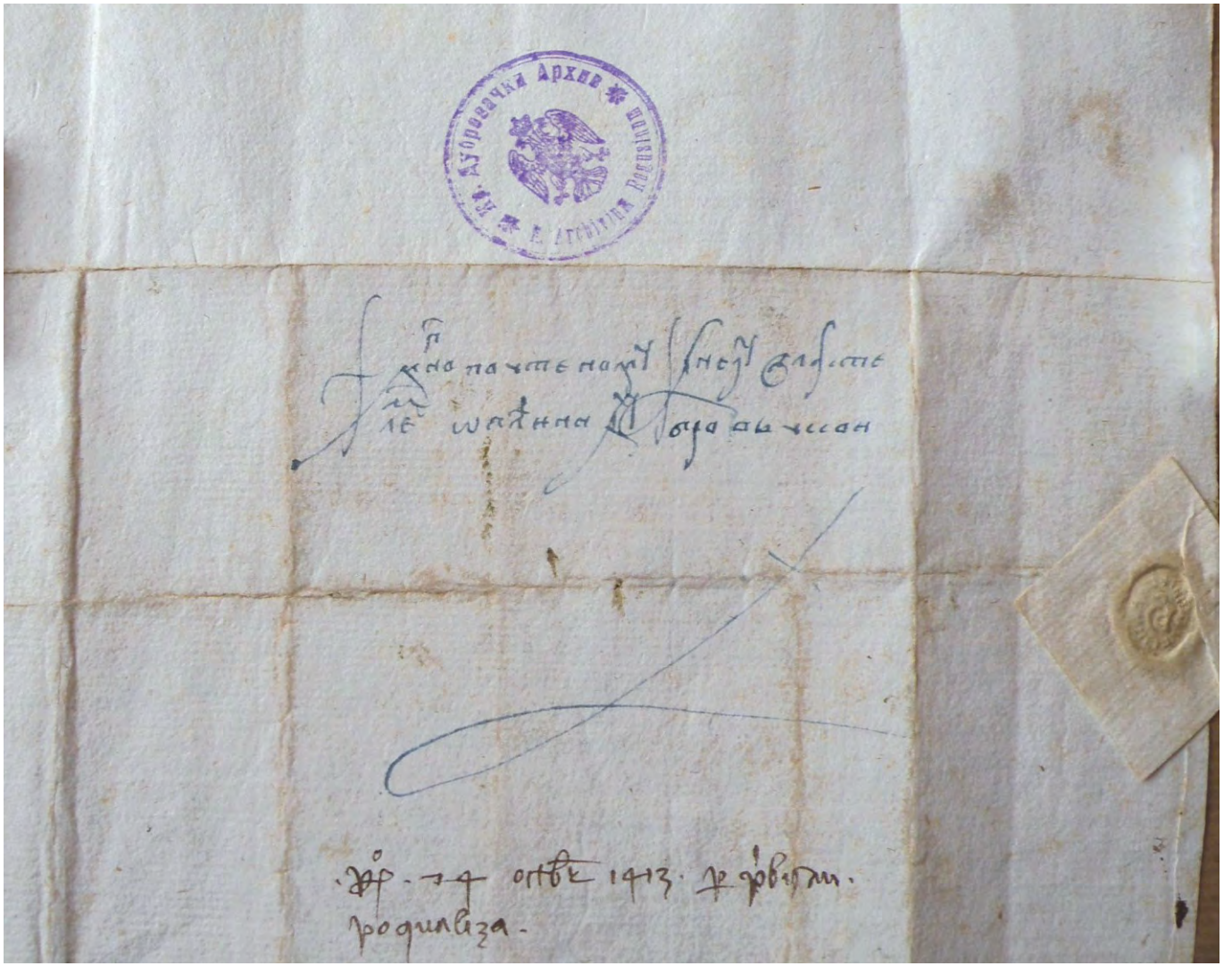
Дубровачки Архив

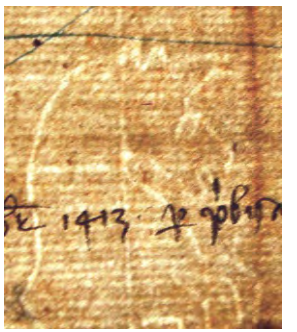

са спољашњом адресом и печатом, а њихови формулари увек садрже симболичну инвокацију, инскрипцију и, као главно наменско обележје, експозицију са именом посланика и позивом на веровање његовим речима, због чега су у своје време називане веровним документима.[13] Интитулације се такође јављају у свим примерцима осим последња два,[14] с тим што краљевски документи доследно смештају овај састојак испред инскрипције, док га властела – укључујући и моћног Сандаља – у знак поштовања према дубровачким властима увек ставља иза. Остале формуле из Сандаљевих пуномоћја такође добијају своје одјеке – промулгације и завршне салутације срећу се по три пута, а у једном документу присутна је и датумска формула, поново ограничена на месец и дан попут оне у Сандаљевом пуномоћју из 1413. године.

Простор за поређење унутар корпуса Сандаљевих докумената знатно је ужи, јер су поред два пуномоћја сачувана још само два његова писма, опет упућена дубровачким властима – једно из 1423. године као препис и друго из 1430. као оригинал.[15] Ипак, ако се оставе по страни разлике условљене типологијом докумената, може се запазити више упечатљивих сличности. Тако оба позније писма понављају почетни низ: симболична инвокација – инскрипција – интитулација, при чему је код инскрипција видљиво варирање истих израза и епитета,[16] док су интитулације потпуно истоветне (*од војводе Сандаља*). У писму из 1430. године јавља се и варијанта промулгације са секундарном инскрипцијом употребљене у пуномоћјима – **властеле, ѡ то да знате ерь посласмо**, итд. Једино завршна салутација писма из 1423. (*и Бог вас држао у поштовању*) потпуно одудара од решења које се среће у пуномоћју из 1413. године.

(2009) 55), Станиславе Николић из 1393. (М. Пуцић, *Споменици српски* II, 38, бр. 52), краља Твртка II из 1424. (А. Фостиков, Н. Исаиловић, ГПБ 6 (2013) 94–95), Твртка Боровинића из 1430. (С. Рудић, ГПБ 7 (2014) 63), херцега Влатка Косаче из 1466. (F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 483–484, бр. 388) и Иваниша Влатковића из 1482. године (А. Вучетић, *Споменици дубровачки*, 264).

[13] Тако Дубровчани у својој потврди од 13. марта 1410. године називају Сандаљево и Анкино пуномоћје за Прибисава *листовима верованим*. О веровним писмима у Босни: Д. Јечменица, *Два писма краља Стефана Твртка I о дугу сребреничког цариника Драгоја Бенвенутића*, ГПБ 2 (2009) 56, и А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Два писма босанског краља Твртка II Твртковића*, ГПБ 6 (2013) 95–97.

[14] Ти примерци уводе потпис на крају текста, због чега је интитулација постала излишна.

[15] М. Пуцић, *Споменици српски* I, 173, бр. 297; II, 91, бр. 110.

[16] *Поштованом кнезу и властели и свој општини властеле дубровачке* (1423); *многопоштованом кнезу и властели дубровачкој* (1430).

Мада засноване на малом узорку, наведене сличности између Сандаљевих пуномоћја и других његових писама указују на постојаност у уобличавању ове врсте војводиних докумената током 20 година. Тај податак још је значајнији у светлости расположивих сазнања о променљивости Сандаљевих писара. Наиме, у осам Сандаљевих оригиналних ћириличних докумената насталих у раздобљу од две деценије (1410–1430) уочава се пет или шест различитих рукописа.[17] На пример, пуномоћје из 1410. године, као и изјаву о баници Анки која је заједно с њим донета у Дубровник, писао је сам Прибисав Похвалић,[18] док пуномоћје из 1413. године можда потиче од руке дијака Брајана.[19] У условима тако честих промена, дугорочно одржавање препознатљиве физиономије докумената може се узети као сведочанство о чврсто утемељеној и добро уходаној канцеларијској служби овог босанског велможе.[20]

Просопографски подаци

У ранијим бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене личности: **војвода Сандаљ** (ГПБ 2 и 3, према регистрима) и посланик **Прибисав Похвалић** (ГПБ 4 и 5, према регистрима). У међувремену, о обојици су се појавиле посебне студије (видети нап. 1).

[17] Уп. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 274–280, E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 377–386, и Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 133–136 (необјављена докторска дисертација).

[18] Мада му писање докумената није било основна дужност, Прибисав Похвалић је очигледно у одсуству вичнијих или поверљивијих лица спремно обављао и задатке те врсте. Поред два документа из марта 1410. године, његовом препознатљивом „неокретном минускулом грубих и тврдих потеза“ (G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 276) написана је и Сандаљева повеља Дубровнику из 1419. године (снимак у Р. Поповић, ГПБ 4 (2011) 98), као и већи број бележака на маргинама дубровачких записа о пословима везаним за Сандаљев депозит (снимци у радовима П. Драгичевића – ГПБ 5 (2012) 66, 68, 72, 76; ГПБ 6 (2013) 48, 58; ГПБ 7 (2014) 44).

[19] Г. Чремошник (*Bosanske i humske povelje*, 275) закључио је да се писар овог документа „не појављује више у Сандаљевој канцеларији, тако да остаје анониман“. Ипак, општи изглед рукописа и карактеристично слово М са продуженим средњим стаблом показују велике сличности са рукописом дијака Брајана, који је као члан једног од Сандаљевих „депозитских“ посланстава фебруара 1423. године исписао три маргиналне белешке у дубровачкој канцеларијској књизи – уп. слике у радовима П. Драгичевића – ГПБ 6 (2013) 53; ГПБ 7 (2014) 36, 40.

[20] Уп. E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 411, 419.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* објашњени су следећи појмови и установе: **војвода** (ГПБ 2; видети такође *велики војвода* у ГПБ 3); **слуга** (ГПБ 2, 3); **дубровачки кнез** (ГПБ 1); **властела** (ГПБ 1). Значење појма **општина** истоветно је латинском *communitas* (ССА 6, све према регистрима).

напѳни наѳчена, II (документ) 3 (ред у изворнику) – израз *научити*, чије основно значење Даничић преводи са *docere*, овде је употребљен у ужем смислу давања упутства посланику од стране пошиљаоца. Упутство је могло бити дато написмено, усмено или у оба вида. Назнаку да је у овом случају Прибисав имао код себе Сандаљево писано упутство пружају дубровачки записи од 30. октобра и 5. новембра, у којима се у излагању о начину подизања депозита местимично користи прво лице у име војводе Сандаља (... *уколико ме надживи ... ја, војвода Сандаљ ...*).

Извори и литература: Ђ. Даничић, *Рјечник* II, 129; Ђ. Бубало, *Писана реч у српском средњем веку*, Београд 2009, 206–207; П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист депозита*, 71 (ред. 30, 36), 76 (ред 29–30), 78.

Топографски подаци

Љубомир, II (документ) 7 (ред у изворнику) – средњовековна жупа настала око истоименог омањег крашког поља десетак километара северно од Требиња. Као жупу у саставу Травуније помиње је *Летопис попа Дукљанина*. Предање забележено код Мавра Орбина везује назив жупе за име њеног господара који је наводно био прадеда Стефана Немање. У време Сандаља Хранића чинила је део његових поседа. Тада се као истакнути властелин, а вероватно и господар жупе, јавља кнез Покрајац Оливеровић, чији је надгробни стећак са натписом сачуван на некрополи у месту Врхпољу, главном управном средишту.

Литература: M. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, 151; Н. Паовица, *Љубомир: антропогеографска истраживања*, Српски етнографски зборник, Насеља и порекло становништва, књига 46, Београд 2002; E. Kurtović, *Natpis na stećku Pokrajca Oliverovića iz Vrhpolja. Pitanje datiranja*, Baština 1 (Sarajevo 2005) 381–390.

Nebojša Porčić
Université de Belgrade
Faculté de Philosophie
Département d'Histoire

DEUX POUVOIRS DU VOIVODE SANDALJ HRANIĆ POUR PRIBISAV POHVALIĆ

(I) entre le 4 et le 10 mars 1410
(II) 19 octobre 1413

Résumé

Dans ces deux pouvoirs conservés du voïvode bosniaque Sandalj Hranić, ce dernier autorise son émissaire Pribisav Pohvalić à le représenter devant les autorités de la ville de Dubrovnik. De façon typique pour des pouvoirs bosniaques de rédaction slave, ces documents se présentent sous forme de courtes lettres au caractère hermétiques de sorte que les missions concrète de cet émissaire ne peuvent être établies qu'à partir d'autres sources. Il ressort de la première lettre, rédigée entre le 4 et le 10 mars 1410, vraisemblablement dans la ville de Nova (aujourd'hui Herceg-novi), que Pribisav a laissé en garde aux Ragusains des documents concernant le règlement des relations entre le voïvode Sandalj et sa belle -mère, la banica Anka. La seconde lettre, rédigée le 19 octobre 1413 à Zica, autorise Ljubomir Pribisav à remettre en dépôt à Dubrovnik, au nom de son seigneur, une somme d'un montant de plus de 7600 ducats.

Mots-clés: Bosnie, XVème siècle, Sandalj Hranić, Pribisav Pohvalić, Dubrovnik, Ljubomir, pouvoir, lettre, sceau.

Оригинални научни рад
УДК 94:323(497.5Дубровник)„1410“
DOI 10.7251/GPB1508004I

Милош Ивановић*
Историјски институт
Београд

ДВА ПИСМА ДУБРОВЧАНА ВОЈВОДИ ВУКОСАВУ, ЉУБИШИ БОГДАНЧИЋУ И ЖУПАНУ РАДОСАВУ ПОВОДОМ ЗАТОЧЕЊА РАХЦА БОГИШИЋА

(I) Дубровник, 1410, 30. април
(II) Дубровник, 1410, 4. јун

Сажетак: (I) Дубровчани су 30. априла писали војводи Вукосаву и Љубиши Богданчићу обавештавајући их да су одлучили да Рахца Богишића задрже у тамници док не да јемце. До тада је морао да изађе пред суд због оних који би га тужили за дуг или неко друго дело.

(II) Почетком јуна Република Св. Влаха је известила војводу Вукосава, жупана Радосава и Љубишу Богданчића да Рахцу није дато јемство за оно што је требало да плати, те су предложили да се у Млинима одржи суђење на коме би била по три поротника са обе стране.

Кључне речи: Дубровчани, Рахац Богишић, војвода Вукосав, Љубиша Богданчић, жупан Радосав, добри људи.

Дубровачка република је током средњег века имала врло интензивне односе са становништвом требињског подручја. Они су често били испуњени бројним споровима. Један од њих био је основни разлог настанка два писма која су дубровачке власти 1410. упутиле требињским властелинима војводи Вукосаву, Љубиши Богданчићу и жупану Радосаву, којима је врховни господар био кнез Павле Раденовић.[1] Из првог писма, упућеног 30. априла, види се да су се војвода Вукосав и Љубиша Богданчић интересовали за судбину извесног Рахца Богишића, који је био заточен у Дубровнику. Разлог за то није наведен. С обзиром

* Ел. пошта: misaveritatem@gmail.com

[1] А. Смиљанић, *Повеља кнеза Павла Раденовића Дубровчанима*, ГПБ 1 (2008) 102, 107–108; М. Динић, *Хумско-требињска властела у средњем веку*, Београд 1967, 17, 21, 47; Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998; С. Рудић, *Властела Илирског грбовника*, Београд 2006, 124–125, 176; А. Смиљанић, *Дубровачко писмо жупану Радосаву Главићу и Радовцу крстјанину*, ГПБ 3 (2010) 148, 150.

на то да се помиње да је требало да плати оно на шта буде осуђен могло би се претпоставити да је имао извесна дуговања према неким грађанима Републике Св. Влаха. Чињеница да су се угледни требињски властелини распитивали о њему, сведочи да је био из њиховог краја. Не сме се искључити ни могућност да је био у служби неког од њих. Изгледа да је против њега постојао читав низ оптужби, пошто су Дубровчани поручивали да ће остати у тамници све док не да јемце. До тада је имало да му се суди за шта би га ко оптужио. Наводили су да ће морати да уради или плати сходно писменим и усменим доказима или одлуци пороте. Овакав поступак био је иначе предвиђен и *Душановим законником*, који је у свом 88. члану предвиђао да властелин који изгуби парницу даје јемце који су гарантовали да ће окривљени поступити по пресуди и испунити обавезе према другој страни.[2] Потребно је указати да се у једном дубровачком документу из фебруара 1395. помиње *Racheç Bogissich* међу оптуженима за неку пљачку.[3] Вероватно је реч о истој особи. То би значило да је Рахац већ једном пре 1410. одоговарао пред дубровачким судом. Вреди истаћи да је можда био у сродству са Радачем или Радцем (Radaç) и Добрашином Богишићем, који су 1408, односно 1412. и 1413. такође оптужени да су починили одређене крађе.[4] Уколико су све наведене особе заиста биле у сродничким односима, то би значило да су припадници породице Богишић често наносили штету дубровачким грађанима.

Након нешто више од месец дана, 4. јуна 1410, уследило је ново писмо Дубровчана поводом истог случаја. Захваљујући њему сазнајемо да је Балин Старчић са пријатељима у међувремену стигао у град под Св. Срђем како би јемчили за Рахца Богишића. Треба рећи да је Балин припадао познатој властеоској породици Старчића.[5] Међутим, он и његови другови се нису показали спремним да му буду јемци за оно што је Рахац требало да плати, већ само „за главу“. Занимљива је чињеница да је управо Балин Старчић 1408. означио Радача (Радца) Богишића као

[2] *Душанов законик* (пр. Ђ. Бубало), Београд 2010, 92, 181.

[3] N. Lonza, *Odluke dubrovačkih vijeća 1395–1397. Reformationes consiliorum civitatis Ragusii 1395–1397*, Zagreb–Dubrovnik 2011, 55.

[4] DAD, *Diversa Cancelariae* (*Div. Canc.*) XXXVII, fol. 83 (4. VII 1408); *Lamenta de foris* (*Lam. de for.*) III, fol. 12 (22. IX 1412); fol. 70 (15. V 1413). Срдачно захваљујем колеги Есаду Куртовићу који ми је указао на ове документе и пружио увид у своје исписе из њих.

[5] М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 25–27, 99–100.

једног од криваца за пљачку стоке и ствари неких Дубровчана.[6] Чини се да је Балин Старчић био свестан да су оптужбе против Рахца можда биле оправдане. Услед новонастале ситуције, власти Републике Св. Влаха опет су се обратиле најзначајнијим требињским властелинима и понудиле нов начин за разрешење спора са Рахцем Богишићем. Овога пута предложили су да свака страна пошаље по троје „добрих људи“ који ће се 24. јуна, на Ивањдан, окупити у Млинима на дубровачкој територији код Цркве Св. Илара. Тамо је под стражом требало да буде доведен и Рахац. Пресуда „добрих људи“ требало је да буде коначна. Треба рећи да се овде срећемо са још једним уобичајеним начином за решавање спорова у средњовековној Босни. „Добри људи“ је термин који је коришћен да означи угледне личности, сведоке и јемце неког правног чина, те поротнике и вештаке који су имали да утврде нечију евентуалну кривицу.[7] Поступак решавања спора који су у свом писму описали Дубровчани у основи је сагласан са прописима Дубровачког статута о станку. Његово одржавање управо је и предвиђено ако се, као у случају Рахца Богишића, не дође до решења пред дубровачким судом.[8] Као што је добро познато, термин станак је означавао суд на граници, који се састајао ради разрешавања спорова Дубровчана са њиховим суседима. Таква врста суђења први пут се у изворима помиње крајем XII века. Несумњиво је, међутим, да је станак постојао и раније.[9] Потребно је назначити да су у поменутом статуту била тачно одређена места станка, у зависности од краја одакле су долазили они који су били у спору са Дубровчанима. Тако је Црква Св. Илира у Млинима наведена као место састанка у случају парница између Зећана и грађана Републике.[10] Статутом иначе није било предвиђено посебно место станка уколико једна од странака долази из Требиња. Поред Зете, истакнуто је где би требало да се одржава станак у споровима Дубровчана са људима

[6] DAD, *Div. Canc.* XXXVII, fol. 83 (4. VII 1408); М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 26.

[7] S. Džaja, *„Dobri Bošnjani“ i „boni homines“*, Dijalog 1–2 (Sarajevo 2006) 109–120, 125; С. Ћирковић, *„Верна служба“ и „вјера господска“. Везе личне зависности у босанској држави*, Работници, војници, духовници, Београд 1997, 326–333.

[8] *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272* (pr. B. Bogišić, K. Jireček, A. Šoljić, Z. Šundrica, I. Veselić), Dubrovnik 2002, 226–231.

[9] *ЛССВ*, 696 (С. Ћирковић); Т. Тарановски, *Историја српског права у Немањићкој држави*, Београд 2002, 539, 541; К. Јиречек, *Историја Срба* II, Београд 1952, 139–140; И. Равић, *Уговор хумског кнеза Мирослава и Дубровчана*, ССА 11 (2012) 14, 16, 18.

[10] *Statut grada Dubrovnika*, 230–231.

из Хумске кнежевине и Рашке краљевине.[11] Имајући то у виду, тешко је објаснити зашто су Дубровчани изабрали баш Млине за место суђења. Наравно, мора се подвући да термин станак није употребљен у самом документу, што не изненађује ако се зна да су они након 70-их година XIV века све ређе одржавани.[12]

Свакако по узору на станак, краљ Милутин је 1302. у повељи Републици дефинисао да се спорови између Срба и Дубровчана решавају тако што ће им судити по један Србин и Дубровчанин.[13] Касније је у *Душановом законику* одређено да у споровима Срба са иноверцима и трговцима свака страна даје половину поротника.[14] Треба рећи да је исти законски зборник предвиђао да порота пресуђује и спорове између становника српске државе. Зависно од тежине дела, могло је да буде шест, 12 или 24 поротника.[15] Одлучили смо да наведемо и ове прописе пошто је познато да се Требиње у доба њиховог доношења налазило у оквиру Душановог Царства. Сви подаци у сваком случају показују да су Дубровчани у решавању спорова са људима из залеђа настојали да се држе старих и добро познатих процедура.

Није нам познато како су војвода Вукосав, жупан Радосав и Љубиша Богданчић одговорили на предлог Дубровчана. Самим тим не знамо да ли је дошло до суђења пред поротом, које је било предвиђено да се одржи 24. јуна, а даља судбина Рахца Богишића остаје тајновита.

Опис писама и раније издања

Писма која објављујемо у овом раду нису сачувану у оригиналу. Истраживачима су доступна преко њихових преписа које је сачинио Руско Христифоровић, словенски канцелар Дубровачке републике. Оба акта исписана су на истој страни.[16] Документи су написани канцеларијском минускулом. Први садржи девет, а други петнаест редова текста. Подаци о времену настанка у оба писма наведени су у последњем

[11] Isto, 226–227, 230–231.

[12] *ЛССВ*, 697 (С. Ћирковић).

[13] В. Мошин, С. Ћирковић, Д. Синдик, *Зборник средњовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дурбовника*, књ. 1, 1186–1321, Београд 2011, 345–347.

[14] *Душанов законик*, 107, 208.

[15] Исто, 107, 207.

[16] DAD, *Lettere e commissioni di Levnate* 1, fol. 80’.

реду. Издање ових аката приређујемо на основу снимка начињеног у Државном архиву у Дубровнику.[17]

Ранија издања: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 100–101, бр. 185–186; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 408–409.

(I)
Писмо Дубровчана војводи Вукосаву и Љубиши Богданчићу

Текст писма[**]

+ Ѡдь владѫщагѡ гр[а]да Дѫбровника кнеза, властель и ѡдь вьсе ѡпкине |2| почтеномѫ вокводи Вькосавѫ и Любиши поздравлкньк. Разѫ|3|мѣсмо що намь ѫписасте за Рахца Богишикпа. Ево да зна ваша |4| любавь крь смо ѡвакои ѡдьлѫчили за нкга. Да не изиде изь нашѣхь |5| тьмниць а волпа наше страже до толѣ до колѣ да памьце да стане |6| на правдѫ вьсакомѫ тко би га искаль или за дльгь или за кок гѡди |7| ино дѣло. Ѧ що га правда ѡбори писмѡм[ь] или свѣдочьбомь или поротѡм[ь] |8| да тои ѡправи и плати.

|9| + Ѧ(ѣ)с(ѥ)ца апрѣла к̄ д(ь)нь лѣто рождьства Хр(и)с(тов)а ·ч̄ ·ѫ· ӣ· т̄· лѣтѡ.

Превод писма

+ Од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од све Општине поштованом војводи Вукосаву и Љубиши поздрави. Разумели смо што сте нам писали за Рахца Богишића. Ево да зна ваша љубав јер смо овако одлучили за њега: да не изађе из наших тамница, а воља је наше страже дотле до када да јемце да стане на правду свакоме ко би га тражио или за дуг или за које год друго дело. А што га правда окриви писмом или сведочанством или поротом да то уради и плати.

+ Месеца априла 30. дан године рођења Христовог, 1410. година.

[17] Снимак за ово издање уступио ми је колега Невен Исаиловић, коме се овом приликом срдачно захваљујем.

[**] Редакција издања и превода оба писма: Т. Суботин Голубовић.

(II)
Писмо Дубровчана војводи Вукосаву, жупану Радосаву и Љубиши Богданчићу

Текст писма

+ Wдь владѫщагѡ гр[а]да Дѫбровника кнеза, властель и wдь вьсе wпкине почте|2|номѫ воꙗводи Влькосавѫ и жѫпанѫ Радосавѫ и Любиши Богданчикю поздра|3|влѥньѥ. Ваша почтена приꙗзень да зна wвамо прихѡди прѣдь нась |4| Балинь Старчик(ь) сь дрѫзѣми за Рахца Богишикꙗ. И ми имь рекосмо хѡкѥ|5|те ли б[и]ти ꙗмца за Рахца цо га сѫдь wбори да wнои плакꙗ. А wни рекоше |6| крь збахь ꙗмьца за платѫ нете б[ь]ти размѣ за главѫ. А ми за тои немо|7|гѡсмо примит[и] и по колѣ не хтѣше б[и]ти ꙗмци. А ми wвакои wдьлѫчисмо |8| да wвьдѣ нареч[е]мо ·г̄· добре люди wдь нашѣхь а ви да пошлѥте wдь тѫда |9| ·г̄· ваше добре люди и да бѫдѫ ѫ С(ве)тога Илара ѫ Млинѣхь на Ивань д(а)нь |10| и тѫи да пошлѥмо Рахца подь стражѡм[ь] нашомь. Да си бѫдѫ тѫи ти |11| добри людьѥ и да се прѣдь ними wбнаиде ѫ чемь га сѫдь wбори. Ако се |12| наиде правь да бѫде правь. Ако ли га ѫ чемь наидоше крива да wнои |13| плакꙗ. Зато ако ви любите послать да се врьши како смо рекли wдь|14|пишите нам да се и ми wвамо направимо.

|15| + М(ѣ)с(е)ца июниꙗ д̄ д(ь)нь лѣто рождьства Хр(и)с(то)ва ·ч̄ ·ѳ̄· ѝ̄· ѳ̄· лѣто.

Превод писма

+ Од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од све Општине поштованом војводи Вукосаву, жупану Радосаву и Љубиши Богданчићу поздрав. Ваше поштено пријатељство да зна овамо је долазио пред нас Балин Старчић са друговима за Рахца Богишића. И ми рекосмо: „Хоћете ли бити јемци за Рахца што га је суд окривио да оно плаћа“. А они рекоше да за плаћање неће бити јемци сем за главу. А ми за то нисмо могли примити пошто не хтедоше бити јемци. А ми овако одлучисмо: да овде назначимо троје добрих људи од наших, а ви да пошаљете од туда троје ваших добрих људи и да буду у Светог Илара у Млинима на Иван дан и ту да пошаљемо Рахца под нашом стражом. Да буду ту ти добри људи и да се пред њима нађе у чему га суд окриви. Ако се нађе да је прав – да буде прав. Ако ли нађу да је за нешто крив – да плаћа. Зато ако ви

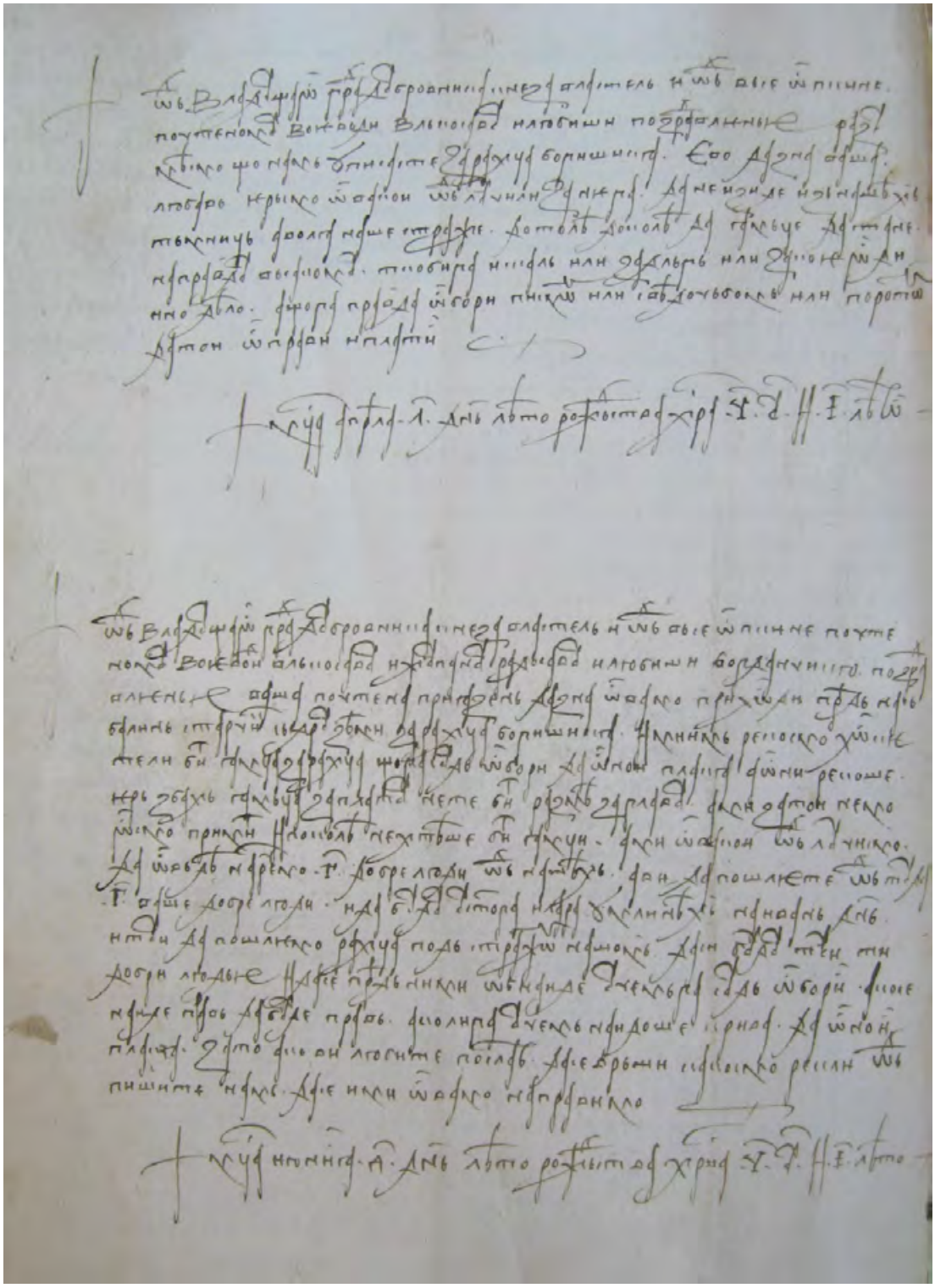

Lettere e commissioni di Levante I, fol. 80'

желите послати да се врши како смо рекли, отпишите нам да и ми овамо урадимо.

+ Месеца јуна 4. дан, година рођења Христовог 1410. година.

Дипломатичке особености

Писма чије издање приређујемо у овом раду по својој форми су иста. Својим карактеристикама она не одударују од сличних аката које су Дубровчани упућивали босанским владарима и властелинима. Треба притом приметити да је инскрипција мање свечана у односу на акта у којима се Република Св. Влаха обраћала босанским краљевима и моћним великашима.[18] У другом писму Дубровчани су јасно назначили да очекују да им војвода Вукосав, жупан Радосав и Љубиша Богданчић писменим путем јаве да су се сагласили са начином решења спора који су предложили. Није познато да ли се то и догодило. Датовање је у оба документа уобичајено извршено годином од Христовог рођења.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су представљени: **Вукосав Познановић** (ГПБ 1, 108), **Љубиша Богданчић** (ГПБ 1, 107–108), **Радосав, жупан,** (ГПБ 3, 150)

Рахац Богишић, I (документ) 3, 4, 5 (ред у изворнику), II 10 – По свој прилици ради се о истој особи која је забележена као *Racheç Bogissich* у једном дубровачком документу из фебруара 1395. године. Из њега сазнајемо да је са својом браћом и бројним другим особама оптужен да је покрао неке Дубровчане. Остали његови помени везани су за акте чије издање приређујемо у овом раду. На основу њих се може закључити да је био из требињског краја. Током 1410. био је утамничен у Дубровнику, очито због неких дугова које је имао према становницима ове приморске комуне. Није познато какав је друштвени статус имао. Његови рођаци можда су били Радач (Радац) и Добрашин Богишић. Први је био међу оптуженима 1408. за једну крађу, а другоме су 1412. и 1413. на терет стављена слична дела. Значајна је чињеница да је Добрашин Богишић 1413. наведен као човек требињског властелина Вукосава Кобиљачића.

[18] Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. III Инскрипција*, Глас СКА XCII (1913) 166–175.

Извори и литература: DAD, *Div. Canc.* XXXVII, fol. 83 (4. VII 1408); *Lam. de for.* III, fol. 12 (22. IX 1412); fol. 70 (15. V 1413); Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 408–409; N. Lonza, *Odluke dubrovačkih vijeća 1395–1397*, 55; E. Kurtović, *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 2014; А. Смиљанић, *Повеља кнеза Павла Раденовића*, 107–108.

Балин Старчић, II 4 – Потицао је из познате породице Старчића, који су били ситни властелини из Главске на Површи. Током пола века почевши од 1387, управо Балин је био најистакнутији њен представник. Потпадао је под врховну власт Павловића. Он и његови људи имали су бројне сукобе са Дубровчанима. Забележено је да се Република Св. Влаха спорила са њим када је војвода Радосав Павловић продавао свој део Конавала. Зна се да је имао најмање пет синова.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 408–409; DAD, *Div. Canc.* XXXVII, fol. 83 (4. VII 1408); М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 25–27, 99–100; Ђ. Тошић, *Требињска област*, 30, 101, 120, 207–208, 210, 212, 251; E. Kurtović, *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, 73, 257–258, 263, 339, 344.

Установе, важнији термини

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* објашњени су појмови: **кнез у Дубровнику** (ГПБ 1, 2, 3), **властела у Дубровнику** (ГПБ 1, 3), **војвода** (ГПБ 1, 2, 3), **жупан** (ГПБ 2, према регистру).

Добри људи, II (документ) 8, 9, 11 (ред у изворнику) – У другом писму које овде објављујемо овим термином се означавају поротници. Њихова улога је била да разреше спор који је Рахац Богишић имао са неким Дубровчанима. Појам је могао имати и многа друга значења о чему је писано у литератури.

Литература: S. Džaja, *„Dobri Bošnjani" i „boni homines"*, 105–126; *ЛССВ*, 161–162 (Ђ. Бубало); Ј. Мргић, *Писмо кнеза Драгише Дињичића кнезу Вукашину и војводи Вукмиру Златоносовићу*, ССА 6 (2007) 207; Р. Поповић, *Писмо Дубровчана војводи Сандаљу Хранићу*, ГПБ 3 (2010) 123.

Топографски подаци

Свети Илар у Млинима, II (документ) 9 (ред у изворнику) – Реч је о цркви посвећеној Св. Илару (Хилариону), која се налази у Млинима. Управо пред овом црквом према Дубровачком статуту из 1272, требало је да се одржава станак за спорове између људи из Зете и грађана Републике. Ова црква, која се помиње и 1301, постоји и данас.

Извори и литература: *Statut grada Dubrovnika*, 230–231; J. Lučić, *Prošlost Dubrovačke Astareje*, Dubrovnik 1970, 12.

Млини, II 9 – Налазе се на подручју Дубровачке жупе, 7 км југоисточно од Дубровника. Спадали су у ред најстаријих поседа овог приморског града. То подручје се у Дубровачком статуту iz 1272. назива *Molina*, *Molenida*.

Извори и литература: *Statut grada Dubrovnika*, 230–231, 410–411, 428–429, 436–437; J. Lučić, *Prošlost Dubrovačke Astareje*, 12, 35–40.

Miloš Ivanović
Institut d'Histoire
Belgrade

DEUX LETTRES DES RAGUSAINS ADRESSEES AU VOIVODE VUKOSAV, A LUBIŠA BOGDANOVIĆ ET AU JOUPAN RADOSAV A L'OCCASION DE L'INCARCERATION DE RAHAC BOGIŠIĆ

(I) Dubrovnik, 1410, 30 avril
(II) Dubrovnik, 1410, 4 juin

Résumé

Les autorités de Dubrovnik adressent le 30 avril 1410 une lettre aux nobles de Trebinje, le voïvode Vukosav et Ljubisa Bogdanovic, en leur promettant de garder en prison Rahac Bogišić tant qu'il n'aura pas verser une caution. Il semble que ce dernier ait été emprisonné en raison d'une dette contractée auprès de certains citoyens de la République de saint Blaise. Le noble Balin Starčić et ses amis ne s'étant pas montrés prêts à garantir que Rahac paierait ce pour quoi il a été condamné, les Ragusains écrivent le 4 juin au voïvode Vukosav, au joupan Radosav et à Ljubiša Bogdančić. Ils proposent alors une nouvelle façon de résoudre le litige, laquelle prévoyait que la condamnation définitive serait prononcée par six jurés désignés à raison de trois par chacune des deux parties. On ignore si cette proposition des Ragusains a été suivie.

Mots-clés: Ragusains, Rahac, Bogišić, voivode Vukosav, Ljubiša Bogdančić, joupan Radosav, hommes de confiance.

Оригинални научни рад
УДК 336.763:94(497.15)„14“
DOI 10.7251/GPB1508005D

Павле Драгичевић*
Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

ДЕСЕТИ ДЕПОЗИТНИ ЛИСТ ВОЈВОДЕ САНДАЉА

Дубровник, 1429, јул 15.

Сажетак: У раду се анализира документ који садржи попис вриједности које је у Дубровнику у виду депозита привремено похранио босански војвода Сандаљ Хранић. Овај документ је десети по реду у серији од тринаест сличних докумената који су у периоду од 1413. до 1435. године регулисали правна питања оваквих Сандаљевих улагања.

Кључне ријечи: Сандаљ Хранић, Косаче, Босна, Дубровник, XV вијек, депозит.

Опис документа

За разлику од претходних девет докумената у којима је наведен садржај депозита који је босански војвода Сандаљ похранио у Дубровнику, десети депозитни лист нам се сачувао у двије верзије. Прва је оригинал дубровачког примјерка печаћена печатом дубровачке општине. Она се данас налази у Државном архиву у Дубровнику у архивској серији *Diplomata et acta*, заведена у збирци ћириличких повеља као „бечки број 1067“. Увидом у оригинал у прилици смо да саопштимо детаљније техничке податке документа чије издање приређујемо. Текст је исписан тамносмеђим мастилом у четрдесет и пет редова на пергаменту правоугаоног облика. Ширина пергамента износи 298 мм мјерено дуж горњег и 295 мм дуж његовог доњег руба док је висина лијеве и десне ивице пергамента 451 мм и 448 мм. Документ спада међу неколико посљедњих које је саставио писар Руско Христофоровић. Поред овог, остала су сачувана још само четири његова документа.[1] Пергамент је пажљиво припремљен за писање. Остали су трагови

* Ел. пошта: pavled@teol.net

[1] Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 377–380, 389–390; II–2, 8–10.

хоризонталних и вертикалних линија које чине оквир који је требало да одваја простор у коме се налази текст од празног руба око њега. На појединим мјестима текст прелази исцртану вертикалну линију, што утиче на ширину лијеве и десне маргине. Обје ове маргине су углавном уједначене и у зависности од текста ширина лијеве износи од 33 мм до 36 мм а десне од 30 мм до 40 мм. Неисписан простор између горње ивице пергамента и првог ретка текста износи 41 мм, док је остављени простор за печаћење између посљедњег реда текста и доње ивице пергамента три пута већи и износи 124 мм. Документ је добро очуван. Пергамент је пресавијен на око 200 мм мјерено од горње ивице а онда још једанпут по средини и затим три пута пререзан као знак да је поништен. Потом је пресавијен још два пута по ширини формиравши на тај начин дванаест приближно једнаких поља. Пергамент одликује висок степен тврдоће, јер је потребно уложити извјестан напор како би се он растворио. Оштећења настала поништавањем и пресавијањем документа нимало не утичу на рашчитавање текста. Изузев увећаног почетног слова „B“, висине око 20 мм, које заузима прва четири реда текста и нешто већег једноставније стилизованог крста у горњем углу лијеве маргине, који представља симболичку инвокацију, документ не садржи остале украсе. Био је печаћен воштаним печатом који је наливен на четири вертикално постављене троугласте прорезане рупице сачињене од једнакостраничних троуглова димензија 3 и 5 мм. Овакав начин печаћења био је карактеристичан за дубровачку канцеларију. Печат није сачуван. Из накнадно додане пропратне забиљешке, исписане на латинском језику у шест редова, види се да је документ поништен 20. септембра 1438. године.

Препис је исписан на два листа у 75 редова у шеснаестој књизи архивске серије *Diversa Notariae*, која се чува у Државном архиву у Дубровнику.[2] Текст преписа углавном је вјеран оригиналном документу изузев мањих словних разлика и омашком испуштених краћих дијелова текста. Ове разлике су највећим дијелом садржане при крају документа. Разлике између ове двије верзије означили смо на одговарајућим мјестима. Највећу пажњу привлачи разлика која је наведена у претпосљедњој реченици преписа (70–71 ред), која наглашава да је витез Прибисав Похвалић *својом руком преписао* наведени документ који је запечатио својим печатом и оставио га у Дубровнику. Документе које имамо при руци писао је Руско Христифоровић. Примјерак који је написао

[2] DAD, *Diversa Notariae* XVI, fol. 101–101’.

Прибисав Похвалић вјероватно је враћен или поништен у каснијим годинама када су вршене измјене у покладу, највјероватније септембра 1438, када је поништена и дубровачка верзија. И текст преписа прецртан је са двије косе црте као знак да више не вриједи. На лијевим маргинама преписа налазе се забиљешке на латинском и италијанском језику које читаоца упућују на најбитније податке садржане у тексту које се тичу уложене суме и особа које имају право да располажу депозитом. Текст преписа, попут дубровачке верзије, садржи идентичне украсе: увећано иницијално слово „B“ и стилизовани крст у горњем лијевом углу првог листа. У заглављу преписа наведен је и датум на латинском језику.

Документ је састављен по већ устаљеном дипломатичком формулару по којем су састављени и остали депозитни листови чија смо издања приредили у ранијим бројевима овог часописа.[3]

Раније издања

Оригинал је објављен три пута: П. Карано-Твртковић, *Србски споменицы*, 174–176, док. 108; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 356–358, док. 302; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 375–377, док. 384. Препис документа из архивске серије *Diversa Notariae* објављен је у М. Пуцић, *Споменици српски* II, 85–87, док. 104. Издање документа приређено је на основу дигиталних снимака који су начињени почетком августа 2011. године у Државном архиву у Дубровнику.

[3] Детаљније информације о литератури и претходним депозитним листовима босанског војводе Сандаља в. у П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 5 (2012) 63–80; П. Драгичевић, *Четврти, пети и шести лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 6 (2013) 45–63; П. Драгичевић, *Седми, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 7 (2014) 35–50; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 18; E. Kurtović, *Kretanje i depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413–1435. g.*, Hercegovina 11–12 (Mostar 2000) 29–53; Ђ. Тошић, *Дио Сандаљевог депозита за побочну грану племена Косача*, Зборник радова „Српска проза данас“: Косаче – оснивачи Херцеговине, Билећа–Гацко–Београд 2002, 261–268; Ђ. Тошић, *Споредна грана племена Косача*, Зборник за историју БиХ 3 (Београд 2002) 61–77.

Текст[**]

+ Вь име Ѻт[ь]ца и Сина и Д8ха С(ве)тѡга[4] аминь. Ми кнезь, властеле и вса ѡпкина гр(а)да Д8бровника |2| даємо вь свидѣньѥ всаком8 малом8 и гѡлѣмом8 по семь нашемь 8пис(а)нию а подь нашѡмь за|3|конномь печатию кръ приде к намь 8 Д8бровникь племенит[и]ѣ[5] чловѣ(ѣ)кь витезь Прибисавь По|4|хваликь сл8га г(оспо)д(и)на воєводе Сандалꙗ нєгѡвѣмь[6] посланьєм[ь] и ш нєгѡвѣмь листѡмь вѣровнѣмь |5| а подь законнѡмь нєговѡмь печьтию и на име р(е)ченога г[оспо]д[и]на воєводе Сандалꙗ постави 8 нашь ком8нь |6| 8 покладь вьсе цо се 8дрьжи 8 семь лист8. И наипрьво д8кать златѣхь шесть на десете тис8кꙗ и |7| петь сать и шесть десеть и два д8ката и сребра плика сто и двадесети и двѣ литрѣ и петь 8начь |8| а все тои ѡстанакь всега покл(а)да г[оспо]д[и]на р(е)ченога воєводе Сандалꙗ. Ѧ подь ѡви 8вѣть постави[7] више |9| р(е)чено вьсе 8 покладь: да к волꙗнь г[оспо]д[и]нь воєвода Сандаль 8 всако врѣме самь своѡмь главѡмь али своими |10| сл8гами послав с листѡмь а подь своѡмь печатию законнѡмь. Ѧко би м8 Б(о)гь сина даль тьда син8 |11| или би[8] два или би єдань или колико бихь. Ѧко ли би сина не било а кьщи била или векѥ кєри тьда |12| кєремь како син8. Згѡдило би се терь и кєри не било тьда да се има дати половина више р(е)ченога |13| покл[а]да кнез8 Влькц8 и кнез8 Стѣпан8 син8 кнеза Влкьца и нию ѡстанк8 по м8шкомь колѣн8. |14| Згѡдило би се, ꙗ Б(о)гь не даи, терь[9] не било ѡдь кнеза Стѣпана натражка по м8шкѡмь колѣн8 а дотлан не |15| 8зеть дѣль[10] покл[а]да више реч(е)нни нихь[11] дѣль[12], тада[13] да се има вась више реч(е) ни покладь дати ѡвѣмь |16| дол8 реч(е)нѣмь четиремь к8кꙗмь моєга племене. Ѧко ли би било натражьѥ 8 кнеза Стѣпана по м8|17|шкомь сполѣ, тьда[14] половина всега покл[а]да натражьк8[15] кнеза Стѣпана како

[**] Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

[4] Препис: **С(ве)та**.

[5] Препис: **племенить**; Карано-Тврковић: **племенић**.

[6] Препис: **нєгѡвиѣмь**; Карано-Тврковић: **нєговѣмь**.

[7] Препис: **вьсе постави**.

[8] Препис: испуштено.

[9] Карано-Тврковић: **тере**.

[10] Препис: **нихь дѣль**.

[11] Препис: испуштено.

[12] Препис: испуштено.

[13] Препис: **тьда**.

[14] Препис: **тьда да**.

[15] Препис: **бѡде натражьк8**.

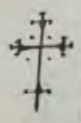

1428. die xx septembris Inscripta fuit hec
pronoticia quia restituta fuit depositum
[illegible] ut patet per [illegible] nomine po-
nentis [illegible] Deanus [illegible]
[illegible] scripta

Egidius notarius

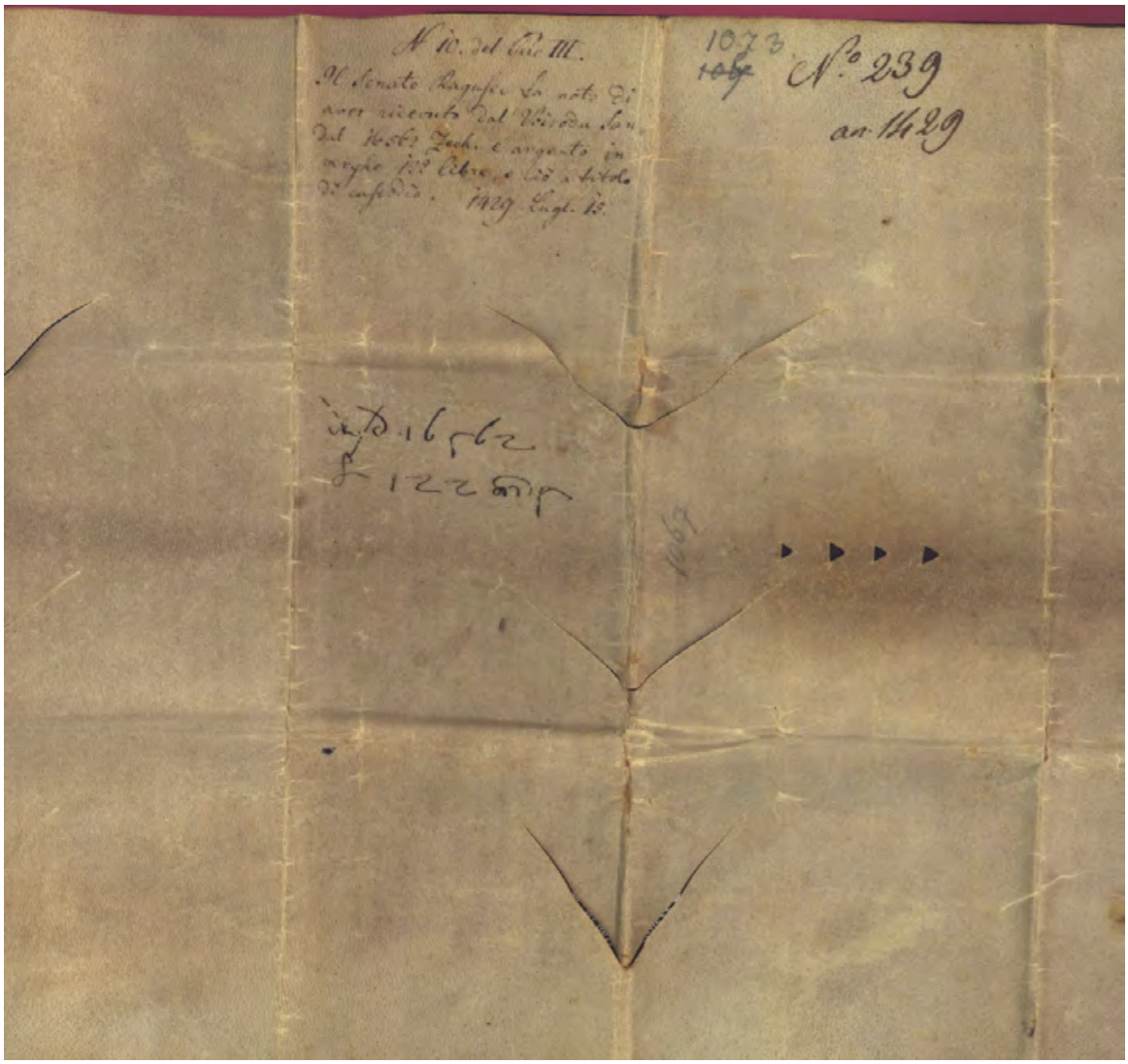

ѥ реч(е)но а дрȣга половина |18| покл[а]да реч(е)нѣмь четиремь кȣкꙗмь а на име кнезȣ Радивою Стѣпковикю и кнезȣ Радосавȣ и кнезȣ[16] |19| Радичȣ Стѣпковикѥмь и нихь ѡстанкȣ по мȣшкѡмь колѣнȣ и кнезȣ Иванишȣ Ѡстоикю и кне|20|зȣ Блаткȣ Ѡбрадовикю и нию ѡстанкȣ по мȣшкѡмь сполȣ и кнезȣ Иванȣ и кнезȣ Сладою Вльковикѥм[ь] |21| и нию ѡстанкȣ по мȣшкѡмь колѣнȣ и кнезȣ Драгиши Гоисаликю и нѥговȣ ѡстанкȣ по мȣшкѡмь |22| колѣнȣ, тѣмь више реч(е)нѣмь кȣкꙗмь четиремь. Згѡдило би се терь коꙗ кȣкꙗ ѡдь тѣхь кȣкꙗ помань|23|кала безь натрашька мȣшкога[17] да сȣ волне ѡстале кȣкѥ всѣмь покладѡмь да доколѣ Г[оспо]дь Б(о)гь хѡкѥ |24| тере бȣде живь г[оспо]д[и]нь воѥвода Сандаль, да ѥ ѡнь волꙗнь всѣмь покладѡмь за[18] своѥга живота кь|25|да мȣ гѡдѣ ȣзети вьсе или кои дѣль. И на тѡ ми, кнезь, властеле, и вса ѡпкина гр[а]да Дȣбровника при|26|мисмо и записасмо ȣ вѣрȣ и ȣ клетвȣ нашȣ како да р(е)ченомȣ г[оспо]д[и]нȣ воѥводи Сандалю згѡра реч(е)нни покладь |27| некѥ погинȣти ни на манѥ доити за нѣднога члов(ѣ)ка волю сегаи свѣта ни за силȣ ни за рѣчь ни |28| за заповѣдь ни за прошню ни за кȣплю[19] ни за нѣдно дѣло али би нашега племенитога г[оспо]д[и]на с(ве)те крȣне |29| ȣгрьске али г[оспо]д[и]на тȣрскога али замѡрскога али босанскога али коѥга гѡдѣ г[оспо]д[и]на сегаи свѣта тако |30| странѣра тако грагꙗнина нашега. Ни за рать ако би г[оспо]д[и]нь воѥвода Сандаль или кои ѡдь више |31| реч(е)нѣхь[20] ималь з Дȣбровникѡмь или с коимь наась или кою неприꙗзень да мȣ и за тои не море |32| погинȣть нȣ имь се слободно и неȣзьдрьжанно дати на нихь волю ни за прѣдльжьѥ ни за |33| нѣдань ини ȣзрокь кои би на свѣти могаль бити да имь се не може[21] ȣдрьжати. И ѡще хѡтѣ |34| ако би хтѣли[22] више реч(е)ни покладь послати ȣзети да пошлю своѥ добре люди своими листовь|35|ми вѣрованиѣми[23] подь нихь печатьми[24] да тако[25] какѡ[26] да имаю кнезь и властеле

[16] Карано-Твртковић испустио читав осамнаести ред изворника.
[17] Препис: мȣжкога.
[18] Препис: всѣмь за.
[19] Препис: кȣпню.
[20] Препис: реч(е)нихь.
[21] Препис: не море.
[22] Препис: И ѡще хѡтѣли.
[23] Препис: вѣровнѣми.
[24] Миклошич: петатьми.
[25] Карано-Твртковић испустио.
[26] Препис: испуштено.

дѹбровчцѣ[27] изѹ|36|видѣть и[28] питать[29] wдь нихь кѹпно ко имь бѹде wви покладь пристоѩти кли нихь посланьѥ[30] |37| право wдь вьсѣхь[31] или би єдань или би два или бихь векѥ колицѣхь[32] по подобию и по запису |38| бѹде wвь реч(є)ни покладь пристоѩть какw ѥ записанно и wбекѩано. И на все више писанно ми кнезь, |39| властеле и вса wпкина гр(а)да Дѹбровника wбѣтѹѥмо реч(є)номѹ г[оспо]д[и]нѹ вокводи Сандалю вь Хр(и)ста Б(о)га |40| и вь дѹше наше вьсемѹ више писанномѹ сьхранкнѹ и непоколѣбимѹ бити како ѥ реч(є)но |41| писанно и wбѣтовано[33]. И за векю чистотѹ и вѣрованьѥ дрѹги wвакигѥ листь[34] wдь рѣчь на |42| рѣчь wдь рѹке више р(є)ченога властелина[35] витеза Прибисава Похваликѩа писань и wста ѹ нась |43| ѹ комѹнь[36]. Писа се ѹ изебранои вѣкницѣ[37] б(о)гѹ любимагw гр(а)да нашегw Дѹбровника вь лѣто рожьд|44|ства Хр(и)ст(о)ва тисѹщно и четириста и двадесети и деветw[38] лѣто м(ѣ)с(є)ца же люлѩ ѣї[39] д(а)нь |45| а ѹписа Рѹско логwфеть Б[о]же помилѹи га.

Накнадна забиљешка:

1438 die XX septembris incisa fuit hec |2| poueglia qia restitutum fuit depositum |3| contentum in ea ut patet per unam nouam po|4|veglia factam die decimo octauo presentis |5| manu Nixe de Stella scriptam. |6| Egidius notarius scripsit.

Превод

+ У име Оца и Сина и Духа Светога амин. Ми, кнез, властела и сва Општина града Дубровника овим нашим записом а под нашим законитим печатом дајемо на знање свакоме, маломе и великоме, да је дошао код нас у Дубровник племенити човјек, витез, Прибисав

[27] Препис: **дѹбровчци**.

[28] Препис: **изѹвидѣти**.

[29] Карано-Тврковић: **питавь**.

[30] У препису испуштен читав 36. ред изворника.

[31] Препис: **wдь нихь wдь вьсѣхь**.

[32] Препис: **колицѣмь**.

[33] Препис: **wбѣтованно**.

[34] Препис: **wвь листь**.

[35] У препису испуштено **wдь рѹке више р(є)ченога властелина**.

[36] Препис: **витезь Прибисавь Похваликь своѹмь рѹкѹмь прѣписа и wста ѹ нась ѹ комѹнь печакѥнь нкговѹмь печатию**.

[37] Препис: **вѣкници**.

[38] Препис: **девето**.

[39] Препис: **пети на десете**.

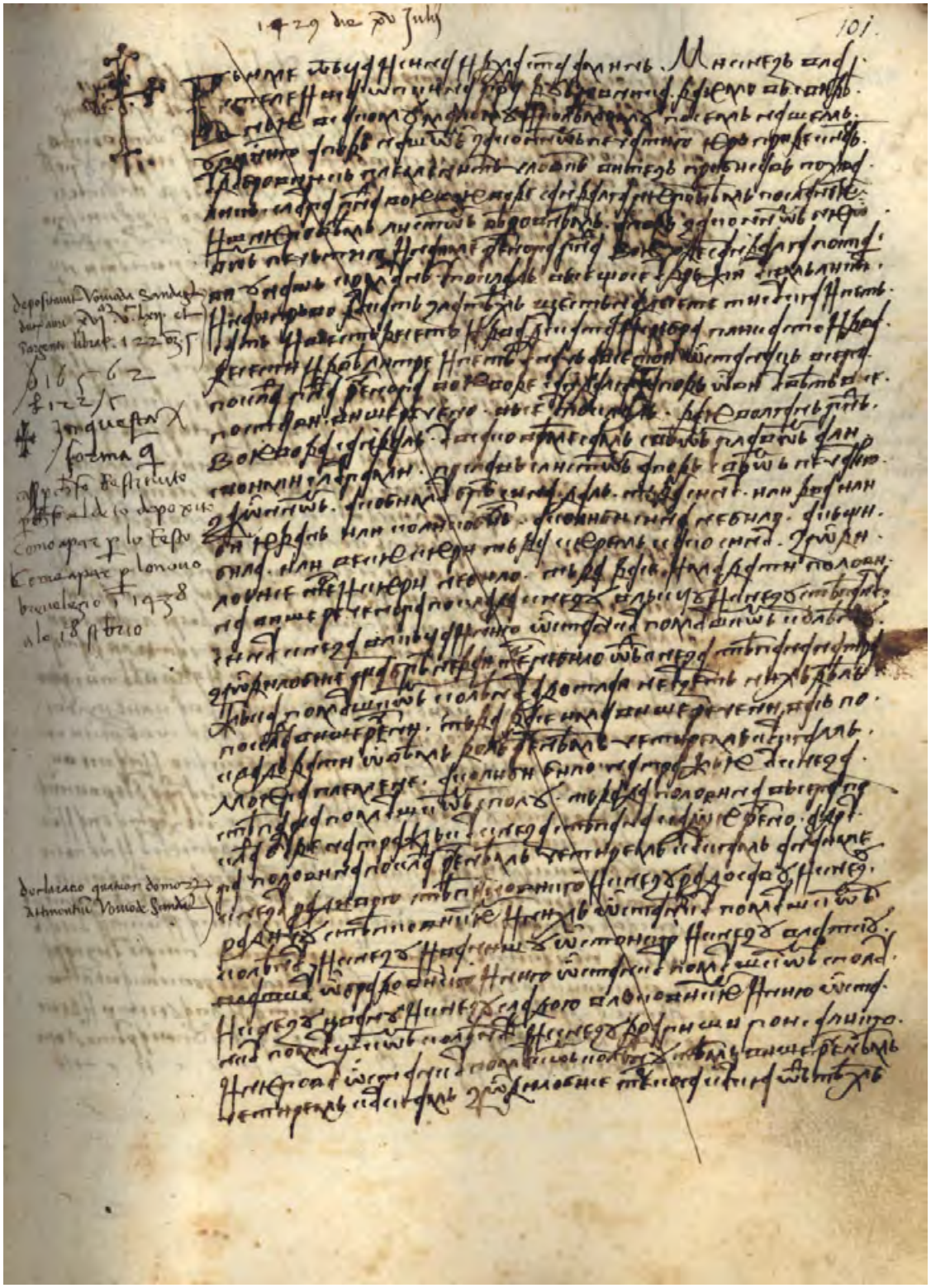

Diversa Notariae XVI, fol. 101

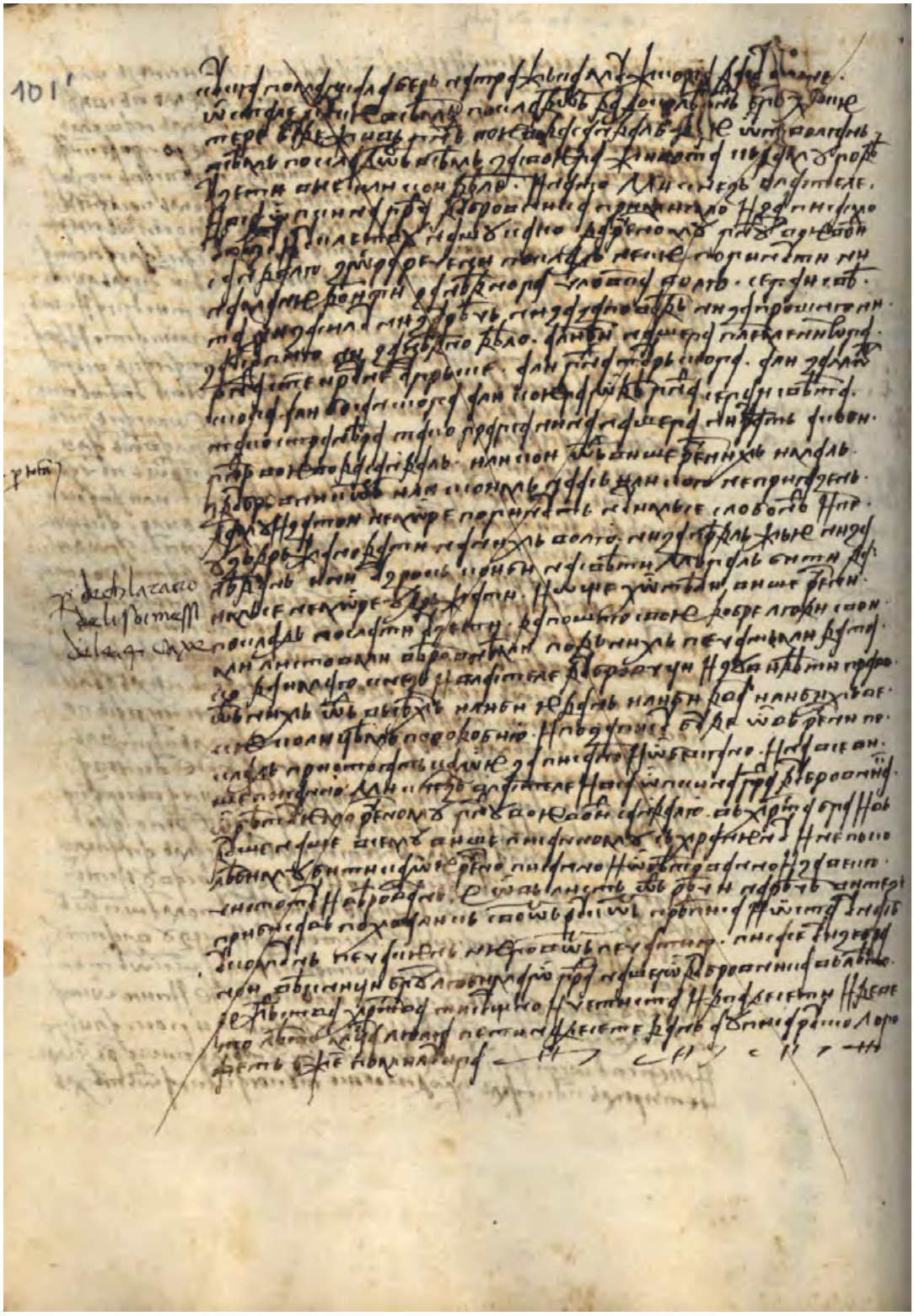

Diversa Notariae XVI, fol. 101’

Похвалић, слуга господина војводе Сандаља, у његовом посланству и с његовим вјеровним листом а под законитим његовим печатом и у име поменутог господина Сандаља положио у нашој комуни у депозит све што садржи овај лист. И понајприје 16.562 златна дуката и пликог сребра 122 литре и пет унчи, а све је то преостатак читавог депозита поменутог господина Сандаља. Све напријед поменуто положио је као депозит под овим условом: да је господин војвода Сандаљ слободан [подићи депозит] у свако доба лично или по својим слугама послављи их са листом и са својим законитим печатом. Уколико ли му Бог подари сина, онда син, било двојица или јединац или колико их буде било. Уколико синова не буде било, већ једна или више кћери, тада кћеркама исто као и сину. Уколико би се десило да и кћерки не буде било, тада да се половина напријед поменутог депозита дâ кнезу Вукцу и кнезу Стјепану сину кнеза Вукца и њиховом потомству по мушком кољену. Уколико би се, не дао бог, десило да од кнеза Стјепана не буде било насљедника по мушком кољену а њихов напријед поменути дио депозита дотле не буде био преузет, тада да се има дати читав више речени депозит овим доље поменутим четирима кућама мога племена, а, наиме, кнезу Радивоју Стјепковићу и кнезу Радосаву и кнезу Радичу Стјепковићу и њиховом потомству по мушком кољену и кнезу Иванишу Остојићу и кнезу Влатку Обрадовићу и њиховом потомству мушког пола и кнезу Ивану и кнезу Сладоју Вуковићу и њиховом потомству по мушком кољену и кнезу Драгиши Гојсалићу и његовом потомству по мушком кољену – овим напријед поменутим четирима кућама. Уколико би се десило да која кућа од тих кућа остане без мушког насљедника да су слободне остале куће [располагати] читавим депозитом а док год Господ Бог хоће да господин војвода Сандаљ буде жив да је он за свога живота слободан [располагати] читавим депозитом и да [може] кад год хоће узети све или који дио. И на то ми кнез, властела и сва Општина града Дубровника, пристасмо и записасмо у вјеру и заклесмо се како поменутом господину војводи Сандаљу напријед поменути депозит неће пропасти а понајмање [некоме] допасти намјером ниједног човјека овога свијета, ни по сили, ни помоћу изјаве, ни по заповијести, ни молбом, ни откупом нити помоћу било које радње нашег племенитог владара, Свете круне угарске, или турског владара или прекоморског или босанског или којега год владара на овоме свијету како странца тако и нашег грађанина. Ни због рата уколико би га господин војвода Сандаљ или неко од напријед поменутих имао са Дубровником или са неким од нас или каквог сукоба да му и због

тога [депозит] не може пропасти већ да им се слободно и без задржавања дâ на њихов захтјев, да им се не може задржати ни због дугова нити због иједног другог узрока који би на свијету могао бити. И још, уколико би хтјели да подигну напријед поменути депозит, нека пошаљу своје поуздане људе са својим вјеровним писмима и под њиховим печатима да би тако дубровачки кнез и властела могли да дознају и испитају кога се од њих скупа овај депозит тиче, да ли њихово посланство [потиче] право од свију, или од једног, или двојице или од више [њих] колико по праву и запису овај поменути депозит буде припадао како је записано и обећано. И на све напријед записано ми кнез, властела и сва Општина града Дубровника заклињемо се поменутом господину војводи Сандаљу у Христа Бога и у наше душе да ће све напријед записано бити одржано и непромијењено како је и саопштено, записано и обећано. И због веће поузданости и увјерљивости други овакав лист од ријечи до ријечи записан руком напријед поменутог властелина витеза Прибисава Похвалића остао је у нашој комуни. Писа се у изборној вијећници од Бога вољеног нашег града Дубровника године од рођења Христа хиљаду и четири стотине и двадесет и девето љето, мјесеца јула петнаести дан, а записа Руско логотет Боже помилуј га.

Дана 20. септембра 1438. ова повеља је поништена, јер је депозит садржан у њој враћен као што се види из једне нове повеље начињене и записане руком Никше Звијездића дана осамнаестог овог [мјесеца]. Забиљежио је Егидије нотар.

Просопографски подаци

У ранијим бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене личности: **Прибисав Похвалић** (ГПБ 4, 107–108; ГПБ 5, 95); **кнез Вукац** (ГПБ 4, 105; ГПБ 5, 79); **кнез Стјепан, син кнеза Вукца** (ГПБ 5, 86); **кнез Радивој Стјепковић** (ГПБ 4, 106); **кнез Радосав Стјепковић** (ГПБ 4, 106); **кнез Радич Стјепковић** (ГПБ 4, 106); **кнез Иваниш Остојић** (ГПБ 4, 107); **кнез Влатко Обрадовић** (ГПБ 4, 106–107); **кнез Иван Вуковић** (ГПБ 4, 107).

Сладоје Вуковић, 20 (ред у изворнику) – Син најмлађег Сандаљевог брата Вука. О њему има мало сачуваних података. Посљедњи пут се помиње маја 1465. када је гост Радин у Дубровнику депоновао новац и сребро како би Сладоја покушао ослободити из турског заробљеништва.

Литература: Ђ. Тошић, *Споредна грана племена Косача*, 71–74; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004, 117–119 (докторска дисертација у рукопису).

Драгиша Гојсалић, 21 – члан породице Косача о коме се мало зна. Његови потомци су се називали Драгишићи али су повремено користили и презиме Косача.

Литература: Ђ. Тошић, *Споредна грана племена Косача*, 74–76; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 122.

Никша Звијездић (Nixa de Stella), 5 (ред у изворнику забиљешке) – након Руска Христофоровића најпознатији је писар српске канцеларије у Дубровнику (**диꙗкъ сръпски**). У том својству је био ангажован од 1430. до 1455. године. Прије него што је постао писар српске канцеларије, годинама се бавио трговином, најчешће у Србији. Познат је и по томе што је установио зборник у којем је направио преписе неколико десетина повеља насталих у комуникацији Дубровника са Србијом и Босном. Оригинали неких од тих повеља су касније изгубљени па се једини њихов текст налази записан у овом зборнику, који је Франц Миклошич назвао *Codex ragusinus*.

Литература: M. Rešetar, *Die ragusanischen Urkunden des XIII.–XV. Jahrhunderts*, Archiv für Slavische Philologie XVI (Berlin 1894) 321–368; C. Jireček, *Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner*, Archiv für Slavische Philologie XXVI (Berlin 1904) 206–207; С. Станојевић, *Студије о српској канцеларији, XIV. Дијак, Граматик, Нотар, Канцелар, Номик, Логотет*, Глас СКА CVI, Други разред 61 (Сремски Карловци 1923), 60, 64–65; М. Решетар, *Никша Звијездић дубровачки српски канцелар XV вијека*, Глас СКА CLXIX, Други разред 87 (Београд 1936) 169–209.

Егидије (Ser Egidius de Jugo de Cremona), 6 (ред у изворнику забиљешке) – дубровачки канцелар и нотар у периоду од 1429. до 1449. године.

Литература: C. Jireček, *Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner*, 193–194.

Важнији термини

У ранијим бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњен појам **витез** (ГПБ 2, 167).

Pavle Dragičević
Université de Banja Luka
Faculté de Philosophie
Programme d'étude de l'histoire

LA DIXIEME QUITTANCE DE DEPOT DU VOIVODE SANDALJ

Dubrovnik, 1429, juillet 15

Résumé

Ce travail analyse un document dans lequel est dressé l'inventaire des biens qui entraient dans la composition d'un dépôt du voïvode de Bosnie Sandalj Hranić, déposé à Dubrovnik en juillet 1429. Ce dépôt a été déposé au nom du voïvode par son serviteur Pribisav Pohvalić qui a accompli toutes les formalités administratives. Le document décrit en détail toute la procédure concernant l'identité de la personne et la façon dont il est possible de retirer ce dépôt, ainsi que le montant du retrait autorisé. Ce travail contient une description détaillée du document, un rappel de ses éditions antérieures, sa transcription en ancien serbe et sa traduction en serbe moderne, ainsi que des informations très complètes concernant les termes prosopographiques qui figurent dans son texte.

Mots-clés: Sandal Hranić, Kosače, Bosnie, Dubrovnik, XVème siècle, dépôt.

Оригинални научни рад
УДК 347.751(497.15)„1437“
DOI 10.7251/GPB1508006D

Павле Драгичевић*
Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

ПОТВРДА РАДОСАВА ПАВЛОВИЋА ДУБРОВЧАНИМА О ПРИМИТКУ ЊЕГОВЕ КУЋЕ У ДУБРОВНИКУ

1437, јануар 31.

Сажетак: У раду се анализира документ у облику признанице из канцеларије војводе Радосава Павловића, којим је овај босански војвода потврдио Дубровчанима примитак своје палате која се за њега уређивала у Дубровнику, као и остатак неутрошеног новца.

Кључне ријечи: Радосав Павловић, Дубровник, палата, признаница.

Војвода Радосав Павловић је палату у Дубровнику стекао уговором о продаји Конавала, који је склопљен 31. децембра 1426. године. Поред 13.000 дуката и годишње ренте од 600 перпера, Дубровчани су Радосаву Павловићу за уступљени дио Конавала поклонили и **полачꙋ с мѣстомь**, која је претходно била у власништву протовестијара Жоре Палмотића. Дубровачка влада се обавезала да ће ту кућу по потреби обновити и украсити како јој и приличи **да есть на видѣнье ерь есть г(о)споцка полача**. Кућа је Радосаву и његовим потомцима дата у трајно власништво са неотуђивим правом својине. Радови на палати започели су наредних мјесеци и потрајали неколико година. Дубровачко Мало вијеће је крајем маја 1427. одлучило да се на зграду поставе два грба Павловића̂. Један је требало да буде постављен изнад главног улаза, а други према кући Клемента Гучетића. Одлука Малог вијећа наговјештава да је Радосављева палата била смјештена на углу или да је излазила на двије улице. Узимајући у обзир локацију Гучетићеве куће, Радосављева палата се налазила у тадашњој улици Лучарици на јужном дијелу данашње Гундулићеве пољане. Војвода Радосав се постарао да палату што темељније обнови и детаљније украси. Као узор му је могла послужити палата војводе Сандаља Хранића, која је важила за једну од

* Ел. пошта: pavled@teol.net

најимпозантнијих у Дубровнику. Радосаву је у обнови и декорисању помагала новцем и савјетима Дубровачка општина. Мало вијеће је 4. јуна 1428. наложило радницима да око палате положе жљебове којим се одводила кишница у чатрњу. Наложило им је и да позлате раније постављена два грба Павловића на фасади зграде, као и да осликају собе и улазна врата палате. Општина је одлучила да све ове трошкове преузме на себе, а још раније је за те намјене приложила педесет дуката. Уређивање палате потрајало је и наредних година, јер је Мало вијеће 7. марта 1430. овластило Марина Проданела да се стара о поправкама. Изгледа да мањи спорови које је Дубровник имао са војводом Радосавом и његовим људима око преузимања новостечених територија у Конавлима нису утицали на започете радове. Међутим, пошто су ти спорови постепено прерасли у оружани сукоб између босанског војводе и Дубровчана, сви радови су заустављени а кућа привремено одузета. Сукоб је трајао од 1430. па све до прољећа 1433. године, када је мировни споразум склопљен и потврђен. Палату су у ратним годинама Дубровчани вјероватно давали у закуп, јер је у мировном споразуму потврђено како се војводи Радосаву враћа палата ѕ дѕбровникѕ ѕ ѡноме станью како се наχоди сада, али да нема право на приходе остварене од ње од почетка рата до тренутка склапања мировног споразума. Радови на уређивању палате су убрзо настављени. Дубровчани су му обећали поплочати двориште, поправити тријем, прозоре и кров који је прокишњавао. Радови су се протегли у наредне три године а кућа је коначно довршена крајем 1436. године. Дана 17. децембра 1436. Браилу Тезаловићу, посланику Радосава Павловића, предан је остатак неутрошеног новца у износу од 200 перпера заједно са потврдом да је уређивање палате завршено. Документ чије издање приређујемо је одговор, тј. признаница Радосава Павловића дубровачкој влади да је примио палату и остатак посланог новца. Кућа је спадала у ред бољих објеката у граду и служила је понекад као смјештај за угледне стране госте. Приликом посјете деспота Ђурђа Бранковића 1440, дубровачка влада му је понудила смјештај у кући Радосава Павловића. Изгледа да су након смрти војводе Радосава његови потомци ову палату давали у најам. Године 1461. у Дубровник је допутовала Катарина, млађа ћерка деспота Ђурђа Бранковића и удовица грофа Улриха Цељског. Дубровачка влада је одлучила да од породице покојног Радосава Павловића унајми њихову кућу из које су претходно намјеравали да иселе једног државног чиновника како би потом смјестили Катарину. По тврдњи дубровачког историчара и хроничара Јунија Растића из прве

трећине XVIII вијека, Радосављева палата вриједила је 12.000 перпера. Јиречек наводи податак да су Дубровчани укупне трошкове везане за куповину Конавала од Радосава Павловића процијенили на суму од 21.000 дуката. Зграда је оштећена у земљотресу 1520. године, када је формиран одбор да испита настала оштећења. Потпуно је срушена заједно са свим осталим кућама у поменутој улици у великом земљотресу 6. априла 1667. године. Поред Радосава Павловића, куће у Дубровнику имали су босански краљеви Твртко I, Остоја и Твртко II, као и војводе Сандаљ Хранић и Хрвоје Вукчић. Понекад су оне служиле као једно од сигурнијих уточишта појединим члановима босанских властелинских породица у вријеме нестабилних политичких прилика у дубровачком залеђу, али и за смјештај људи које су власници ових кућа слали да у њихово име обављају различите послове у Дубровнику.[1]

[1] *Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451–1484)*, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, Volumen XXV, Scriptores, Volumen II, digessit Speratus Nodilo, Zagrabiae 1893, 230; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 595–596, 607–608, 621–623, 629–630, 634–635; Ј. Тадић, *Грађа о сликарској школи у Дубровнику XIII–XVI в.*, књ. I, Београд 1952, 75; А. Ивић, *Радосав Павловић, велики војвода босански*, ЛМС 245 (1907) 31–32; Ć. Truhelka, *Konavôski rat (1430–1433). Historička studija po spomenicima dubrovačke arkive*, GZM XXIX (1917) 149, 202–203; Р. Грујић, *Конавли под разним господарима од XII до XV века*, Споменик СКА LXVI (Земун 1926) 14–15, 33–35; В. Ћоровић, *Како је војвода Радослав Павловић продао Дубровчанима Конавље (1423–1427)*, Годишњица НЧ XXXVI (1927) 105–106; J. Tadić, *Promet putnika u starom Dubrovniku*, Dubrovnik 1939, 76–77, 101–102; L. Beritić, *Ubikacija nestalih gradjevinskih spomenika u Dubrovniku*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 10 (Split 1956) 81; К. Јиречек, *Настојање старијех Дубровчана око раширења границе*, Зборник Константина Јиречека I, Београд 1959, 308; Д. Живановић, *Дубровачке куће и полаче*, Београд 2000, 100. О рату који је Радосав Павловић водио са Дубровником и касније са босанском властелом детаљније в. у А. Ивић, *Радосав Павловић*, ЛМС 246 (1907) 24–48; Ć. Truhelka, *Konavôski rat*, 145–212; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964, 21–47; М. Динић, *Земље херцега Светога Саве*, у: Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 188–194; Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998, 95–128; B. Nilević, *Poslednji Pavlovići – Bosna sredinom XV stoljeća*, Historijska traganja 5 (Sarajevo 2010) 13–64. В. и *Земља Павловића – средњи вијек и период турске владавине*, Бања Лука–Српско Сарајево 2003.

Опис документа и раније издања

Детаљан опис документа дао је Грегор Чремошник.[2] Признаница је написана на пергаменту италијанског начина израде, ширине 285 мм (горњи руб) и 293 мм (доњи руб) и висине 180 мм (лијево) и 175 мм (десно). Шиљком су повучене двије вертикалне и једна хоризонтална линија, које се на лицу повеље препознају у виду удубљења. Оне раздвајају оквир у коме се налази текст од маргина које га окружују. Лијева и горња маргина износе 32 мм, а десна 30 мм. Признаница садржи и плику висине 50 мм. Признаница је била овјерена висећим печатом од кога је остао сачуван само мањи фрагмент.[3] Остала је само печатна врпца уплетена од 50 тамноцрвених свилених конаца. Документ од украса садржи једноставније украшен крст и иницијално слово „В“, висине 34 мм и ширине 10 мм. Увећано је и слово „М“ на почетку интитулације. На полеђини садржи записе које наводи Г. Чремошник. Документ се чува у Државном архиву у Дубровнику у архивској серији *Diplomata et acta*, заведен као „бечки број 1080“. Препис ове признанице направио је дубровачки писар Никша Звијездић и налази се исписан на 59. листу прве књиге архивске серије *Privilegi*, која је у литератури често цитирана и као *Codex ragusinus*.[4] Постоје мање разлике у тексту преписа у односу на оригинал које су наведене на одговарајућем мјесту. Препис је доста страдао од влаге, тако да мање дијелове текста није било могуће прочитати. Текст признанице састављен је по једноставном формулару који карактерише овакву врсту докумената. Ово је први документ који је саставио Иван, писар породице Павловића.[5] Занимљиво је да су украси са ове признанице једнаки онима из документа од 10. априла 1441. којим је Радосав Павловић Дубровчанима гарантовао слободу трговине.[6]

Документ је до сада издаван три пута: П. Карано-Тврtковић, *Србски споменицы*, 209–210, док. 122; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 387–388, док. 327; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 634–635, док. 613.

---

[2] G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka; III. Humske povelje i pisma*, GZM VI (1951) 105–107.

[3] Детаљније о овом печату в. у Р. Анђелић, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 51–53; Д. И. Синдик, *Печати Павловића*, Земља Павловића – средњи вијек и период турске владавине, 399–400.

[4] DAD, *Privilegi* I, fol. 59.

[5] G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 106–115; T. Anđelić, *Dijaci u srednjovjekovnoj Bosni i Humu*, Tribunia VII (Trebinje 1983) 90–91.

[6] DAD, *Diplomata et acta*, bečki broj 1089; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 642.

N 3 del Pach V.

1080

1437 a de 31 Janua ... ado fau
Como confesso auer ... do
palaço suo a ... ze o
Et ... a de ... la

Estra en ... gran libro

1087

N.º 253.
an. 1437.

Издање документа приређено је на основу снимака који су начињени почетком августа 2011. године у Државном архиву у Дубровнику.

Текст[**]

+ Въ име Ѻт(ь)ца и Сина и Светагѡ д(ѕ)ха аминь. Ми г[оспо]д[и]нь воевода Радосавь м(и)л(о)стью Божиѡмь воевода |2| велики рѕага босанскоѡга и к томѕ а синь много почтеноѡга[7] спомен ѕтыа славноѡга г[оспо]д[и]на кнеза |3| Павла даемо на видинье[8] по семь нашемь ѕписанью всакомѕ комѕ се дошстои или прѣдь[9] кога се |4| догоѡда[10] саи нашь ѡтворень заапись под висѕѣѕ печать ѡгледати ерь полачѕ мою кою ми дашее[11] |5| и дароваше властеле ѕ Дѕбровникѕ примихь все са всиемь[12] нааправнѕ р[е]ченѕ полачѕ ѕ рѕке г[о]споцтва ми |6| ѡдь много почтенога кнеза, властеѡ и все ѡпѣине[13] властеѡ дѕбровачциехь како да ѡ томь веѣ е не бѕдее[14] |7| ниека[15] рѣчь ни кои потворь. И ѡщь[16] ми даде почтени кнезь и властеле и вса ѡпѣина[17] дѕб|8|ровачка за любавь и за почтенѕ припазень[18] кою имаю са г(о)споцтвомь[19] ми .с̄. пер(ь)пера цо ѡста ѡд направе р[е]ченее[20] |9| полаче моѥ. И сеи се писа и записа за веѣѕ чистоѣѕ ва лиета[21] рожаства Хр(и)ст(о)ва .ч̄.ѕ̄.л̄.з̄. лѣто[22] |10| м[ѣ]с[е]ца генв(а)ра[23]

[**] Редакција издања и превода: Татјана Суботин-Голубовић.

[7] Препис: **многѡпочтено**.

[8] Препис: **даѥмо на виденѥ**.

[9] Препис: **прьѥдь**.

[10] Карано-Тврковић: **догоѡди**; препис: **догода**.

[11] Миклошич: **дашѥ**.

[12] Препис: **све са свем**.

[13] Препис: **ѡпкине**.

[14] Миклошич: **бѕдѥ**.

[15] Препис: **нека**.

[16] Препис: **ѡще**.

[17] Препис: **ѡпкина**.

[18] Препис: **прьѥазань**.

[19] Препис: **госпоствомь**.

[20] Миклошич: **реченѥ**.

[21] Препис: **вь лѣ**.

[22] Препис: **лѣ**.

[23] Препис: **ген(а)ра**.

на .л҃.а҃. дань и нашимь законимь[24] **печатомь печатисмо а ȣписа дьꙗкь**[25] **Ивань** |11| **по заповиеди**[26] **г[оспо]д[и]на ми воеводее Радосава.**

Превод

+ У име Оца и Сина и Светог духа, амин. Ми господин војвода Радосав милошћу божјом велики војвода Русага босанског и ктому а син много поштоване успомене славног господина кнеза Павла овим нашим записом дајемо на знање свакоме кога се тиче или пред кога се задеси да види ово наше отворено писмо са висећим печатом како сам моју палату у Дубровнику, коју ми је властела дала и даровала, примио у руке господства ми – сасвим довршену поменуту палату – од веома поштованог кнеза, властеле и читаве властеоске Општине дубровачке тако да поводом тога не би произашла нека [зла] ријеч или каква оптужба. И још су ми дали поштовани кнез и властела и сва Дубровачка општина за љубав и за поштовано пријатељство коју имају са господством ми 200 перпера што је остало од зидања моје поменуте палате. И све ово записа ради веће постојаности године од рођења Христова хиљаду четири стотине тридесет и седмо љето, мјесеца јануара тридест први дан и нашим законитим печатом запечатисмо а записао је дијак Иван по заповијести господина војводе Радосава.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене личности: **Радосав Павловић** (ГПБ 3, 144), **Павле Раденовић** (ГПБ 1, 105; ГПБ 3, 83–84) и **дијак Иван** (ГПБ 4, 147).

[24] Препис: **нашеемь законемь.**
[25] Препис: **диꙗкь.**
[26] Препис: **заповеде.**

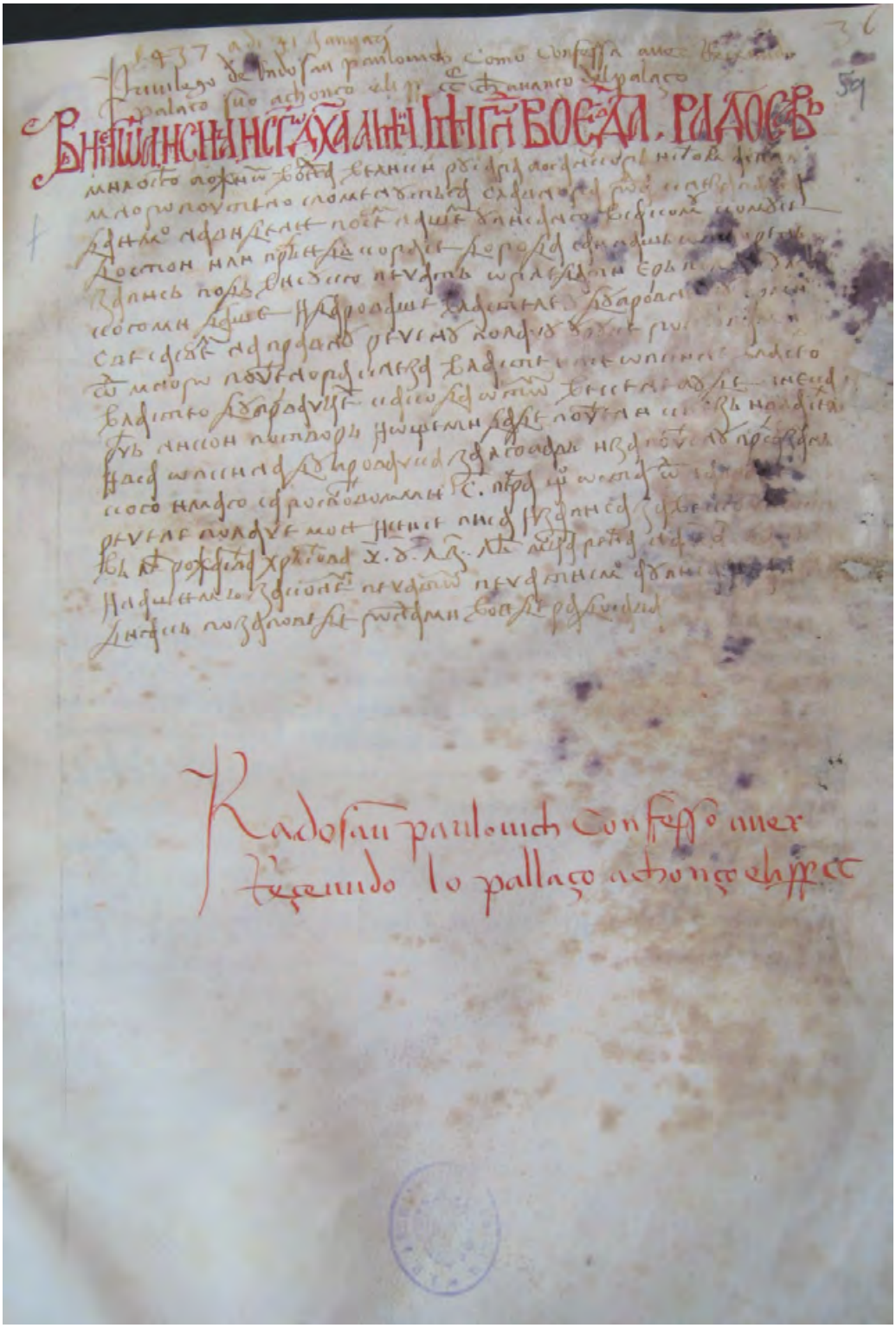

Codex Ragusinus, fol. 59

Pavle Dragičević
Université de Banja Luka
Faculté de Philosophie
Programme d'étude de l'histoire

CONFIRMATION DE RADOSAV PAVLOVIĆ ADRESSEE AUX RAGUSAINS SUITE A L'OBTENTION D'UNE MAISON A DUBROVNIK

1437, janvier 31

Résumé

Ce travail analyse une reconnaissance du voïvode Radosav Pavlovic adressée aux Ragusains dans laquelle il leur confirme qu'il a bien reçu son palais et le reste de l'argent non dépensé qu'ils lui ont retourné. Radosav Pavlovic a acquis un palais à Dubrovnik après qu'il leur a vendu sa part de Konavlje le 31 décembre 1426. Les travaux de rénovation du palais ont duré dix ans, jusqu'en décembre 1436. Le travail rappelle de façon détaillée plusieurs éléments entourant les circonstances historiques qui ont amené à la rédaction de ce document, en en offrant une description ainsi que son texte en ancien serbe et sa traduction en serbe moderne.

Mots-clés: Radosav Pavlović, Dubrovnik, palais, reconnaissance.

Оригинални научни рад
УДК 930.2:003.074(497.15)„1446“
DOI 10.7251/GPB1508007R

Срђан Рудић[*]
Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА КРАЉА СТЕФАНА ТОМАША ДОРОТЕЈИ БЛАГАЈСКОЈ

Сутјеска, 1446, мај 25.

Сажетак: Босански краљ Стефан Томаш узима под своју заштиту Доротеју, удовицу кнеза Иваниша Благајског, и њеног сина кнеза Николу, потврђује им повеље својих претходника и поседе које су добили од угарског краља а који су на територији Босне, као и све оно што би стекли на територији под угарском круном.

Кључне речи: Стефан Томаш, Благајски, Доротеја Благајска, Иваниш Благајски, Никола Благајски, Никола Франкопан, Босна, XV век.

Опис повеље и раније издања

Повеља краља Стефана Томаша Доротеји, удовици кнеза Иваниша Благајског, и њеном сину Николи од 25. маја 1446. године сачувана је у оригиналу и чува се у Мађарском националном архиву у Будимпешти (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) у серији *Diplomatikai levéltár* (DL) под сигнатуром DL 66589. Повеља се у породичној архиви породице Бабонић налазила све до смрти њеног последњег члана, грофа Лудвига Благајског (†26. фебруар 1898. године, Љубљана). Након тога је смештен у Мађарски национални архив.

Текст повеље написан је на пергаменту димензија око 28,7 цм x 27,8 цм. Са доње стране је савијена плика, ширине око 5,7 цм. Повеља је била оверена висећим печатом који данас недостаје. Ради причвршћивања печата начињена су по три прореза на плики и на делу исправе испод текста – два горе и један испод њих. Врпца је састављена од нити тамноцрвене боје. Врпца је најпре провучена са полеђине кроз две горње рупе, да би се потом леви крак обавио око десног и провукао

[*] Ел. пошта: srdjanrudic@yahoo.com

кроз доњи прорез и избио на полеђину. Потом су се оба крака, један са предње а други са задње стране, спуштала ка рубу исправе где су везана у чвор и даље се спуштала ка печатној грудви. Краљ Томаш није имао свој печат, већ је користио печате свог претходника Твртка II.[1] Текст повеље писан је читким рукописом, црним мастилом. Црвеним мастилом исписан је крст на почетку текста, прва два и последњи ред, као и слово т у речи **Тѡгда** у десетом реду (црвено слово Т је дописано преко малог слова т написаног црним мастилом).

Под истом сигнатуром у Мађарском националном архиву чувају се и три преписа повеље краља Стефана Томаша.

Први препис је, у ствари, скраћени превод повеље на латински језик. Написан је на хартији димензија око 19,3 x 27,6 цм. На полеђини се налазе два печата новијег датума и запис: Synopsis Diplomatiy.

Други препис је исписан са обе стране листа хартије, димензија око 27,4 x 19,4 цм. Реч је о транскрипцији текста повеље на латиницу. Испод последњег реда на полеђини ударена су три печата новијег датума.

Трећи препис је израђен на листу димензија око 57,2 x 43,8 цм, који је пресавијен уздуж тако да је добијен дволист. На другој страни налази се текст повеље транскрибован на латиницу, док је на трећој страни превод текста повеље на латинском. На првој страни и испод текста на другој страни налазе се записи. На четвртој страни ударена су три печата новијег датума.

Ранија издања: Gjuro Kobc (Ilir iz Kranjske), Danica Ilirska br. 9 (Zagreb, 29. februar 1840) 34–35 (текст транскрибован на латиницу); I. Kukuljević Sakcinski[2], *Acta Croatica – Listine hrvatske*, Zagreb 1863, 66; L. Thallóczy, S. Barabás, *Blagay-család oklevéltára*, Budapest 1897, 342–345 (са преводом на латински); Đ. Šurmin, *Hrvatski spomenici* I, Zagreb 1898, 165–166.[3]

[1] P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 47, нап. 94.

[2] Иван Кукуљевић Сакцински испод текста повеље бележи да је „text uredjen po drugoj povelii kralja Št. T. Ostoića, priobćenoj u Arkivu II. 39“. Реч је о повељи краља Стефана Томаша кнежевима Павлу, Марку и Јурју, синовима војводе Иваниша Драгишића, издатој 22. августа 1446. године. Погледати: Arkiv za povestnicu jugoslavensku II (1852) 39–40.

[3] Ђуро Шурмин такође бележи да је „tekst uređen po povelji kralja Št. T. Ostojića, priopćenoj u Arhivu II. 39. I u Miklošićevim Monum. serb. str. 438–441“. Погледати: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, Viennae 1858, 438–441.

Текст повеље[**]

+ **Ва име Ѡд[ь]ца**[4] **и Сина и Светога Дꙋха аминь. Милостию Божиѡмь ми г(оспо)д(и)нь Щефань** |2| **Томашь Ѡстоиѣь, краль Срьблемь, Босни, Приморию, Хꙋмьсци**[5] **земли, Дальмации, Хрьватомь, Донимь краемь, Западнимь** |3| **странамь, ꙋсори**[6], **Соли, Подринию и к томꙋ. Ва начетакь всемꙋ азь речени Щефань краль Томашь Ѡстоиѣь славꙋ ваздаемь неп**|4|**ристанно г(оспо)д(и)нꙋ моемꙋ владици Христꙋ, иже ва начетакь небесь дивнимь ꙋтврьеньемь ꙋтврьди и васеленꙋю своею** |5| **волею**[7] **ѡснова, за милосрьдне же милости приде с небесе чл[о]в[ѣ]колꙋбьно**[8] **на землꙋ, и падьше чл(о)в(ѣ)че сꙋщво пристꙋпле**|6|**ниѣа собою обоживь**[9] **на небеса ꙋзиде, тимь же и погибше ѡвце домꙋ иждравилева ка истиномꙋ пастирꙋ и г Богꙋ**[10] **ва**|7|**звраѣене бише, тимь же и скꙋпетри царьски по всои васеленои ꙋтврьѣюѣе се и красеѣе се славе Б(о)га вседрьжи**|8|**тела**[11]. **Такое и азь Щефань**[12] **Томашь Ѡстоиѣь, рабь божи, краль згора речени, сподоблень бихь кралевати ва** |9| **реченихь землахь родитель и прародитель нашихь, творити ми фравде**[13], **и записе и ѡбитованиѣ**[14], **и приѣз**|10|**ни лꙋбвене**[15] **и добровольне. Тогда да е видомо всакомꙋ чл[о]в[ѣ]кꙋ, комꙋ се подоба, по сиемь**[16] **нашемь ѡтворенꙋ** |11| **листꙋ, како досла**[17] **придь госпоцтво наше ꙋзможна**[18] **и изабрана и племенита госпоѣа Доротиѣа, оставша**[19] **кнеза** |12| **Иваниша Благаискога, и нию синь кнезь**[20] **Миклоꙋшь, г(оспо)д(и)нь**

[**] Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

[4] Код Сакцинског и Шурмина: **ѡца**.

[5] Сакцински: **хꙋлмьсци**; Шурмин: **Хꙋлмьсци**.

[6] Сакцински и Шурмин: **ꙋсꙋри**.

[7] Шурмин: (**волею**).

[8] Код Талоција, Барабаша и Сакцинског: **члвколюбьно**.

[9] Сакцински и Шурмин: **пристꙋплена ѡсвободивь**.

[10] Сакцински и Шурмин: **Исꙋсꙋ**.

[11] Сакцински и Шурмин: **вьседрьжитела**.

[12] Изгледа као да је прво написано **Щипань**, па је накнадно преко слова **ип** написано **еф**.

[13] Талоци и Барабаш: **фравке**; Сакцински и Шурмин: **правде**.

[14] Сакцински и Шурмин: **обитованиѣа**.

[15] Сакцински и Шурмин: **лювене**.

[16] Сакцински и Шурмин: **семь**.

[17] Сакцински и Шурмин: **како [е] дошла**.

[18] Сакцински и Шурмин: **взможна**.

[19] Сакцински и Шурмин: **оставьша**.

[20] Недостаје код Сакцинског и Шурмина.

Благаиски, свое[21] добре л8ди[22], наше госпоцтво молеће, да |13| бисмо ми нимь милость 8чинили и добро хотинье,[23] и wбите[24], кое ес8 wбите[25] и тврьћве[26] имали и w(дь) пр|14|ьвихь нашихь. И ми видивьше, да та иста згора речена госпоћа Доротића и не синь кнезь Миклo8шь г(оспо)д(и)нь Блага|15|нски намь потвроюю[27] л8бавь[28] и прићзань прав8, створисмо имь милость наш8 госпоцк8, госпои Доротии |16| и не син8 кнез8 Миклo8ш8 г(оспо)д(и)н8 Благаиском8, згора реченимь, и веће такои, и на то имь створисмо милост|17|ь наш8 госпоцк8, како вола на цо би имали правде и записе w(дь)[29] кр8не 8грьске, и складаюће[30] и wповидаюће[31] цо би |18| 8[32] р8кахь кралевьства[33] нашега, да ихь 8 все 8 тои[34] имамо помагать сами собомь и своиwмь[35] моћью и своими |19| прићтели, када тога вриме б8де; и да се 8 тои нима 8кладати ниедань чл(о)в(ћ)кь кралевьства[36] нашега ни инога |20| кралевьства[37], тко би нашь прићтель биль, ни ниедань чл(о)в(ћ)кь, ки би с8противь намь небиw[38], на цо wни[39] |21| листе и правде имаю, и вола цо би wни[40] за8ћли[41], и тко би се нимь придаw[42], или к нимь приложио[43] цо е сада |22| подь кр8номь 8грьскомь нихь племьшћине[44];

[21] Сакцински и Шурмин: **све**.
[22] Сакцински и Шурмин: **люди**.
[23] Сакцински и Шурмин: **доброхотинье**.
[24] Сакцински и Шурмин: **wбите**.
[25] Сакцински и Шурмин: **wбите**.
[26] Сакцински и Шурмин: **тврьће**.
[27] Сакцински и Шурмин: **потврьћ8ю**.
[28] Сакцински и Шурмин: **любавь**.
[29] Сакцински и Шурмин: **одь**.
[30] Сакцински и Шурмин: **изькладаюће**.
[31] Сакцински и Шурмин: **оповидаюће**.
[32] Сакцински и Шурмин: **вь**.
[33] Сакцински и Шурмин: **кралества**.
[34] Сакцински и Шурмин: **дни**.
[35] Сакцински и Шурмин: **своиомь**.
[36] Сакцински и Шурмин: **кралества**.
[37] Сакцински и Шурмин: **кралества**.
[38] Код Сакцинског: **небио**; код Шурмина: **не био**.
[39] Сакцински и Шурмин: **они**.
[40] Сакцински и Шурмин: **они**.
[41] Сакцински и Шурмин: **за8ели**.
[42] Сакцински и Шурмин: **придао**.
[43] Недостаје код Сакцинског и Шурмина: **или к нимь приложио**.
[44] Код Сакцинског: **племцине**; код Шурмина: **плем(ен)цине**.

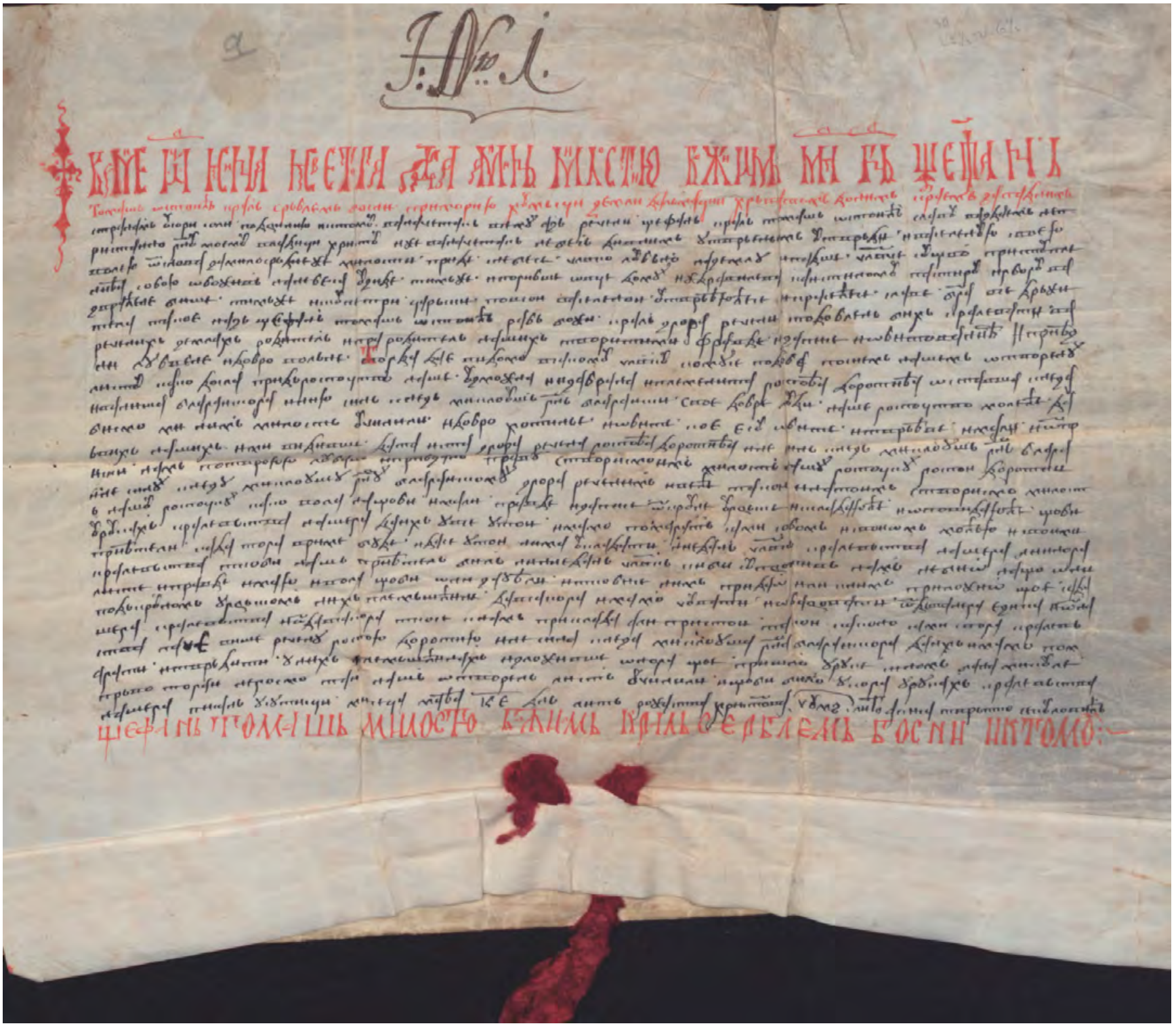

Мађарски национални архив (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), DL 66589

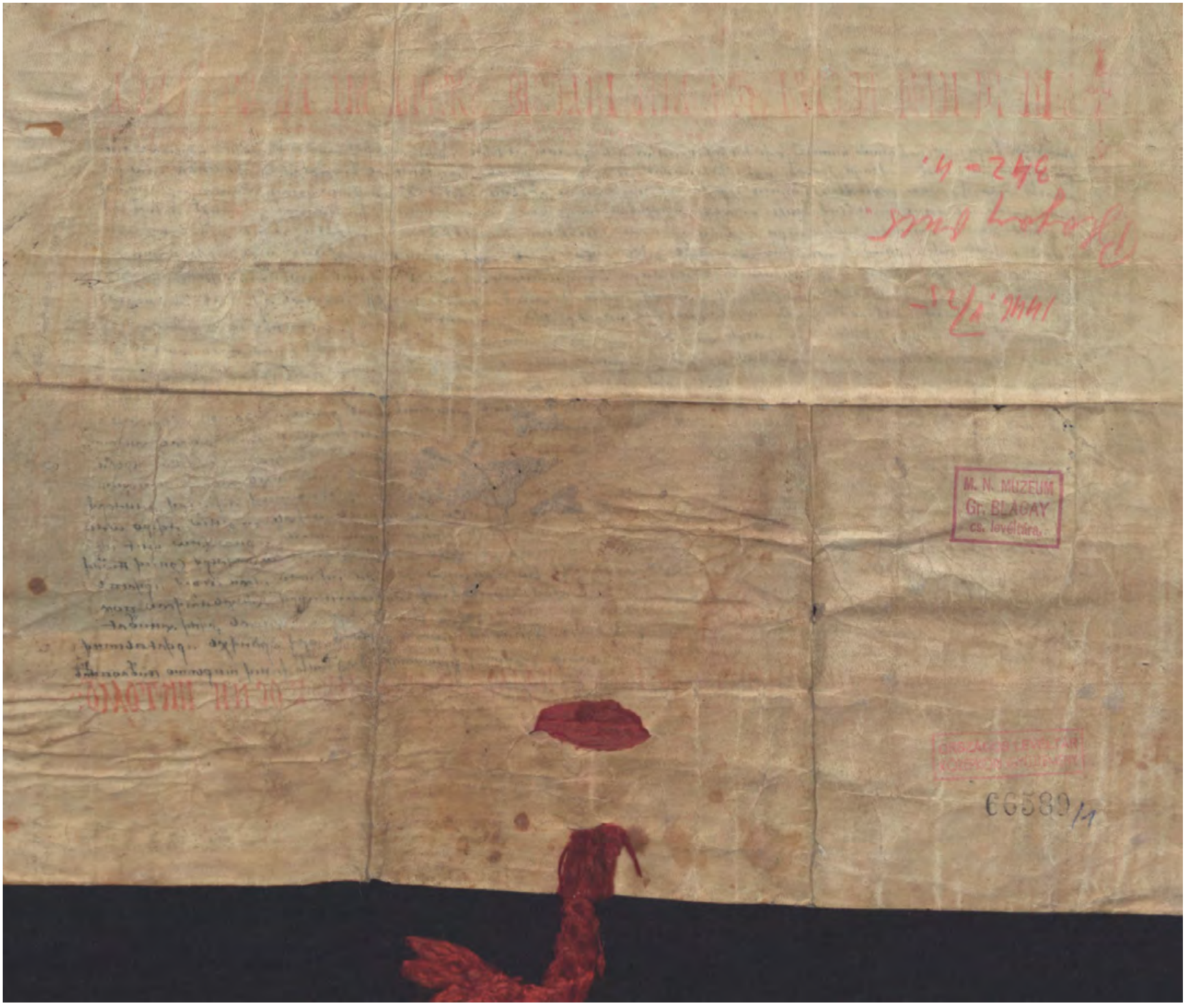
M. N. MUZEUM
Gr. BLAGAY
cs. levéltára.

да всакога[45] имамо чѫвати и wбаровати[46] wдь[47] станега[48] езика[49] и w(дь)[50] на|23|шега кралевьства[51] и wда[52] всакога[53], тко[54] се к[55] намь приклада али пристои, такои каконо сами свога кралевь|24|ства[56]; паче више речен8 госпоѭ[57] Доротию и не сина кнеза Миклоѫша г(оспо)д(и)на Благаиского да ихь имамо пом|25|агати и тврьдити 8 нихь племьшћинахь[58], изложивше wнога[59], що е пришло 8 рѫке синомь бана Микѫле |26| прьво тогаи него смо таи нашь wтворень листь 8чинили, и що би било 8 кога 8 рѫкахь кралевьства[60] |27|нашега. Писань 8 С8тисци мисеца маћа ·к̄е̄· днь[61] лить[62] рожаства Христова ·ч̄8м̄s̄·[63] лито. Ꙗ писа Тврьтко Секѫловићь.

|28| Ц̣ефань Томашь милостю[64] Божиомь краль Сербльмь[65], Босни и к том8.

Превод повеље

+ У име Оца и Сина и Светог духа амин. Милошћу божјом, ми Штефан Томаш краљ Срба, Босне, Приморја, Хумске земље, Далмације, Хрвата, Доњим Крајима, Западним странама, Усоре, Соли, Подрињу и осталим. На почетку свега, ја речени Штефан краљ Томаш Остојић, непрестано славим господина мога владику Христа, који на почетку небеса дивним утврђењем утврди и васељену својом вољом основа,

[45] Код Сакцинског: **свакога**; код Шурмина: **и да свакога**.
[46] Код Сакцинског: **обарвати**; код Шурмина: **обар(о)вати**.
[47] Сакцински и Шурмин: **ода**.
[48] Сакцински и Шурмин: **свакога**.
[49] Сакцински и Шурмин: **ѣзика**.
[50] Сакцински и Шурмин: **одь**.
[51] Сакцински и Шурмин: **кралества**.
[52] Сакцински и Шурмин: **одь**.
[53] Сакцински и Шурмин: **свакога**.
[54] Сакцински и Шурмин: **кдо**.
[55] Недостаје код Сакцинског и Шурмина.
[56] Сакцински и Шурмин: **кралества**.
[57] Сакцински и Шурмин: **господѣ8**.
[58] Код Сакцинског: **племцинахь**; код Шурмина: **плем(ен)**.
[59] Сакцински и Шурмин: **онога**.
[60] Сакцински и Шурмин: **кралества**.
[61] Сакцински и Шурмин: **дне**.
[62] Сакцински и Шурмин: **одь**.
[63] Талоци и Барабаш: **ч8мг**.
[64] Сакцински и Шурмин: **милостию**.
[65] Сакцински и Шурмин: **Срьблемь**.

Милосрдни, из милости човекољубиво сиђе с небеса на земљу, и људску природу која је због преступа пала, собом је обожио и на небеса уздигао. Тиме су и изгубљене овце дома Израиљевог истинском пастиру и Господу Богу биле враћене, тиме се и скиптри царски по целој васељени утврђују и поносно славе Бога сведржитеља. Тако и ја, Штефан Томаш Остојић, раб божји, краљ горе реченог, удостојен бих да краљујем у реченим земљама родитеља и прародитеља наших, да извршавам закон, и записе и обећања, и пријазни љубљене и добровољне. Тада, да је знано свакоме човеку кога се тиче по овом нашем отвореном листу, како послаше пред господство наше узможна и изабрана и племенита госпођа Доротеја, удовица кнеза Иваниша Благајског, и њен син кнез Никола, господин Благајски, своје добре људе, молећи наше господство да им учинимо милост и благонаклоност и обећања и гаранције које су имали и од наших претходника. И ми, видевши да та иста горе речена госпођа Доротеја и њен син кнез Никола господин Благајски нама потврђују љубав и пријазан праву, учинисмо милост нашу господску горе реченим госпођи Доротеји и њеном сину кнезу Николи господину Благајском. И још, на то им учинисмо милост нашу господску, на што год би имали законе и записе од круне угарске, и складајуће и оповидајуће што је у рукама краљевства нашег, да их у свему томе имамо помагати својом влашћу и својим пријатељима, када за то време буде и да њима (не сме) раскинути ниједан човек нашег или неког другог краљевства који би био наш пријатељ, ни један човек који би био уз нас, оно на шта они документа и право имају, и оно што би они присвојили (узели) и ко би им се придао, или им приложио оно што је сада под круном угарском у њихово племенито; да све имамо чувати и одбранити од свакога језика и од нашега краљевства и од свакога ко нам се придружи или пристоји, као и своје краљевство, а и да више речену госпођу Доротеју и њеног сина кнеза Николу господина Благајског имамо чврсто помагати у њиховој племенштини, изузев онога што је прешло у руке сина бана Николе пре него што смо овај наш отворени лист учинили и онога што би се налазило у кога (другога) у рукама краљевства нашег. Писано у Сутјесци 25. маја 1446. године. А писа Тврткo Секуловић.

Штефан Томаш милошћу божјом краљ Срба, Босне и осталим.

I. No. 1.

Nos Stephanus Thomas Ostoijch Rex Sarsiæ
Bosnæ &c. Omissis &c.

Notum sit omnibus et singulis tenore harum nostrarum pa-
tentium litterarum, qualiter ante Dominationem nostram
comparuerit perpotens electa et nobilis Dna Dorothea
relicta Vidua q.m Comitis Joannis Blagai cum eius filio
Comite Nicolao Dno Blagai ut eis nostram gratiam et
bonam voluntatem exciberemus confirmantes eis Jura
et priuilegia a nostris predecessoribus concessa precipue
cum dicta Dna Dorothea et eius filius Comes Nicolaus Dnus
Blagai suam nobis uicissim familiaritatem et amicitiam
contestentur. Nos igitur ipsis prout decet gratiam facere
voluimus eosdem in priuilegijs et iuribus quæ habent in
Regno Hungariæ similibus illis quæ habent in nostro Re-
gno conseruando et manutenendo, per nos ipsos et per Ami-
cos nostros ubi occasio tullerit. Ita ut nemo in dicta eorum
iura et priuilegia se imiscere audeat aut nostri aut al-
terius Regni incola neq; ullus illorum nobilitati quam
de facto habent in Regno Hungariæ sese adiungere pre-
sumat promittentes eos defendere contra omnes et singu-
los maledicos eo modo quo nostrum Regnum defenderemus.
Immo predictam Dnam Dorotheam et eius filium Comitem
Nicolaum Dnum Blagai in illorum nobilitate confirma-
mus exceptis ijs quæ percepimus a Nicolao Bano antequam
eis has patentes litteras concederemus. &c. Datum in
Sitnik die 25. Maij anno Dni 1446.

Stephanus Thomas Dei gra Rex Sarsiæ Bosnæ &c.

M. N. MUZEUM
Gr. BLAGAY
cs. levéltára.

Synopsis diplomatis.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
KÖZÉPKORI GYŰJTEMÉNY
66589/2

13 a F. No. 1

#

Va Vrime Misecha Sinja i Duha svetoga Amen:

Milostiom Boxijom mi Gdn Stefan tomas ostoich kral sarski, Bosne, primorja humi=
=ci zemli dalmaci, haruatom dolnim kraiem zapadnim stranam u usorij soli po dostoi=
anju istom upocetak semenu ia rechenj stefan kral tomas ostoich hualu uzdaiem
nigdar neprestaiuchi Gdnu mojemu svemu svukarstu ki upochelu nebi çudnim utuarje=
=niem utardi i uas okolis suita suoiom uolom onona zamilosarie milosti doide z nebes
i za çouicanstuo gliubleno na zemliu doide çouika pregrisinga i prestuplenia sobom od
Boga i na nebesa doide tomu i poginute ouce doma izdrauilenu radi dabiga prauomu
pastiru, i bogu, uzauracenim bisse tim iskupi tri çesarastu po suem okolisu utuarja=
=iuse i lipo uide chise slaui boga suemoguchega tako i Ja Stipan Tomas ostoich sluga Bo=
=xiji kral odgora rechenj podoban bih kralevati ua rechenih zemliah od starine i od starij=
=h nassih çinitimi prauede i pisma i obechianiem i nepriazni gliubliene i dobro uolnie tako
daie uigeno suakomu clouiku komuse dostoj po oum nasem otuorem listu kako doiada doide
pred Gospostuo nase uzmozna izbrana i plemenita Gospa dorotiga otausi udoua k Juanisa
Blagaskoga i nije sin krez miclaus Gdn Blagaiski od sebe dobri gliudi nase Gospostuo prose
chi dabimo mi gnijm milost uchiniti i dobro hotenie i obechinie koie iesu obechenie i zakoni
imati od paruih nasih koie i mi uidismo da ta ista rechena Gospa dorotiga i nije sin k
miclaus Gdn Blagaiski nam potuarguiu gliubau i priazan prauu; uchinismo i mi milost

Narn Gosposku gospi dorotij i gnie sinu k Miclausu Gnu Blagaskomu Jgora rechenim i
uechi takvie, i natoim dasmo milost narn Gosposku kakose pristoji naebi gimali praude
i pisma iz krune ugarske iz kladainche i opouidainchi ctobi urukah kibi krialestua nassega
daijh u sue uto imamo pomagat sami sobom i nasom iakostiom i nasim priateli kada toga
urime bude i dase uto nima pachiati niedan clouik kralestua nasega ni drugoga krale=
stua kibi nas priattel bil niedan clouik kibi suproti nami nebil, nae oni liste i prauice
imain i uolin cabi oni zahutili i kibise nim predal ili knim prelozil caie cada pod kru=
nom ugarskom nih plemeschine da suakoga imamo cuuati i obdarzati od nenauidnoga zezika i
od nasega kralestua i od suakoga kise knam podlaze ali pristoij tako kako sami suoga krale=
stua: pache nise rechenu Gospoiju dorotigu i nije sina miclausa Gna Blagaskoga dusi ima=
mo pomagati i utarditi u nih plemeschinah zuam caie doslo uruke nase Bana mikule parno
toga negosmo nas oni otuoreni list uchinili i cabi bilo ukoga u rukah kralestua nasega

Pisan u šitnichi Misieza maija na 25 dan list roienga Isukarstua 1446
leto A pisa tuardko sehulouich

Stefan Tomas Miloschom Boxijom kraliz sarski Bosne i Zemli i thomu

Archivum Comitum de Blagay
No. 125.
a. 1446.
Indicis Pagina
ORSZÁGOS LEVÉLTÁR KÖZÉPKORI GYŰJTEMÉNY
M. N. MUZEUM Gr. BLAGAY cs. levéltára.
66589/3

A. I. N.1

Va ime oza, i sina, i svetoga duha. Amin.

Milostiju boshjom Mi gospodin Shzhefan Tomash Ostoizh kral Srblem, Bosni, Primorju, Hulmiszi semli, Dalmazii, Hrvatom, dolnim kraim sapadnim stranam Usori, Soli, Podrinju i ktomu. Sa nazhetak vsemu as rezheni Shzhefan kral Tomash Ostoizh slavu vsdaem neprestanno gospodinu mojemu vladizi Kristu, ishe va nazhetak nebes dionim utvorjenjem utvrdi, i vasolenuju svoju voliju osnova: a milosrdje zhe milosti pride s nebese zhlove kolubno na semlu i padshe zhlovezhosushzhvo prestuplenja osvobodiv na nebesa uside, timshe i pogibshe ovze domu Izhdrailiva ka istinomu pastiru Isusu vasvrazhene bishe; timshe i skupetri zarshi po vsoj vasolenoj utvrdjejuzhese i krasezhese slave Boga osedrshitela: takoe i as Shzhefan Tomash Ostoizh rab boshi kral sgora rezheni spodoblen bih kralevati va rezhenih semlah roditel i praroditel nashih tvoriti mi pravde, i sapise i obitovanija, i prijasni lubovne i dobrovolne. Togda dae vidomo vsakomu zhlovitku komu se podoba, po sim nashemu otvorenu listu, kako dosla prid gospoztvo nashe vsmoshna, i isabrana i plemenita gospodja Dorotija ostavsha knesa Ivanisha Blagajskoga i nju sin knes Miklovsh gospodin Blagajski, svoe dobre ludi nashe gospoztvo molezhe, da bismo mi nim milost uzhiniti, i dobra hotinje, i obite kre esu obite i tvrdve imali i od prvih nashih i vidiosho da ta ista sgora rezhena gospodja Dorotija i ne sin knes Miklosh gospodin Blagajski nam potvrdjuju lubav i prijasan pravu stvorismo im milost nashu gospozku gospaj Dorotii i ne sinu knesu Miklovshu gospodinu Blagajskomu sgora rezhenim, i vezhe takoj i natoim stvorismo milost nashu gospozku, kako vola, nashzhe bi imali pravde i sapise od krune ugarske iskladajuzhe i ispovidajuzhe shzhobi u rukah kralestva nashega, da ih a vse u toi imamo pomagat, sami sobom. i svojom mozhju, i svoimi prijateli, kada toga vrime bude, i da se u toi nima uklada ti niedan zhlovik kralestva nashega ni inoga kralestva tko bi nash prijatel bil, ni needan zhlovik, ki bi suprotiv nam ne bio nashzho oni liste i pravde imaju, i vola shzhobi oni sdusili i tko bi se nim pridao ili kinim priloshio, shzhoe sada pod krunom ugarskom, nih plemshzhine, da vsakoga imamo zhuvati i obarovati oda vsakoga esika i od nashega kralestva, i od vsakoga, kdo se nam priklada, ali prislov, takoj kakono sami svoga kralestva; pazhe vishe rezhenu gospoju Dorotiju, i ne sina knesa Miklovsha gospodina Blagajskoga, da ih imamo pomagati i tvrditi u nih plemshzhinah islostivshe onega shzhoe prishlo u ruke sinom bana Mikule pervo togaj, negosmo taj nash otvoren list uzhiniti, i shzho bi bilo u koga u rukah kralestva nashega. Pisan u Sutiszi miseza Maja 25. dne od roshastva kristova 1446 lita. A pisa Tvrtko Sekulovizh.

Shzhefan Tomash milostju boshjom kral Srblem, Bosni i ktomu.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

Gratia Dei nos Dominus Stephanus Thomas Ostoizh Rex Serblorum, Bosnæ, Primorii Chulmiciæ terræ, Dalmatiæ, Croatorum, inferiorum regionum occidentalium partium Usoræ, Salæ, Podrinie etc. Ante omnia Ego dictus Stephanus Rex Thomas Ostoizh glorifico indesinenter Dominum meum regem christum, qui ab initio coelos mira fundatione fundavit, et orbem terrarum sua voluntate firmavit, ob misericordiam autem gratiæ venit e coelo philantropice in terram et lapso humano genere a praevaricatione liberato ad coelum ascendit: qui et quæ perierunt oves domus Israelis ad verum pastorem Jesum reddita sunt; quæ et sceptra regia per totum terrarum orbem constituta et illustria laudant Deum omnipotentem: ita et Ego Stephanus Thomas Ostoizh servus Dei Rex supra dictus dignus habitus sum, qui regnem in dictis terris genitorum et progenitorum nostrorum, ad facienda iura et praescriptiones, et promissiones et pacificationes amicabiles et benevolas. Itaque sit notum cuilibet homini, cui convenit, per has nostras patentes literas, quomodo venerit ad dominationem nostram praestans, eximia et nobilis domina Dorothea relicta comitis Joanni Blagaicii, et illorum filius comes Nicolaus dominus Blagaicius relictis suis bonis hominibus nostram dominationem orantes, ut nos illis gratiam praestaremus et benevolentiam, et promissiones, quas promissiones et confirmationes habuerunt, et a praedecessoribus nostris, et nos, cum viderimus, tantos supra dictam Dominam Dorotheam, et illius filium comitem Nicolaum dominum Blagaicium, nobis comprobare amorem et amicitiam veram praestitimus eis gratiam nostram principalem domina Dorothea et illius filio comiti Nicolao domino Blagaicio supra dictis, et jam taliter et propterea praestitimus gratiam nostram principalem, ad quaecunque debuissent habere iura et perscriptiones a corona ungarica, exponentes et declarantes, quantum in manibus regni nostri quod eos in omnibus his debeamus adiuvare per nosmet ipsos et nostris viribus et nostris amicis, quando hoc erit de tempore, et quod huic rei non debeat se immiscere ullus homo regni nostri, neque alius regni, qui noster amicus esset neque ullus homo, qui non contra nos esset, qua de causa illi literas et iura habent, et debemus quidquid illi acquisiverint, et qui de illis tradiderit aut ad illos transierit, quotquot modo sub corona ungarica de eorum genere, omnes tueri et defendere contra omnem linguam et nostri regni, et cujus libet, quod nobis convenit aut dignum est, ita ut nostrum ipsi regnum imo magis supra dictam dominam Dorotheam et ejus filium comitem Nicolaum dominum Blagaicium, debemus adiuvare, et tueri in eorum finibus nobilitatis exponendo id, quod pervenit in manus filiorum bani Nicolai priusquam has nostras patentes literas exaravimus et quod esset apud ullum in manibus regni nostri. Scripta Sutiscio mensis Maii 25. die a Nativitate Christi 1446 anno. Scripsit autem Tvrtko Sekulovizh.

Stephanus Thomas gratia Dei rex Serblorum, Bosnæ etc.

Anmerkung. Das dem Gegenwärtigen zugeschriebene Original ist mit cyrillischen Buchstaben in serbischer Sprache. Diese vorliegende Abschrift ist zwar mit Beibehaltung der serbischen Sprache, jedoch mit lateinischer Ortografie um das Lesen zu erleichtern.

Schutz- und Schirm-Brief

des Stephan Ostoitsch König von Servien, Bosnien etc.
für die verwittwete Gräfin Dorothea Blagay Gattin
des Johan Graf Blagay u. für ihren Nikolaus. de dato
Sutiszie 25 May 1446.

Archivum Comitum de Blagay
№ 126. a. 1446.
Indicis Pagina

M. N. MUZEUM
Gr. BLAGAY
cs. levéltára.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
KÖZÉPKORI GYŰJTEMÉNY

00360/7

Дипломатичка анализа

Повеља краља Стефана Томаша госпођи Доротеји и њеном сину Николи Благајском нема неке посебне карактеристике. Инвокација, аренга и интитулација су у скоро истоветном облику поновљени на повељи коју је краљ Стефан Томаш три месеца касније (22. августа) издао синовима војводе Иваниша Драгишића.[66]

Повеља почиње крстом, односно симболичком инвокацијом, након које следи кратка вербална инвокација **Ѣа име wд[ь]ца и сина и светога дѫха аминь** уобичајена у босанским владарским повељама.

Интитулација је опширна и гласи: **Милостию божиwмь ми г(оспо)д(и)нь Шефань Томашь Wстоићь, краль срьблемь, Босни, приморию, хѫмьсци земли, Дальмации, хрьватомь, донимь краемь, западнимь странамь, Ѯсори, Соли, подринию и к томѫ**. Исту интитулацију налазимо и на повељи краља Томаша синовима војводе Иваниша Драгишића издатој неколико месеци касније. Далмацију и Хрвате краљ Томаш је у своју титулу унео 3. септембра 1444. године на повељи којом је потврдио повластице Дубровнику.[67] Помињање Далмације и Хрвата у титули Стефана Томаша сведочи о његовим претензијама на територије које су се тада налазиле под влашћу Венеције и Угарске. Пејо Ћошковић је ово довео у везу са плановима Стефана Томаша за крунисање и обраћање папи Евгенију IV као јединој личности која је могла да испуни краљева настојања и тако са правне тачке гледишта оправда претензије на територије некадашње хрватске државе. То је, према истом аутору, приметно и у интитулацијама Томашевих повеља из 1446. године, које указују на премештање његових политичких амбиција са источних на западне суседе.[68] Према Дубравку Ловреновићу краљ Стефан Томаш је уневши у своју титулу Далмацију и Хрвате покушао да прошири своју интересну сферу, а корак даље је учинио склапањем уговора са појединим хрватском властелом. Сматра да је Стефан Томаш овом повељом изузео Доротеју и њеног сина из надлежности угарске круне, поставио се у улогу њиховог сениора и склопио класичан вазални

[66] F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 438.

[67] F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 429; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 117; Последњи босански краљ Стефан Томашевић је у повељи Дубровнику од 23. новембра 1461. године преузео интитулацију Стефана Томаша из 1446. године. С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томашевића Дубровнику*, ГПБ 2 (2009) 153–168.

[68] P. Ćošković, *O dolasku Stjepana Tomaša na vlast i njegovom međunarodnom priznanju*, Istorijski zbornik 5 (1984) 33.

уговор. Реч је о Томашевом покушају да благајске кнезове у граничној области Жупе Врбас тешње веже за политички оквир босанске круне.[69]

Након интитулације следи опис у којем се приповеда како су пред краља дошли посланици госпође Доротеје и њеног сина кнеза Николе „молећи наше господство да им учинимо милост и благонаклоност и обећања и гаранције које су имали и од наших првих“. Шта је навело Доротеју да се обрати босанском краљу Стефану Томашу? Очигледно је из наведеног одломка да су Доротеја и Никола тражили потврду обећања и гаранција које је њиховој породици дао неко од Томашевих претходника на босанском престолу.

Пејо Ћошковић сматра да то што је краљ Томаш узео у заштиту Доротеју и Николу са свим добрима, треба посматрати у контексту лоших односа босанског владара и војводе Петра Војсалића. Претпоставио је да су Доротеја и Никола, изложени појачаном притиску Војсалића, били принуђени да потраже заштиту босанског краља. Како краљ тада није био у добрим односима са Петром Војсалићем обраћање Доротеје му је пружило прилику да ојача свој положај у северозападним областима своје краљевине, тако да га није могао одбити.[70] Јелена Мргић је указала да су поседи наследника војводе Иваниша Драгишића били у непосредном суседству угарских жупанија Сане и Врбаса. Претпоставила је да су синови Иваниша Драгишића угрожавали Доротејине поседе те тиме објашњава њену потребу да се обрати босанском краљу за заштиту.[71] Дубравко Ловреновић је прихватио претпоставку да је Доротеја била угрожена од стране наследника Иваниша Драгишића. Указује да се већ наредне године Доротеја нашла под заштитом губернатора Ивана Хуњадија, што значи да босански краљ није могао да јој јемчи сигурност те да је за њу већу вредност имала заштита угарског губернатора.[72] Наведене претпоставке темеље се на мишљењу да су поседи госпође Доротеје били угрожени од стране појединих босанских великаша, те

[69] D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, Zagreb–Sarajevo 2006, 297.

[70] P. Ćošković, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*, Banjaluka 1988, 110–111. Пејо Ћошковић сматра да су Доротеја и Никола присуствовали венчању краља Стефана Томаша и Катарине, кћерке Стефана Вукчића Косаче, у Милодражу, те да су након венчања са краљем отишли у Сутјеску где им је издао повељу. На основу текста повеље не може се извући овакав закључак. У повељи јасно пише да су Доротеја и Никола пред краља послали „своје добре људе“. Иначе, војвода Петар Војсалић није присуствовао венчању краља Стефана Томаша.

[71] J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 120.

[72] D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 297.

да је због тога потражила заштиту босанског краља. Другачије светло на издавање ове повеље баца тестамент кнеза Иваниша Благајског, састављен 23. маја 1442. године у Чазми, којим је део добара оставио појединим црквеним институцијама, док је сву покретну и непокретну имовину оставио жени Доротеји и сину Николи, које је оставио на старање босанском краљу, кнезовима Цељским, палатину Ловри и бану Матку. Тестамент кнеза Иваниша открива везу између краља Стефана Томаша и госпође Доротеје и кнеза Николе Благајског, тако да и разлог настанка повеље више не представља непознаницу. Стављање босанског краља у исти контекст са грофовима Цељским (Фридрих II и Улрик II), палатином Ловром Илочким и баном Матком Таловцем послужило је Младену Анчићу да додатно поткрепи своју теорију о позицији босанског краља и његовом односу према угарском владару – односно о Босни као делу „velikoga političkog sustava, dinastičke (nad)države“ коју назива *Archiregnum Hungaricum*.[73]

Краљ Стефан Томаш је изашао у сусрет молби госпође Доротеје и потврдио им „милост и благонаклоност и обећања и гаранције“ које су имали од његових претходника. У време настанка тестамента кнеза Иваниша Благајског босански краљ био је Твртко II, те га можемо препознати као једног од „наших првих“ које краљ Стефан Томаш помиње у повељи. О везама између босанских владара и Бабонића сведочи и повеља од 8. маја 1287. године којом је босански бан Пријезда I, заједно са синовима Стефаном, Пријездом и Вуком, уз сагласност властеле доделио својој кћерки и зету Стефану, сину славонског бана Стефана III Бабонића, Жупу Земуник.[74] Краљ Стефан Томаш је даље Доротеји и Николи створио милост и на поседе дароване од угарске круне који су се налазили на територији босанске државе.[75] Рекло би се да је овде реч о територијама које су некада улазиле у састав угарске државе, а 1446. године су се налазиле у саставу Босне. Бабонићи су осим поменуте Жупе Земуник, имали и поседе који су се налазили на територијама

[73] Погледати: M. Ančić, *Od zemlje do kraljevstva. Mjesto Bosne u strukturi Archiregnuma*, Hercegovina 1 (26) (2015) 9–88 (тестамент кнеза Иваниша Благајског објављен на странама 87–88).

[74] L. Thallóczy, S. Barabás, *Blagay-család oklevéltára*, Budapest 1897, 53–54; Н. Исаиловић, *Повеља бана Пријезде I којом додељује Жупу Земуник својој ћерки и зету, сину бана Стјепана III Бабонића*, ГПБ 5 (2012) 9–25.

[75] Према Јелени Мргић-Радојчић краљ Стефан Томаш је Доротеји и Николи потврдио све повеље које су добили од угарских краљева. Ј Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 110.

жупâ Укрина, Модран, Глаж, Врбас, Сана и Врбања. У време Стефана Томаша највећи део територија које су обухватале наведене жупе налазио се у саставу босанске државе. Укрина и Модран су у рукама Бабонића били негде до средине друге деценије XIV века. Радослав I, брат бана Стефана III Бабонића, био је 1285. године господар Глажа, Врбаса и Сане. Ове три жупе су се најкасније од 1391. године налазиле у оквирима босанске државе. Након добијања Земуника 1287. године власт Бабонића се проширила и на Жупу Врбању. Овим двема жупама су почетком двадесетих година XIV века завладали Хрватинићи. Жупа Сана је још за живота херцега Хрвоја прешла у угарске руке. Краљ Жигмунд је, 16. јуна 1413. године, браћи Ладиславу, Антонију и Иванишу, кнезовима Благајским, доделио Дистрикт Сану (најјужнији део Сане остао је у рукама босанског краља. Од њега је формирана Жупа Сана која се 1434. године налазила у рукама Ђурђа Војсалића). Двадесет година касније, 1433, краљ Жигмунд је кнезу Иванишу Благајском доделио Жупу Врбас, а две године касније и Санску жупу у закуп.[76] Доротеја се 1448. године удала за кнеза Мартина Франкопана који је на тај начин дошао до Врбаса и Сане. Из једног документа насталог 1455. године сазнајемо да је кнез Мартин владао Врбашким градом, земљом Врбас и градом Козаром који се налази у Босни.[77] Из тога можемо посредно да закључимо да је један од поседа на који се односи Томашева повеља био град Козара. И на крају, краљ Томаш је Доротеји и Николи обећао признавање поседа до којих би дошли на територији угарске државе.

Краљ је из дароване „милости“ Доротеји и Николи изузео поседе који су пре издавања повеље прешли у руке сина бана Николе и поседе који су се налазили у рукама босанске властеле. Нажалост, у повељи се не наводи име сина бана Николе Франкопана, тако да не знамо о коме се ради.[78] Иако се то директно не каже, повеља се вероватно односи само на поседе који су се налазили на територији Босне. Можда навод из повеље

[76] J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 40–46, 76, 213–230, 244–256; J. Мргић, *Северна Босна, 13.–16. век*, Београд 2008, 63. Милош Благојевић је, на основу погрешне идентификације Доротеје као унуке Хрвоја Вукчића, сматрао да су град и Жупа Врбас припали кнезовима Благајским након удаје Доротеје за кнеза Иваниша. М. Благојевић, *Северна граница босанске државе у XIV веку*, Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена, Београд 1995, 74.

[77] Đ. Šurmin, *Hrvatski spomenici* I, 205.

[78] Никола Франкопан је имао десет синова. Познато је да је кнез Стефан II Франкопан негде 1441/1442. године примио од кнеза Иваниша Благајског град Дубовац код Карловца. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani* I, Zagreb 1901, 229.

да су поједини поседи Благајских прешли у руке сина бана Николе указује на разлог због којег се Доротеја 1448. године удала за кнеза Мартина Франкопана. Што се тиче некадашњих поседа Благајских који су се налазили на територији босанске државе, вероватно се углавном ради о поседима који су се налазили у рукама породице Хрватинић.

Просопографски подаци

Доротеја (1416–1464), 11, 14, 15, 24 (ред у изворнику) – кћерка Стефана Банфија (славонског бана 1381–1385) и Кларе. У литератури је често мешана са Доротејом, кћерком Балше, а унуком херцега Хрвоја Вукчића Хрватинића. Удавала се два пута. Први пут за Иваниша Благајског са којим је имала сина Николу, и други пут за кнеза Мартина Франкопана (1416–1479). Вероватно је сахрањена уз другог мужа у Капели Мајке Божје Трсатске на Трсату.

Литература: V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani* I, 233; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350–1416)*, Zagreb 1902, 21–22; Д. Ловреновић, *Да ли је Јелена Нелипчић била мајка Балше Херцеговића*, Историјски зборник 7 (1986) 197; М. Благојевић, *Северна граница босанске државе*, 74; P. Ćošković, *Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić*, Croatica Christiana periodica 97 (1996) 68; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 110–111; Z. Horvat, *Pregled sačuvanih nadgrobnih ploča krčkih knezova Frankopana*, Senjski zbornik 32 (2005) 38; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 297, 446; M. Šercer, *Nadgrobna ploča Stjepana II. Frankopana*, Modruški zbornik 2 (2008) 45; P. Engel, *Magyarország világi archontológiája* I–II (CD Rom).

Иваниш (1396–1442), 12 – син Николе IV (1352–1399). Имао је два брата Ладислава и Антуна. Браћа су активно учествовала у политичком, друштвеном и културном животу Угарске првих деценија XV века. Браћа су учествовала у походу краља Жигмунда против Хрвоја Вукчића. Иваниша је, вероватно у пролеће 1401. године, заробио Хрвоје Вукчић од којег га је за високу своту откупио брат Ладислав. Антун и Иваниш су бранили породичне поседе од Османлија. Истицали су своје наводно сродство са породицом Орсини из Рима. Иваниш је био ожењен Доротејом из породице Банфи из Доње Лендаве, са којом је имао сина Николу. Сачуван је Иванишев тестамент састављен 23. маја 1442. године.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 110–111; М. Ančić, *Od zemlje do kraljevstva. Mjesto Bosne u strukturi Archiregnuma*, 87–88; P. Engel, *Magyarország világi archontológiája* I–II.

Никола (1441–1446), 12, 14, 16, 24 – син Иваниша Благајског и Доротеје.

Литература: P. Engel, *Magyarország világi archontológiája* I–II.

Никола (око 1352. или 1360–1432), 25 – Никола IV Франкопан, хрватски великаш, хрватско-далматински бан (1426–1432). Син је Ивана V Крчког и Ане Горичке. Први је припадник рода који је узео презиме Франкопан. Објединио је породичне поседе и породицу довео до врхунца моћи. Женио се три пута. Првој жени није познато име, друга је била Доротеја, кћерка Николе Горјанског, а трећа Бланка Сфорца. Имао је једанаесторо деце: Иван VI Старији, Никола V, Стјепан II, Јурај, Бартол IX, Дујам IV, Мартин, Катарина, Сигисмунд, Андрија I, Иван VII Млађи.

Литература: V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 188–219.

Тврткo Секуловић (1446), 27 – дијак краља Стефана Томаша. Писао је и повељу коју је краљ Томаш, 22. августа 1446. године, у Врандуку издао кнежевима Павлу, Марку и Ђурђу, синовима војводе Иваниша Драгишића.

Srđan Rudić
Institut d'Histoire
Belgrade

CHARTE DU ROI STEFAN TOMAŠ ADRESSE A DOROTEJA BLAGAJSKA

Sutjeska, 1446, mai 25

Résumé

Le roi de Bosnie Stefan Tomaš délivre le 25 mai 1446, à Sutjeska, une charte à dame Doroteja, veuve du knez Ivaniš Blagajski, et à son fils le knez Nikola Blagajski. Par ce document le roi leur confirme les promesses et garanties accordées par ses prédécesseurs, les possessions qu'ils ont obtenues du roi de Hongrie et qui se trouvent sur le territoire de Bosnie, ainsi que tout ce qu'il pourrait acquérir [à l'avenir] sur le territoire se trouvant sous l'autorité de la couronne de Hongrie. De la «grâce» fruit de donation, le roi a signifie à dame Doroteja et au knez Nikola qu'il exclut les possessions qui, avant la délivrance de la présente charte, sont passées en possession du fils du ban Nikola Frankopan et les possessions qui se trouvent entre les mains de nobles bosniaques. La raison ayant amené la rédaction de cette charte du roi Stefan Tomas peut être trouvée dans le testament du knez Ivaniš Blagajski, rédigé le 23 mai 1442 à Čazma. Par cet acte, ce dernier a laissé tous ses biens mobiliers et immobiliers à son épouse Doroteja et son fils Nikola, qu'il a placé sous la tutelle du roi de Bosnie, des knez de Celje (Frédéric-Fridrih II et Ulrich-Ulrih II), du palatin Lovra Iločki et du ban Matko Talovac.

Mots-clés: Stefan Tomaš, Blagajski, Doroteja Blagajska, Ivaniš Blagajski, Nikola Blagajski, Nikola Frankopan, Bosnie, XVème siècle.

Оригинални научни рад
УДК 342.53:930.2(497.15)„1449“
DOI 10.7251/GPB1508008I

Невен Исаиловић
Александра Фостиков*
Историјски институт
Београд

УГОВОР КРАЉА СТЕФАНА ТОМАША И КНЕЗА НИКОЛЕ ТРОГИРАНИНА О ЗАЈЕДНИЧКОЈ ТРГОВИНИ

Врандук, 1449, фебруар 3

Сажетак: Краљ Стефан Томаш склапа уговор са кнезом Николом Трогиранином којим се предвиђа њихово заједничко пословање, односно трговање на простору Босне и Далмације. Обе стране су уложиле по 10.000 дуката, с тим што је краљев део исплаћен у сребру. Предвиђено је да се тај фонд користи током пет година, те да се уз помоћ назначених средстава тргује „на све четири стране“. Никола је требало да одржава станице у Сплиту, Фојници и Јајцу, док се краљ обавезао да ће му дати куће у Босни тамо где му буду биле потребне. Томаш се могао снабдевати из поменутих станица, уз уредно плаћање, а Никола сребром из Босне за дукате у готовини. Добит и штета настали заједничким пословањем делили су се на пола, с тим што је Томаш требало да покрива сву штету која би евентуално настала у Босни, осим ако ју је произвела „турска сила“.

Кључне речи: Стефан Томаш, кнез Никола Трогиранин, Босна, Сплит, Фојница, Јајце, Врандук, трговина, уговор, 1449. година.

О уговору који се овде анализира више пута је писано у јужнословенској историографији, не само зато што се ради о јединственом типу документа који представља редак приватни уговор једног од босанских владара, већ и зато што садржи податке о начину пословања трговачких компанија на Балкану у позном средњем веку.[1]

* Ел. пошта: neven.isailovic@gmail.com и aleks.fostikov@gmail.com

[1] В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 486; *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, Knjiga I, Sarajevo 1942, 519, nap. 65; T. Kruševac, *Neke karakteristike u razvitku bosanskog građanstva*, Pregled. Časopis za društvena pitanja 1 (1953) 48; A. Babić, *Diplomatska služba u srednjovjekovnoj Bosni*, Radovi Naučnog društva NR BiH 13/5 (1960) 52 (= Isti, *Iz istorije srednjovjekovne Bosne*, Sarajevo 1972, 142); Isti, *Društvo srednjovjekovne bosanske države*, Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine I. Društvo i privreda srednjovjekovne bosanske države, Sarajevo 1987,

Привредни развој Босне, интензивиран од времена владавине Стјепана II, био је, као и у другим средњовековним државама региона, заснован на експлоатацији и обради природних сировина и на њиховом извозу. Успон рударства условио је и процват трговине племенитим металима, па најважнији и највреднији извозни артикал постаје сребро.[2]

Већ од XIV века у Босну долазе предузетници из јадранских комуна, а понајвише Дубровчани, који наступају као трговци, кредитори или закупци царина и других краљевских резервата. Постепено се јавља и слој домаћих предузетника, те јача укупна размена приморја и залеђа. Према подацима из Државног архива у Задру, у коме се чува средњовековна грађа комунâ средње Далмације, био је релативно развијен и промет између Босне (пре свега западне), с једне, и Сплита, Трогира, Шибеника и Задра, с друге стране.[3] Прву половину, а посебно другу

52, 58; D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961, 91, 99–100, 103–104; Д. Ковачевић-Којић, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Сарајево 1978, 82, 129, 269; Ista, *Privredni razvoj srednjovjekovne bosanske države*, Prilozi za istoriju BiH I, 181; Иста, *Градски живот у Србији и Босни (XIV–XV вијек)*, Београд 2007, 125, 446–447; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 292; P. Anđelić, *Trgovište, varoš i grad u srednjovjekovnoj Bosni*, GZM n. s. 18 (Arheologija) (1963) 186, 193; Isti, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska. Stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću*, Sarajevo 1973, 142, 237; M. Šunjić, *Trogirski izvještaji o turskom osvojenju Bosne (1463)*, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH 29 (1989) 139; Isti, *Postupni uspon bosansko-venecijanskih ekonomskih odnosa u XV. stoljeću*, Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost 1 (1993) 36–37; Isti, *Bosna i Venecija (Odnosi u XIV. i XV. st.)*, Sarajevo 1996, 335–337; M. Ančić, *Jajce. Portret srednjovjekovnog grada*, Split 1999, 113–121, 135; S. Jalimam, *Srednjovjekovni grad Vranduk*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Tuzli 2 (2000) 107–108, 111; Isti, *Vranduk*, Zenica 2004, 63–65; B. Ljubez, *Jajce grad. Prilog povijest posljednje bosanske prijestolnice*, Sarajevo 2009, 123, 124; Dž. Drino, *Societas rimskog prava u bosanskom srednjovjekovnom pravu*, Godišnjak BZK Preporod 1 (2010) 174–175. У новије време акт је дипломатички анализиран и у Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, акт бр. 267, стр. 125 – нап. бр. 49, 153 – нап. бр. 4, 190, 312, 395, 405, 504, 573, 588, 603 (докторска дисертација у рукопису).

[2] D. Kovačević, *Trgovina*, passim; Д. Ковачевић-Којић, *Градска насеља*, passim; Ista, *Privredni razvoj srednjovjekovne bosanske države*, 85–113, 145–190; С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, Нови Сад 2002, 33–214.

[3] D. Kovačević, *Trgovina*, 43–136, 165–189; M. Šunjić, *Prilozi za istoriju bosansko-venecijanskih odnosa 1420–1463*, Historijski zbornik (= HZ) 14 (1961) 122–124, 130–135; Isti, *Postupni uspon*, 9–41; Isti, *Bosna i Venecija*, 303–341; S. Ćirković, *Dubrovčani kao preduzetnici u rudarstvu Srbije i Bosne*, Acta historico-oeconomica Iugoslaviae 6–1 (1979) 1–20 (= С. Ћирковић, *Работници, војници, духовници. Друштва средњовековног Балкана*, Београд 1997, 113–134); I. Pederin, *Livno i karavanski put od Jajca do Splita u XV. st.*, Livanjski kraj u povijesti, Split–Livno 1994, 127–133; M. Ančić, *Jajce*,

четвртину XV века обележио је снажан успон привредне активности у Босанском краљевству, а у бројним насељима су биле присутне и колоније приморских трговаца. Према новијим истраживањима, а посебно оним Десанке Ковачевић-Којић, градска насеља постају и центри занатства и трговине. Успон привреде диктира и пораст новчане моћи домаћег становништва, што доводи и до пораста потражње за луксузном робом. Тек су немирна времена уочи коначног турског освајања Босне довела до привременог заустављања овог успона.[4]

Иако није извесно да је уговор са кнезом Николом Трогиранином једини споразум једног босанског владара са страним трговцем, он свакако сведочи о феномену који можемо повезати са поменутим привредним растом. Док подаци из других докумената указују на то да су се ранији босански банови и краљеви бавили пре свега давањем регалних права у закуп, овај акт упућује на развој економске политике владара Босне и улагање новца директно у трговину. Како се његови приходи не би ограничили на добит од владарских права, Томаш је почетком 1449. године одлучио да немалу суму од 10.000 дуката уложи у трговачки подухват у који ће се упустити заједно са кнезом Николом Трогиранином – *опћено трговање*, односно оснивање трговачког предузећа. Вероватно је идеју за то добио посматрајући пословање раније основане компаније за трговину између средњодалматинског приморја и Босне коју су на пет година покренули млетачки трговци Вентура Енглески и Балтасар Коломбо (1445). Пословање ове компаније је касније продужено.[5] Без обзира на различите ставове у историографији о личности Николе Трогиранина, извесно је да се радило о особи са трговачким искуством и то, чини се, заснованим на промету металима и луксузном робом, која је очигледно поседовала извесна новчана средства и која је сматрана особом од поверења.[6]

108–141, 146–151; D. Kovačević-Kojić, *La Serbie et les pays serbes: l'économie urbaine, XIVe-XVe siècles*, Belgrade 2012, passim; Б. И. Бојовић, *Од тржишне привреде до државног монопола : племенити метали Србије и Босне између Венеције и Османлијског царства у 15. и 16. веку*, Београд, 2014, passim.

[4] Д. Ковачевић-Којић, *Градска насеља*, 55–244, 261–279; Иста, *Градски живот*, 103–139, passim.

[5] M. Šunjić, *Bosna i Venecija*, 333–341; M. Ančić, *Jajce*, 116–126, 135–136, 140, 146–151.

[6] Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 481–482; M. Šunjić, *Bosna i Venecija*, 333–341; M. Ančić, *Jajce*, 116–126, 135–136, 140, 146–151. Видети и одељак *Просопографски подаци*.

У сваком случају, кнез Никола Трогиранин је дошао код краља у Врандук да прецизира услове споразума. Уговором је било предвиђено да обе стране у заједничку благајну положе по поменутих 10.000 дуката и да се током пет година из тих средстава врши обрт. Краљ је задржао право да свој део суме уплати из коморе, или у сребру или у новцу. Организатор посла требало је да буде Никола, коме Томаш поверава дужност да тргује „на све четири стране света“ и да отвори три радње (дућана) у Сплиту, Фојници и Јајцу.[7] Сплит је вероватно изабран због Николиних веза са тим градом, као и због чињенице да је од свих средњодалматинских комуна имао најразвијенију размену са Босном, посебно када су крајем четрдесетих и почетком педесетих година XV века Котроманићи и Дубровчани захладили односе са херцегом Стјепаном Вукчићем Косачом.[8] Фојница је представљала важан економски центар у средњовековној Босни, а сматра се да су се у њој налазили краљевска ковница новца, бројне топионице руде, занатске радионице и трговачке радње. Јајце се, пак, развило у главну престоницу краља Томаша, а сам утврђени град је имао велико и привредно активно подграђе.[9]

Томаш се уговором обавезао да ће Николи дати куће у његовим местима, што вероватно није значило да ће му дати пуно власништво над стамбеним објектима, већ преноћишта и место за држање робе када буде боравио на краљевој територији. Међутим, врло је могуће да је Трогиранин имао куће у власништву у Фојници и Јајцу, можда при дућанима које је требало да отвори.[10] Са друге стране, краљ је задржао право да у тим радњама набавља потрепштине за своју „кућу и двор“, с тим што би све уредно платио као и другим трговцима. Чињеница да је краљ имао намеру вршити набавку из поменутих дућана сведочи о томе да се вероватно радило о трговинама са луксузном робом, најпре из Далмације и Италије. Никола је, пак, добио велику повластицу у виду права првокупа свог краљевог сребра у Босни – могао је узети све оно што је могао у датом тренутку платити у готовини, дукатима. Као што је и улог био заједнички, тако су Томаш и Никола били обавезани да и добит, али и евентуалну штету, деле на пола. Краљ је гарантовао да ће бити одговоран за сваку штету коју Никола доживи на територији

[7] Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 481–482.

[8] С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 95–135; M. Šunjić, *Bosna i Venecija*, 330–337.

[9] M. Šunjić, *Bosna i Venecija*, 303–341, passim; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 201–206, 273–296; Д. Ковачевић-Којић, *Градски живот*, 103–139, 353–369, 439–447.

[10] M. Šunjić, *Bosna i Venecija*, 330, 335–338, 340–341.

Босанског краљевства, осим турске силе која је у том периоду већ била фактор на који се морало стално рачунати.[11]

Детаљних података о пословању ове „компаније“, нажалост, немамо. Чини се да је краљева компанија имала, бар на простору западне Босне, трговински монопол, јер се Вентура Енглески 1453. обавезао да без Томашеве сагласности неће трговати на простору Доњих Краја и око Котора, Винца и Јајца. Истакнути сплитски трговац Анте Зуановић жалио се, међутим, у исто време, како краљ продаје сребро Вентури, чиме се хоће нанети штета и њему (Анти) и Николи. То би значило да се Томаш није у целости придржавао уговора.[12] Било како било, наредних година, са јачањем османског притиска и потраживањем све већег данка од стране султана, слабио је и предузетнички капацитет босанског краља.

Опис повеље

Документ је половином XIX века доспео у руке Ивана Кукуљевића Сакцинског који га је први и објавио. Нажалост, није нам позната традиција исправе, односно начин на који је доспела у руке поменутог хрватског историчара. Заједно са делом Кукуљевићеве документарне грађе касније је припао Југословенској академији знаности и умјетности у Загребу (сада: Хрватска академија знаности и умјетности). У Архиву ХАЗУ чува се и данас у склопу фонда „Srednjovjekovne ćirilske isprave: 12 isprava iz Bosne i Dubrovnika“, pod signaturom Ćir. akti I, br. 5.[13]

Непосредан увид у оригинал нисмо имали, те смо се служили детаљним описом који је објавио Грегор Чремошник и снимцима исправе.[14] Црно-бели снимак је објавио Владимир Мошин у књизи *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije*, II. dio (Reprodukcije), Zagreb 1952, 116, br. 133. Мошин је исти снимак, на фотографском папиру, доставио и Архиву Историјског института у Београду у коверти под

[11] С. Ћирковић, *Историја Босне*, 251–341; M. Šunjić, *Prilozi za istoriju*, 137–144; Isti, *Bosna i Venecija*, 343–388, prema registru (Turci, Turska); D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti (sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska) 1387–1463*, Zagreb–Sarajevo 2006, 179–393.

[12] M. Šunjić, *Bosna i Venecija*, 333–340.

[13] V. Mošin, *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije*, I. dio (Opis rukopisa), Zagreb 1955, 252, br. 204; V. Mošin, S. M. Traljić, *Ćirilske isprave i pisma u Arhivu Jugoslavenske akademije*, Starine JAZU 46 (1956) 98.

[14] G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka II. A. Bosanske povelje*, GZM n. s. 4–5 (1949–1950) 187–189.

редним бројем 78. Та фотографија, међутим, данас није на месту. Снимке у боји доставила нам је колегиница Сузана Миљан из Одсјека за повијесне знаности Завода за повијесне и друштвене знаности ХАЗУ, којој овом приликом, као и Архиву ХАЗУ који је допустио репродуковање и објављивање снимака, захваљујемо на предусретљивости.

Повеља је исписана на дволисту папира насталом пресавијањем табака типа *carta reale*. Тако је добила димензије око 29 цм ширине и 22 цм дужине, што је налик данашњем формату А4.[15] Иако је првобитно био спојен печатном траком, данас се тај дволист може раширити. Према оријентацији текста, документ има облик положеног правоугаоника, што је било уобичајено за неекспедиторијалне повеље мање свечаности и мањег формата (наредбе, обавештења, прогласи, краћи уговори и слично).[16] Маргине нису сасвим правилне и њихова ширина износи око 3,6 цм горе, 3–3,3 цм лево и 2,2–2,8 цм десно. Испод текста је остављено 5,8 цм празног простора, у коме се налази и утиснути печат. Чремошник не доноси никакву белешку о воденом знаку, али модерни снимак показује да он постоји и да се налази на страни табака на којој се налази текст. Ради се о мотиву маказа, најсличнијем оном који одговара броју 3661 Брикеовог каталога, који се везује за папир произвођен у Венецији око 1438.[17] У горњем десном углу, изнад текста, налази се запис у два реда, можда Кукуљевићев, али свакако не старији од XIX века, који гласи – *1449 3. januara*. Наведени датум је погрешан, као у Кукуљевићевом издању.

Документ је пресавијен једноставно – трећином ка унутра са леве и са десне стране. На полеђини није постојао никакав адресни запис, па Чремошник сматра да је постојала коверта са адресом. То, међутим, не мора бити тачно, јер се радило о отвореном писму које по правилу није имало адресу, иако је одређена заштитна амбалажа могла

[15] V. Mošin, *Filigranologija kao pomoćna historijska nauka*, Zbornik Historijskog instituta JAZU 1 (1954) 54–58; G. Čremošnik, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, Sarajevo 1976, 36–42; J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1985², 17–20.

[16] G. Čremošnik, *Studije*, 29–30; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 174, 195–198.

[17] G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje* II, 187; Isti, *Studije*, 30–32; C. M. Briquet, *Les Filigranes* II, Paris 1907, 236 (видети и електронско издање Брикеовог каталога на интернет адреси:

http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadRepWmark.php?rep=briquet&refnr=3661&lang=fr).

постојати.[18] На доњем централном пољу полеђине налази се савремени староиталијански запис, готичким курзивом, који је, можда, записао дестинатар и који гласи: „Lettera de re di Bossna sopra dexi milla duchati“.[19] Поред тог савременог записа, на позадини су и мрља од црвеног воска и штамбиљ Архива ЈАЗУ из XIX века са натписом „Arhiv Jugoslavenske akademije u Zagrebu“ и сигнатуром.

Печаћење је извршено утискивањем. Непосредно испод текста направљена су два прореза кроз дволист, са полеђине је провучена трака папира, а затим је на њене крајеве наливен восак. На восак је положен неправилан ромб влажног папира (са страницама око 5,5–6 цм), те је типар ударен преко папира.[20] Иако је заштитна трака временом отпала, отисак је очуван, али није у довољној мери рељефан да би се разазнали сви његови елементи. Чремошник је првобитно мислио да се ради о Томашевом печату који би представљао умањену варијанту средњег типара босанских краљева Твртка I, Дабише и Остоје са осмоугаоним готским оквиром и краљевским грбом са шлемом, круном и перјаницом. Међутим, анализом друга три сачувана отиска – на повељи Твртка II Твртковића фрањевцима у Босни (1436), Томашевом уговору са угарским великашима (1449) и његовој повељи Дубровчанима (1453) – утврђено је да се ипак ради о печату Твртка II који је и Томаш користио.[21] Круг овог типара, са промером 2,4 цм, мањи је од сличних печата Тврткових претходника који су имали пречник од 3 цм. Овај печат, по томе, спада

[18] G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje* II, 189; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 182–183.

[19] Већина издавача је наводила да запис гласи: „Lettera de re di Bossna sopra deci milla duchati“, док га је Чремошник читао као: „Lettera de Re de Bossna sopra de XII milla duchati“. Ниједно од ових читања није сасвим тачно. Видети: G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka* II, 189.

[20] P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 88–90; G. Čremošnik, *Studije*, 61, 67, 82–91.

[21] P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz BiH*, 43–45, 47, br. 19, T. XIV. Анђелић није навео да се печат налази и на уговору са угарским великашима (1449), јер није имао увид у оригинал те исправе (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, *Diplomatikai Levéltár* 44556; J. Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon* X, Pest 1853, 243–244. Видети и прилог А. Крстића у овој свесци ГПБ), Претпоставља се да је овај печат касније дошао у посед краљице Катарине, Томашеве удовице, и да га је она користила у својим писмима Мантови и Милану. Видети: I. Nagy, A. Nyáry, *Magyar diplomacziai emlékek Mátyás király korából (1458–1490)* II, Budapest 1877, 181, 264–265; L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München–Leipzig 1914, 115–117, 299; G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka (Dopuna)*, GZM n. s. 10 (Istorija i Etnografija) (1955) 137.

у категорију најмањих средњих печата. Мотиви су, пак, слични, иако постоје разлике у детаљима. На самом штиту грба налази се мотив окруњеног минускулног слова Т. Легенда се не може поуздано прочитати, али се чини да гласи: S(IGILLUM) STEPH(AN)I TVERTCONIS D(EI) G(RATIA) REGIS BOSNE.

Употребљено писмо је канцеларијски брзопис, нешто елегантнијих потеза него што се обично срећу у Босни средином XV века. Мастило је тегет боје тамних нијанси. Иако му име није наведено, чини се да је исти Томашев писар писао и његову кратку повељу Дубровчанима о питањима трговине из јануара 1453. године, на којој се налази и исти печат. Иако му стил писања наликује дијаку Браношу, који је служио последњег краља Босне Стјепана Томашевића, не ради се о истој личности.[22] Писар је врло често ломио речи између два реда, како би му маргине биле равније. Од тог принципа је одустао само у последњем, седамнаестом реду да не би морао започињати нови. Будући да се није радило о свечаном акту, украса на повељи нема. Крст симболичке инвокације је танко и једноставно исписан.

Раније издања

I. Kukuljević Sakcinski, *Njekoliko tiskom neizdanih srbskih, bosanskih i dubrovačkih listinah*, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku 8 (1865) 195–196 (заправо, 259–260), br. 1 (с погрешним датумом – 3. јануар 1449. године); Đ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, sveska I (od godine 1100.–1499.), Zagreb 1898, 178–179, br. 102; А. Соловјев, *Одабрани споменици*, 213–214, бр. 127; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 481–482, додатак I; *Izvori za hrvatsku povijest* II, pr. N. Klaić, Na izvorima historije 5, Zagreb 1958, 50–51, br. 40 (латинична транслитерација по издању Соловјева); N. Klaić, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*, Zagreb 1972, 287–288, br. 199 (регест и латинична транслитерација по издању Соловјева); S. Jalimam, *Izvori za istoriju srednjovjekovne bosanske države*, Tuzla 1997, 69 (латинична транслитерација); Dž. Čaušević – M. Imamović, *Pravno-politički razvitak Bosne i Hercegovine: dokumenti sa komentarima*, Sarajevo 2005, 50, br. 15 (латинична транслитерација). Регест (са погрешним датумом, према Кукуљевићевом издању) објављен је у: E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 208, br. DCCCLXXXI. Опширне изводе у латиничној транслитерацији

[22] G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje* II, 188, 191; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 125.

доносе: J. Horvat, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, Zagreb 1939, 280–281 (= *Isto*, Zagreb 1980², 243); Mak Dizdar, *Stari bosanski tekstovi*, Sarajevo 1969, 232–233; N. Idrizović, *Kolo bosanske škole smrti*, Zagreb 1984, 193.

Поред поменутог пропуста у тумачењу датума, који је први исправио Шурмин, једину значајну грешку представља читање броја дуката уложених од сваке уговорне стране. Сви издавачи су писали да се ради о броју 6 (ѕ)[23] хиљада, а заправо се ради о 10 (і) хиљада. Због овог пропуста, скоро сви радови у којима се расправљало о садржају ове повеље наводили су погрешан податак.[24] У мање погрешке спада читање речи **стачѫнь** као **стацѫнь**, те замена слова **ѡ** са **ѻ** у речи **ѡпѣено**. Разлог овако уједначених грешака је највероватније чињеница да су по оригиналу документ објавили једино Кукуљевић и Шурмин. Сви други су преузимали или прилагођавали њихова издања.

Текст повеље

† М(и)л(о)стию Божиомь ми г[оспо]д[и]нь Ѭефань Томашь, краль Срьблемь, Босни, Приморию и к томѫ. Дамо ви|2|дити всакомѫ човѣкѫ, комѫ се подоба и прѣт кога лице приде ѡвь нашь ѡтворень листь с нашомь |3| печатию вѣрованомь, како приде прѣдь ѡбразь кралевства ми мѫжь вазможни кнезь Никола |4| Трогиранинь, дикари (!) сеньньски. И начини с нами: да има прибивати ѫ нашемь кралевствѫ за нашега слѫ|5|гѫ и ѫчинити с нами ѡпѣено трьгование; да ми имамо дати из наше коморе .і. тисѫѣь дѫ|6|кать ѫ дѫкатихь али ѫ сребрѫ, а више речени кнезь Никола да има дати дрѫгѫ .і. ти|7|сѫѣь дѫкать, и да се ти дѫкати имаю поставити заедно ѫ ѡпѣинѫ и дрьжати .ѥ. го|8|диць ѡд онога врѣмена када се стави заедно; и да тими пинези има трьжити на все .д. |9| стране, кѫда мѫ бѫде боле видити; и да има ставити едань стачѫнь ѫ Сплитѫ, дрѫги ѫ Х|10|воиници, третии ѫ Ѥицѫ; а да мѫ имамо ми дати кѫѣе ѫ нашихь мистихь, гди мѫ бѫде по|11|трѣбовати. И да ми, речени г[оспо]д[и]нь краль Томашь, имамо ѫзимати ѫ тихь стачѫнихь тои |12| ѡо намь бѫде

[23] Такозвано „обрнуто зело“ које се најчешће користило у Босни за означавање броја шест. Видети: П. Ђорђић, *Историја српске ћирилице. Палеографско-филолошки прилози*, Београд 1971, 35–36, 38–40, 59, 103, 113; А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Акта о исплати дела Светодмитарског дохотка деспотици Јелени*, Мешовита грађа–Miscellanea 33 (2012) 75–76.

[24] Изузетак представља само: Fra Mijo V. Batinić, *Franjevački samostan u Fojnici od stoljeća XIV.–XX.*, Zagreb 1913, 15. Међутим, он се вероватно превасходно руководио белешком са полеђине документа.

потрѣбно ȣ нашȣ кȣѣȣ и за ньшь дворь, а да имамо плаѣати како и инимь трь|13|говцемь пощо бȣде право. И ѡще хоѣемо да вса сребра, коꙗ доходе ȣ нашȣ коморȣ и коꙗ се |14| находе ȣ нашихь мистихь на продаю, да се имаю дати немȣ за готове дȣкате, пощо ихь |15| могао бȣде кȣповати. А да ти трьзи и таи сребра имаю бити добитиꙗ на поли и щете, |16| чеса Б(о)гь ѡбари. А що би га коꙗ шкода нашла ȣ нашемь рȣсагȣ – да е на нашь разлогь, изамь |17| тȣрске силе. Писань ва лѣта г[оспо]дна .ч҃.ȣ҃.м҃.ѳ҃. лѣто, мѣсеца прьвара .г҃. дань, на Врандȣкȣ.

Превод повеље

+ Милошћу божјом ми господин Стефан Томаш, краљ Срба, Босне, Приморја итд. Дајемо на знање свакоме човеку кога се тиче и пред чије лице дође овај наш отворени лист са нашим веродостојним печатом, како је пред образ краљевства ми дошао велможни муж кнез Никола Трогиранин, дикар (!) сењски, и како је договорио са нама да у нашем краљевству борави као наш слуга и да учини с нама заједничко трговање – да ми имамо дати из наше коморе десет хиљада дуката у дукатима или сребру, а горе наведени кнез Никола да има дати других десет хиљада дуката; да се ти дукати имају ставити заједно у општу благајну и држати пет година од оног тренутка када се ставе заједно; и да се тим новцима има водити трговина на све четири стране, тамо где му се буде боље чинило; и да има да постави један дућан у Сплиту, други у Фојници, а трећи у Јајцу; а да му ми имамо дати куће у нашим местима, где му буде потребно. И да ми, наведени господин Томаш, имамо узимати у тим дућанима оно што нам буде потребно у нашој кући и за наш двор, а да плаћамо као и другим трговцима онолико колико буде праведно. И такође хоћемо да све сребро које долази у нашу комору и које се налази у нашим местима на продају, да се то има дати њему за готове дукате, за онолико колико их он буде могао куповати. А да се добит од те робе и тог сребра дели на пола, као и штета, не дао бог да је буде. А ако би га нека штета задесила у нашем русагу – да је то на наш рачун, искључујући турску силу. Писано лета Господњег 1449. лета, месеца фебруара трећи дан, на Врандуку.

1449

3. Јануара.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

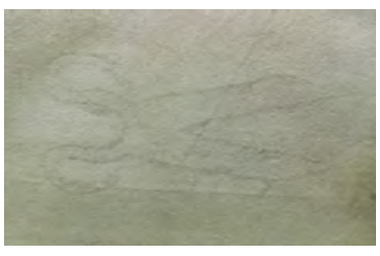

Дипломатичке особености

Документ има све особености мање свечаних повеља непризнаничног карактера. Иако се неки слични примери јављају још од друге половине XIV века, овај тип исправе добио је карактеристичан дипломатички облик током првих деценија XV века. Изгледа да су на његово формирање утицале домаће прераде латинских образаца, пре свега угарских. Тај формулар је служио за састављање повеља релативно кратког садржаја које нису регулисале накрупнија питања попут даровања поседа или општих међудржавних споразума, већ једноставније теме – наредбе, обавештења, изјаве, уговоре мањег формата итд.[25] Сличан образац се, уз мање разлике, користио и за разне врсте признаница (експедиторија) које се од тридесетих година XV века састављају превасходно као повеље, а не као писма.[26] Сви ови документи су у XV веку писани на папиру, а непризнанични углавном са оријентацијом текста којом готова исправа добија облик положеног правоугаоника.[27] Печати на њима нису били висећи, већ утиснути, обично из категорије мањих средњих печата, и нису затварали повеље које су остајале „litterae patentes“. Краљевске исправе, попут ове, карактерисала је и употреба црвеног воска.[28]

Што се тиче унутрашњих особености, образац је углавном био типизиран и садржао је неке обавезне формуле (пре свега: интитулација, промулгација са општом инскрипцијом, диспозиција, датум). Због типичног споја промулгације са општом инскрипцијом овај тип документа може се назвати и „промулгационом повељом“, као и „отвореним листом“, услед честог наглашавања да се ради о документу који није затворен печатом.[29]

Повеља коју овде анализирамо готово да би требало да буде приватно-правни акт закључен пред нотаром. Но, како је нејасно у којој су мери у Босни функционисали нотаријати и имајући у виду да је краљ Томаш био носилац суверене власти, а његов печат и његова канцеларија уживали поверење, приватни уговор краља и кнеза Николе Трогиранима састављен је као јавно-правна повеља.[30] Она започиње

[25] Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 153, 514, 516.

[26] *Исто*, 516.

[27] G. Čremošnik, *Studije*, 29–30; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 190, 195–198.

[28] G. Čremošnik, *Studije*, 75–81; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 224–225, 229–231.

[29] Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 281, 287–291, 514, 516.

[30] G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje* II, 188.

симболичком инвокацијом, док вербална изостаје. Следи релативно сведена краљева интитулација са девоцијом (**Милостию Божиомь ми господинь Цѣфань Томашь, краль Срьблемь, Босни, Приморию и к томѹ**), а за њом уобичајени спој промулгације и опште инскрипције, овога пута праћен и кооборативним изразом који најављује оверу краљевим веродостојним печатом (**Дамо видити всакомѹ човѣкѹ, комѹ се подоба и прѣт кога лице приде wвь нашь wтворень листь с нашомь печатию вѣрованомь**). Следи експозиција, која готово да има облик петиције јер се говори о доласку кнеза Николе Трогиранина пред краља (**како придє прѣдь wбразь кралевства ми мѹжь вазможни кнезь Никола Трогиранинь, дикари сеньньски**). Међутим, он не долази да моли, већ да склапа споразум (**И начини с нами да**...).[31]

Највећи део документа чини опширна диспозиција у коју експозиција прелази. Њу чине ставке споразума, односно права и обавезе краља Томаша и кнеза Николе Трогиранина у њиховом заједничком послу. Ставке нису физички одељене и теку у низу, углавном почињући везником **да** (**и да, а да**), а ређе изразом **И wщє**, иначе карактеристичним за вишеставачна акта.[32] У склопу диспозиције је и одредба о одговорности. Наиме, краљ Томаш преузима одговорност за сваку евентуалну штету (мисли се, свакако, на штету од разбојништва) коју кнез Никола претрпи у Босни, осим оне коју му нанесу Турци. Документ се завршава датумом који садржи годину, месец и дан, те место записивања – град Врандук, који је био честа резиденција краља Томаша и његовог брата Радивоја. Име месеца, славизована форма фебруара (**прьварь**), збунило је Кукуљевића који је помислио да се ради о првом месецу тј. јануару.[33] Цифре су исписиване словима ћирилице. Број у диспозицији, који се односи на хиљаде дуката, није исписан словима „зело“ (**S**) или „обрнуто зело“ (**Ƨ**), која означавају број шест како су мислили ранији издавачи, већ словом „и“ (**I**) које означава број десет.[34] Белешка о писару (конскрипиција, комплеција) недостаје, иако је ова формула углавном била део формулара „отворених листова“.[35]

[31] Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 303–511, 514, 516.

[32] *Исто*, 279, 347–348, 391, 397–398, 401, 410, 435, 478.

[33] Ђ. Даничић, *Рјечник* II, 416, 471; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 492.

[34] Видети напомену бр. 23.

[35] Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 166, 168, 288–289, 514, 516.

Важнији појмови и установе

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе: **дукат** (ГПБ 1–5), **кнез** (ГПБ 2–3), **комора** (ГПБ 1).

мѫжь вазможни (велможни муж), 3 (ред у изворнику) – можда словенска варијанта латинског епитета *vir egregius* или *vir spectabilis*, али није извесно да се ради о појму идентичног значења. Овај словенски епитет као да би пре требало да носе особе вишег властеоског ранга – *vir magnificus* или *vir potens* (мада би то могао бити и учесталији израз **мѫжь велможни**).

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik* I, Zagreb 1908–1922, 695; *ЛССВ*, 185–187 (Р. Михаљчић).

дикари сеньски (дикар/дикарий сењски), 4 – овај појам није сасвим јасан и на јужнословенском простору јавља се само у овом акту. Мажуранић сматра да би се могло радити о словенској варијанти назива за сакупљача пореза – дикатора (*dicator*). Назив дика (*dica*) је означавао рабош (роваш) који су порезници користили. Ови се појмови чешће срећу у позном средњем и раном новом веку и то пре свега у Славонији. Реч „дикар“ у другим словенским језицима има више значења, а ниједно од њих се не уклапа у контекст дат у анализираном уговору. Стога се, заправо, можда ради о грешци. Ако је то случај, у изворнику је требало да стоји *викар сењски*, што би означавало заменика или заступника кнезова Сења. Никола де Барнис, највероватнији кандидат за *кнеза Николу Трогиранина*, забележен је као сењски грађанин и викар (кога су, најчешће из редова странаца, постављали Франкапани). Босански писар је могао погрешно записати непознату му титулу. Најмање је вероватно да реч „дикари“ означава презиме (Дикари), посебно имајући у виду пратећи епитет „сењски“.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 236, 1573; Z. Herkov, *Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske* I, Zagreb 1956, 323–336; P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* III, Zagreb 1973, 592; O. Kosanović, *Potknežin i vikar kao službenici knezova Krčkih u Senju (od 1271. do 1469. godine)*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU 31 (2013) 1–20.

слѫга (слуга), 4–5 – овде се не ради о слуги као члану послуге, већ службенику, особи која се, трајно, привремено или повремено, налазила у служби неке личности, обично вишег ранга. Овом термину је сродан,

иако му није идентичан, и појам фамилијар. Употреба термина „слуга“ некада је (нпр. у преписци) могла бити одраз поштовања.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 1330–1332; *ЛССВ*, 674–675 (Р. Михаљчић). Упоредити и објашњења у ГПБ 2–3.

трьгование (трговање), 5 – овде се мисли на заједничко трговачко предузеће, односно компанију – **шпћено трьгование** – преко којег ће краљ Томаш и кнез Никола Трогиранин пословати, тј. вршити продају сировина и робе. Обе стране ће уложити почетни капитал и делиће добитак и штету. Краљ ће бити дужан да даје смештај Николи, да га штити и да му даје право првокупа сребра, док ће Никола водити посао, трговати на четири стране и отворити три радње – у Сплиту, Фојници и Јајцу.

Литература: *ЛССВ*, 741–745 (С. Ћирковић).

шпћина (општина, заједница), 7 – овде се појам не односи на општину као политичко-географску заједницу људи нити као јединицу локалне самоуправе, већ на заједничку благајну тј. заједнички фонд обеју страна које су закључиле уговор о вођењу трговине.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 767–769.

стачѫнь (радња, дућан), 9, 11 – назив за просторију или објекат у коме се роба израђује, складишти или продаје. Вероватно потиче од италијанске речи *stazione* која означава станицу (постају).

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 1361; P. Skok, *Etimologijski rječnik* III, 323–324; V. Putanec, *Poliglotni arapsko-perzijsko-grčko-srpski i arapsko-perzijsko-grčko-hrvatski rukopisni konverzacijski priručnici s konca 15 st. na Porti u Carigradu (Knjižnica u Aja-Sofiji, mss. 4749 i 4750)*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik 16 (1990) 241.

кѫћа (кућа), 10, 12 – термин се овде јавља двојако – као назив за стамбене објекте у којима би кнез Никола требало да има од краља обезбеђено преноћиште на територији Босанског краљевства, те као назив за резиденцијални објекат краља Томаша. Видети и термин **двор**.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 554–555; *ЛССВ*, 348–357 (Г. Милошевић, С. Ћирковић).

дворь (двор), 12 – краљ Томаш упоредно говори о својој кући и свом двору. Није сасвим јасно да ли се кућа односи само на краљев стамбени објекат, а двор на читав комплекс у коме је као владар резидирао, или се, пак ради о некој другој значењској разлици.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 293–294; *ЛССВ*, 139–142 (С. Ћирковић).

ρѳсагь (русаг), 16 – термин за државу, коришћен у средњовековној Босни и Хрватској. Ради се о славизованој мађарској речи истог значења – *ország*. У Босни је, између осталог, употребљавана и да означи државни сабор.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 1274; *ЛССВ*, 634–635 (С. Ћирковић). Упоредити и објашњења у ГПБ 1, 3, 5.

Просопографски подаци

Никола Трогиранинь, кнезь (Никола Трогиранин, кнез), 3–4, 6 (ред у изворнику) – О личности кнеза Николе Трогиранина не постоји јединствено мишљење у историографији, а исти се најчешће идентификовао или као Никола Теста или као Никола де Барнис. Да би се дошло до што поузданијег закључка, потребно је укратко размотрити све могућности идентификације ове особе, узимајући у обзир не само грађу о поменута два кандидата, већ и друге изворе, а уз све то имајући у виду и податке које доноси овде анализирани документ. Истраживање додатно проблематизује чињеница да се у актима из средине XV века јавља више помена истоимених особа, а није извесно о коликом се броју личности заиста ради.

Из повеље која се овде приређује знамо да је краљ Томаш закључио уговор о „опћеном трговању“ са „вазможним мужем“ кнезом Николом Трогиранином. Никола се бавио трговачком делатношћу, требало је да уложи 10.000 дуката у новцу или сребру у заједнички посао и обавезао се да ће отворити дућане у Сплиту, Фојници и Јајцу. Краљ му је, са своје стране, имао обезбедити смештај у Босни и право првокупа сребра. У старијој историографији се дотични Никола или није идентификовао (што из опреза, што зато што фокус није био на његовој личности) или је означаван као Никола Теста, син Јакова Клапчића Тесте из Трогира. Као и његов отац Јаков, Никола Теста је био дугогодишњи повереник и дипломатски представник босанских владара и великаша. Иако се његова служба може пратити већ од 40-их година XV века, зенит Тестине каријере представља раздобље између 1451. и 1463. У латинским актима је увек навођен са именом и презименом (тј. надимком, преузетим од оца Јакова), често са епитетима *dominus* и *egregius vir*, а од једног тренутка (1456) и са титулом витеза (*miles*). Теста се не помиње у ћирилским

актима, па га тако никада не срећемо са титулом кнеза. Па ипак, како је та титула имала крајње неуједначен друштвени ранг, то није могао бити довољан доказ да Теста није Никола Трогиранин из 1449. Такође, епитет **мѫжь вазможни** могао би, теоријски, бити превод појмова *egregius vir* (или, пак, *spectabilis*/*circumspectus/generosus vir*, како је називан Никола Барнис), мада не сасвим адекватан јер више подсећа на превод термина *magnificus vir* и *potens vir*, резервисаних за великаше, што Теста није био.

Навод да је Никола био „дикар (!) сењски" навео је прво Марка Шуњића, а затим и Младена Анчића да оспоре у историографији учесталу идентификацију кнеза Николе Трогиранина са Николом Тестом, иако су је првобитно и сами прихватали. Док је Шуњић утврдио да се не може радити о Тести јер је он увек навођен са својим презименом (надимком), Анчић је изнео аргументован предлог да је кнез Никола заправо Никола де Барнис, син Фрање, грађанин и викар Сења, који је пословао и у средњој Далмацији. Де Барнис је, као и Теста, био витез, а деловао је и као посланик босанског краља у Венецији почетком априла 1449. године, само два месеца након склапања уговора у Врандуку. Ову идентификацију делимично проблематизују две ствари. Наиме, Барнис је био викар, а не дикар или дикариј сењски. Појам „дикар" се јавља само у овом акту. Једни га везују за службу дикатора (*dicator*), прикупљача пореза дика (*dica*), нагађајући да се ради о словенској варијанти имена ове службе. Други, пак, мисле, што делује основаније, да се ради о грешци и да је писар погрешно записао реч „викар", можда нејасну босанском дијаку.

Ако би се и радило о грешци, остаје још један проблем, који је навео и сам Анчић – какве тачно везе Барнис има са Трогиром, будући да род наведеног имена није забележен у том граду. За њега се до сада утврдило да је био пореклом из Сан Северина (Сан Севера) у Италији, кнезови Франкапани су га поставили за сењског викара најкасније 1433. године, а од 1448. па до смрти 1455. живео је у Ријеци. Са титулом викара се јавља повремено, док су његову жену Маргарету називали викарицом, а синове често „Викарићима". Николини епитети и титуле су углавном били: *spectabilis/generosus/circumspectus miles dominus*, а често је навођена и одреница *de Sancto Sever(in)o*. У ријечким нотарским књигама никада није назван Трогиранином, док се у сењском нотарском акту писаном глагољицом назива *племенити мужь поштувани витезь господинь Микула бившега Франчишка Брниоха од Светога Северина, ва то доба викарь сенски* (1437). У последњим годинама његове развијене

трговачке делатности нема помена трговине сребром, а о његовом животу пре пресељења у Ријеку чини се да и нема поузданих података.

Тек анализом још неколико података из грађе може се доћи до неких прецизнијих хипотеза. Наиме, средином XV века помиње се неколицина Николâ из Трогира и витезова са именом Никола. Фрањевац фра Никола из Трогира свакако не може бити Томашев партнер. Знамо да је Никола де Барнис био франкапански викар Сења већ априла 1433. године, док се извесни Никола из Трогира помиње као посланик угарског палатина Николе II Горјанског у Венецији децембра исте године. Дотични посланик заступа и интересе сењског кнеза. То би могло указивати да се ради о истој личности. Седам година касније, децембра 1440. године, као посланик угарско-пољског краља Владислава I помиње се *spectabilis miles dominus Nicolaus de S. Severino*, који овога пута говори и у име Матка Таловца, нападнутог од Стјепана Вукчића Косаче. У јулу 1444. у Будиму се, у склопу тестаментарних докумената чувеног копарског трговца Пјера Паола Верђерија који је деловао у Угарској, помињу *egregius et dicretus vir dominus Nicolaus Tragurinus miles* и његов син Јурај (*Georgius*), као и два њихова фамилијара – Кристофор де Палма и Балдасар Илије, становник Будима. Никола је чак био прокуратор наследнице Урсуле, супруге Доменика Верђерија. Почетком јануара 1448. Млечани препоручују угарском губернатору Јаношу Хуњадију *spectabilem militem dominum Nicolaum de Tragurio*. Пет месеци доцније, *spectabilis vir dominus Nicolaus Francisci de Barnis miles et vicarius et civis Segnie* помиње се као један од поверилаца сплитског трговца Анте Зуановића, сродника породице Теста из Трогира. Већ је речено да је у априлу 1449. као један од посланика босанског краља у Венецији наступао *dominus Nicolaus de Barnis*, уједно и млетачки грађанин (*civis noster*), молећи притом Млечане да посредују да му се два сина, задржана у Сењу од стране тамошњих кнежева, ослободе. Већ смо рекли да је Никола де Барнис од 1448. трајно живео у Ријеци, у коју се можда преселио да би избегао привремени раскол међу Франкапанима који је тада настао. Важно је поменути да је свог сина Јурја именовао за заступника у пословима у Угарској (децембра 1447), а да је априла 1450. за заменика у послу крштења детета истакнутог Трогиранина Ивана Соботе именовао управо сер Јакова Тесту из Трогира, оца Николе Тесте.

Иако за то не постоје недвосмислени докази, чини се да је изгледно да сви ови подаци говоре о делатности једне те исте, на различите начине именоване личности. Могуће је да је он из Италије прво прешао

у Трогир, тиме временом стекао и млетачко грађанство, па се затим повезао са успешним локалним породицама, али и са господарима залеђа. Тако је могао постати и заступник краља Босне и угарског краља, као и викар Франкапана и становник области под влашћу грофова Валсе. Његов редовни наслов *dominus*, могао би лако бити преведен са „кнез", а чињеница да се он у другим документима не јавља као Трогиранин од 1444. године није морала спречити краља Томаша да га назива именом по којем га је првобитно упознао. Стога смо најсклонији да прихватимо Анчићеву сугестију да је кнез Никола Трогиранин, викар сењски, заправо Никола де Барнис из Сан Севера.

Осврнимо се, најзад, и на једно размишљање Марка Шуњића. Он је, разматрајући кандидате за идентификацију Томашевог партнера, узгред поменуо да је постојао сплитски трговац Никола Трагурино (*ser Nicolaus Tragurino*), чија се жена Антонија априла 1480. судила са трговцем сер Батистом де Аугубио око припадности неког посуђа. Занимљиво је, међутим, поменути да се експлицитно наводи да је то посуђе било израђено у Босни (*taze de Bossina dorade*) и да је Антонија тврдила да је у њеном поседу више од 20 година.

Извори: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, *Diplomatikai Levéltár* 35541; S. Ljubić, *Listine* IX, 62–63, 133, 265, 300–301; Đ. Šurmin, *Hrvatski spomenici* I, 146; M. Zjačić, *Knjiga riječkog notara i kancelara Antuna de Renno de Mutina (1436–1461)*, Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci 3 (1955–1956) 161, 170, 186, 197, 199, 200, 214, 215, 217, 256, 275, 278–280, 289, 306, 307, 309, 310, 327, 328, 330, 337, 338; 4 (1957) 94, 99, 111, 112, 115–117, 122, 124, 125, 128, 138, 139, 145, 146, 160, 163, 171, 172, 178, 181, 190, 196, 197, 200, 201, 203, 204, 207, 211, 213, 214, 216, 220, 222, 223; 5 (1959) 260, 266, 287, 321, 323, 329, 333, 337, 341, 342, 346, 347, 354, 363, 374, 375.

Литература: B. Ziliotto, *Nuove testimonianze per la vita di Pier Paolo Vergerio il Vecchio*, Archeografo Triestino 30, III serie, vol. II (1906) 260; A. Fest, *Fiume a XV. században*, Századok 3–5, 7 (1912) 336–338, 414, 497, 659; F. Banfi, *Pier Paolo Vergerio il Vecchio in Ungheria* II, Archivio di scienze, lettere ed arti della Società Italo-Ungherese Mattia Corvino. Supplemento a Corvina Rassegna Italo-Ungherese 2–1 (1940) 30 – nap. 37; *Poviest hrvatskih zemalja BiH*, 519, nap. 65 (M. Perojević); A. Rački, *Prilozi k povijesti grada Sušaka*, Sušak 1947, 88; A. Babić, *Diplomatska služba u srednjovjekovnoj Bosni*, 52 (= A. Babić, *Iz istorije srednjovjekovne Bosne*, 142); R. Barbalić, *Pomorstvo Rijeke i Hrvatskog primorja*, Pomorski zbornik,

povodom 20-godišnjice Dana mornarice i pomorstva Jugoslavije 1942–1962, tom 2, Zagreb 1962, 1539; M. Šunjić, *Trogirski izvještaji*, 139; Isti, *Bosna i Venecija*, 326, 336–337; M. Ančić, *Ljetopis kraljeva Hrvatske i Dalmacije*, Zgodovinski časopis 44/4 (1990) 542–543; Isti, *Jajce*, 114–115; K. Pajorin, *Alcuni rapporti personali di Pier Paolo Vergerio in Ungheria*, Convegno Internazionale di Studi: L'umanesimo latino in Ungheria, Budapest 2005, 47, 49; Н. Исаиловић, *Акредитивно писмо краља Стефана Томаша за посланика Николу Тесту*, ССА 7 (2008) 181–183; A. Knežević, *Kratka povijest kralja bosanskih*, Sarajevo 2009, 270; E. O. Filipović, *Viteštvo u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 2009, 58–62 (magistarski rad u rukopisu); J. Belamarić, *Ostava srebrnog posuđa pronađena 1493. na putu prema Prosiku kraj Solina*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti 36 (2012) 55–57, 60, dok. 2; O. Kosanović, *Djelovanje frankapanskog vikara Senja viteza Nikole de Barnisa u Rijeci sredinom 15. stoljeća*, Historijski zbornik 67–1 (2014) 65–82; Isti, *Potknežin i vikar kao službenici knezova Krčkih u Senju*, 15, 18.

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани топоними: **Сплит** (ГПБ 3) и **Јајце** (ГПБ 1–2).

Сень/сеньски (Сењ/сењски), 4 (ред у изворнику) – град у хрватском приморју. Од 1271. припадао је кнезовима Крчким (који су се од 1430. називали и Франкапанима или Франкопанима). Уз Крк и Модруш био је један од њихових главних породичних поседа. Краљ Матија Корвин им га је одузео 1469. године. У време Франкапана су градом, који је био епископско седиште и имао одређено комунално уређење, као представници сењских кнежева управљали поткнежини и викари.

Литература: O. Kosanović, *Potknežin i vikar kao službenici knezova Krčkih u Senju*, 1–20.

Хвоиница (Фојница), 9–10 – варош у централној Босни, у Жупи Лепеници, око 20 км западно од Високог, односно око 25 km јужно од Зенице. Насеље се формирало као рударски, трговачки и занатски центар још пре средине XIV века, а први пут се помиње 1356. године. У околини Фојнице налазили су се рудници сребра, а читава област је била под влашћу босанских банова и краљева. Варош је чувала оближња тврђава Козоград, а основано се претпоставља да се овде налазила и ковница новца владара Босне, те можда и комора. Услед јачања

привреде, у Фојници су се формирале трговачке колоније (Дубровчана, Которана и других), а у периоду 1430–1450. управо се овде налазила највећа дубровачка колонија у читавој средњовековној Босни која је бројала преко 350 чланова. У насељу су се налазиле дућани занатлија, а у рударско-топионичарској делатности учествовали су и домаћи људи. Трговало се углавном племенитим металима и увозним тканинама, али и другим занатским производима (накитом, разним одевним предметима од коже и крзна) и храном. Упркос делимичном повлачењу страних трговаца од 50-их година XV века, Фојница је и у раном османском периоду била значајно насеље.

Литература: Д. Ковачевић, *Гдје је била ковница новца босанских владара?*, Годишњак Историског друштва БиХ 4 (1952) 269–276. (= Иста, *Градски живот*, 439–447); D. Kovačević-Kojić, *Fojnica u srednjem vijeku*, у: Fojnica, Fojnica–Sarajevo 1987, 35–61 (= Иста, *Градски живот*, 103–139); A. Aličić, *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/1469. godine*, Mostar 2008, 45; *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља* (ред. С. Мишић), Београд 2010, 309 (Е. Миљковић, са старијом литературом).

Врандѹкь (Врандук), 17 – средњовековни утврђени град на узвишењу изнад леве обале реке Босне, у Жупи Брод. Налази се у истоименом насељу око 15 км северно од Зенице. Заједно са Добором и Добојем био је једна од најважнијих тврђава којом се штитила долина Босне и средишњи део босанске државе око Високог, Какња и Вареша. Помиње се од марта 1410. године, а током августа 1430. у његовом подграђу је боравио Твртко II. Неколико година касније заузео га је противкраљ Радивој Остојић, а њему га је 1434. преотео славонски бан Матко Таловац, који је дошао у помоћ краљу Твртку II. Познато је да је град био у рукама краља Томаша у првим годинама његове владавине, јер је у њему издао две повеље – даровницу синовима Иваниша Драгишића (1446) и уговор са кнезом Николом Трогиранином (1449). Након јуна 1449. Радивој Остојић се опет помиње као поседник и кнез Врандука који остаје у његовим рукама све до пада Босне. Турци су и овај град укључили у своје „Босанско краљевство“ које је егзистирало 60-их и 70-их година XV века, на челу са Матијом Сабанчићем и Матијом Војсалићем.

Литература: H. Šabanović, *Bosanski pašaluk. Postanak i upravna podjela*, Sarajevo 1982, 125: S. Jalimam, *Vranduk*, Zenica 2004; A. Aličić, *Sumarni popis sandžaka Bosna 1468/1469*, 191–193; *Лексикон градова и тргова*, 75 (Ј. Мргић, са старијом литературом).

Neven Isailović
Aleksandra Fostikov
Institut d'Histoire
Belgrade

CONTRAT CONCLU ENTRE LE ROI STEFAN TOMAŠ ET LE KNEZ NIKOLA TROGIRANIN AU SUJET D'UN COMMERCE MENE EN COMMUN

Branduk, 1449, février 3

Résumé

Ce travail analyse un contrat conclu entre le roi de Bosnie Stefan Tomaš et le knez Nikola Trogiranin au sujet d'une entreprise commune, à savoir la pratique d'un commerce sur le territoire de Bosnie et de Dalmatie. Les deux parties ont investi 10000 ducats chacune, la part du roi ayant été versée en argent. Il est prévu que ce fonds sera utilisé durant cinq ans, et que ces moyens serviront à commercer «au quatre points cardinaux». Nikola est tenu d'assurer l'entretien d'étapes-échoppes situées à Split, Fojnica et Jajce, alors que le roi s'engage à fournir à Tomas des lieux d'hébergement ou étapes en Bosnie, là où ce dernier en aura besoin. Tomaš peut s'approvisionner dans lesdites étapes, à charge de paiements réguliers, et Nikola en argent venant de Bosnie contre paiement content en ducats, ce qui lui confère pratiquement le droit d'acheteur prioritaire - préemption. Les bénéfices et les pertes résultant de cette entreprise commune seront partagés à part égales, si ce n'est que Tomas couvrira toutes les pertes qui surviendrait éventuellement en Bosnie, sauf si elles ont été provoquées par la «force turque». Ce travail attire l'attention sur une erreur flagrante des éditeurs précédents (la mention de 6000 au lieu de 10000 ducats) qui a été régulièrement reprise jusque dans la littérature historiographique contemporaine.

Mots-clés: Stefan Tomaš, knez Nikola Trogiranin, Bosna, Split, Fojnica, Jajce, Branduk, commerce, contrat, 1449.

Оригинални научни рад
УДК 930.2:003.074]:091(497.15)„1449“
DOI 10.7251/GPB1508009K

Александар Крстић*
Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА КРАЉА СТЕФАНА ТОМАША КОЈОМ СЕ ОБАВЕЗУЈЕ НА ВЕРНОСТ УГАРСКОЈ ПРОТИВ ТУРАКА

Добор, 1449, 11. новембар

Сажетак: Повеља краља Стефана Томаша утврђује обавезе босанског владара и његове државе према угарској круни, и настала је као резултат преговора краља и његове властеле и велможа са мачванским баном Јованом Корођијем у Добору. Краљ Стефан Томаш обавезује се Угарској и губернатору Јовану Хуњадију да им неће бити неверан и непријатељ и да неће подржавати Турке, нити ће их доводити у земљу и пружати им помоћ. У својим областима између Дрине и Укрине босански владар неће Турцима обезбеђивати прелазе ни бродове, а ако би у Босну провалила велика турска војска, којој се краљ не би могао одупрети, одмах ће о томе обавестити губернатора или угарске бароне писмом или преко посланика.

Кључне речи: Стефан Томаш, Јован Корођи, Јован Хуњади, Босна, Угарска, Турци, Дрина, Укрина, латински језик, XV век.

Односи краља Стефана Томаша са Угарском регулисани су повељом коју је босански владар издао Јовану Хуњадију 3. јуна 1444. године у Бобовцу. Стефан Томаш се тада обавезао да ће помагати Хуњадија против Турака, суседа и других непријатеља, и гарантовао му уточиште у Босни у случају да му запрети велика опасност у Угарској.[1] Упућен првенствено на унутрашње политичке прилике у Босни и загледан према градовима и поседима у најближем суседству, како на истоку, у Подрињу, тако и на западу, у Далмацији и Хрватској, краљ Стефан Томаш није испуњавао обавезе које је према угарској круни и Јовану Хуњадију преузео у јуну 1444. године. Тако босански владар и његове војне снаге нису узеле учешћа у крсташким походима завршеним

* Ел. пошта: aleksandar.krstic@iib.ac.rs, albited@gmail.com.

[1] А. Крстић, *Повеља краља Стефана Томаша ердељском војводи Јовану Хуњадију (Бобовац, 1444, јун 3)*, ГПБ 7 (2014) 73–84; Р. Ћошковић, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*, Banja Luka 1988, 55.

катастрофалним угарским поразима код Варне (1444) и на Косову (1448). Сукоб босанског краља и српског деспота око Сребренице, која је између 1446. и 1449. године у више наврата прелазила из босанских у србијанске руке и обрнуто, пружао је прилику и војводи Стефану Вукчићу Косачи да у складу са својим циљевима и тежњама мења страну између два супротстављена суседна владара. Раскид са босанским краљем навео је 1448. године Стефана Вукчића да своју самосталност и високи ранг искаже узимањем титуле „херцега од Светог Саве“. С друге стране, у босанска збивања биле су као и раније уплетене околне силе, Турци пре свих. Када се неколико месеци по склопљеном савезу са Косачом деспот Ђурађ разишао са њим, српски владар је против Босне искористио свој тадашњи добар положај на Порти. У марту 1448. године Турци су по деспотовом позиву пустошили и краљеве и земље Стефана Вукчића, а залетали су се и у Хрватску. Освојена је тврђава Ходидјед у Врхбосни, која је постала средиште османског Босанског крајишта.[2]

Док је такав развој догађаја навео херцега на помирење са српским владарем посредством Алфонса Арагонског, босански краљ је потпору тражио у Риму и Будиму. На угарском сабору су почетком јуна 1449. године узели учешће и представници деспота Ђурђа и краља Стефана Томаша. Том приликом одбачен је деспотов предлог угарско-турског примирја, који је требало да обухвати и њихове вазалне земље.[3] Против деспотовог плана били су и босански изасланици, јер је он предвиђао да Босна плаћа пун износ харача султану. Тада је пред сабор изнет и спор који су два вазала угарске круне више година имали око Сребренице. Католичког босанског краља подржавао је и папски легат.[4] Краљ Томаш је ослонац против српског деспота и Турака тражио код њиховог главног противника у Угарској, губернатора Јована Хуњадија. Као резултат такве политике склопљен је 11. новембра 1449. године у Добору угарско-босански уговор, којим су поново регулисани односи босанског владара и његове државе према угарској круни. Краљ Стефан Томаш се обавезао Угарској и губернатору Хуњадију да им неће бити неверан и непријатељ и да неће подржавати Турке, нити ће их доводити у земљу и пружати им

[2] В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 481–484; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 288–290; Исти, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 95–108; Ђ. Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево 1987, 115; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 307–308, 315, 326–328, 334; Ј. Мргић, *Северна Босна (13–16. век)*, Београд 2008, 125.

[3] J. Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon* X, Pest 1853, 243–244.

[4] М. Спремић, *Деспот Ђурађ*, 348–349.

помоћ. У својим областима између Дрине и Укрине босански владар неће Турцима обезбеђивати прелазе ни бродове, а ако би у Босну провалила велика турска војска, којој се краљ не би могао одупрети, одмах ће о томе обавестити губернатора или угарске бароне писмом или преко посланика.[5] Овај споразум није никада спроведен у дело у потпуности, а у пролеће 1460. године босански краљ морао је Османлијама предати прелазе на Сави према Сремској и Вуковској жупанији.[6]

Опис исправе и раније издања

Повеља босанског краља Стефана Томаша којом се обавезује на верност Угарској против Турака чува се у Мађарском националном архиву у Будимпешти (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), у серији *Diplomatikai levéltár* (DL), под сигнатуром 44556. Исправа је у овај архив доспела из Мађарског народног музеја (Magyar Nemzeti Muzeum), односно из збирке Агоштона Салаја.[7] Опис документа дајемо на основу снимака добијених из Мађарског националног архива.[8] Повеља краља Стефана Томаша састављена је на латинском језику и написана на папиру правоугаоног облика, димензија око 295 x 182 мм. Исправа је сада делимично оштећена на горњој ивици, по средини и са десне стране, као и дуж леве ивице (недостају горњи леви и доњи леви угао повеље). Срећом, текст повеље остао је неоштећен. Повеља је исписана црним, сада избледелим мастилом у 17 редова, читким позноготичким писмом са великим бројем скраћеница. Писар је доследно поштовао горњу, леву и доњу маргину, а у значајној мери и десну маргину. Величином и положајем издваја се иницијално слово N и, у мањој мери, исто слово у речи „notum“, такође у првом реду исправе, које прелази преко горње маргине. Повеља је била савијена једном по дужини и два

[5] J. Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon* X, 245–246; В. Ћоровић, *Хистopuja*, 486–487; V. Klaić, *Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća* II–2, Zagreb 1901, 228; D. Lovrenović, *Na kliništu povijesti (sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska), 1387–1463*, Zagreb–Sarajevo 2006, 318–319.

[6] I. Nagy, A. Nyáry, *Magyar diplomacziai emlékek Mátyás király korából (1458–1490)* I, Budapest 1875, 78; В. Ћоровић, *Хистopuja Босне*, 535; Ј. Мргић, *Северна Босна*, 131.

[7] Агоштон Салај (1811–1877) мађарски правник, судија, министар и краљевски саветник, дописни члан Мађарске академије наука. Бавио се историјом и археологијом и као колекционар сакупио је велику збирку артефаката и докумената.

[8] Захваљујем колеги др Невену Исаиловићу што ми је љубазно уступио снимке повеље.

пута по ширини. На полеђини документа нема никаквих савремених ни каснијих белешки, већ се на њој налази само пет печата институција у којима је документ чуван: Збирке Агоштона Салаја, Библиотеке Мађарског националног музеја и Средњовековне збирке Мађарског државног архива са садашњом сигнатуром.

Печат. Повеља је оверена округлим печатом од црвеног воска, пречника око 24 мм, утиснутим одмах испод текста. Печат је причвршћен тако што је заливен преко три троугласте рупице на хартији. У питању је печат краља Стефана Твртка II, пошто Стефан Томаш током своје владавине није израђивао ни користио сопствене печате. Овај Твртков печат је у науци означен као трећи тип средњег печата тог владара. На печату се налази приказ грба краља Стефана Твртка II, око кога је исписан сада тешко читљив натпис.[9] Исти печат налази се на Твртковој повељи босанским фрањевцима од 25. јануара 1436. године, трговачком уговору краља Стефана Томаша са Николом Трогиранином од 3. фебруара 1449. године, као и на повељи коју је Стефан Томаш издао Дубровчанима 7. јануара 1453. године.[10]

Текст повеље објавио је J. Teleki, *Hunyadiak kora Magyarországon* X, Pest 1853, 245–246. Снимак документа и превод на српски језик до сада нису публиковани. Овом приликом нећемо посебно истицати ситне разлике у транскрипцији у нашем у односу на Телекијево издање (Johanne/Joanne, Korogh/Korog, Hwnyad/Hunyad, sew/seu, ymmo/imo, disposiciones/dispositiones, unacum/vnacum и слично), док на три веће разлике у читању скрећемо пажњу напоменама.

[9] Према П. Анђелићу, натпис на овом печату гласио би вероватно: S(IGILLUM) STEPH(AN)ITVERTCONISD(EI) G(RACIA) REGISBOSNE: P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 43–45. О грбу краља Твртка II видети и: Д. Ацовић, *Хералдика и Срби*, Београд 2008, 212–213, 266.

[10] Изгледа да је исти печат касније користила и Томашева удовица, краљица Катарина, и да је њиме оверила писмо упућено 1470. године мантовском војводи Лудовику Гонзаги: L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, Munchen–Leipzig 1914, 115, 299; P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati*, 43–44, 47, nap. 94, таб. XIV, br. 19, коме је иначе промакло да је исти печат коришћен и на повељи коју овом приликом објављујемо.

Текст повеље

Nos Stephanus Thomas, Dei gracia rex Bosne, notum facimus uniuersis presentes inspecturis quod cum nos hac die cum |2| magnifico domino Johanne de Korogh bano Machoviensi, hic in Dobor pro certis tractatibus honorem profectum |3| et commodum nostrum ac regni nostri pretacti ymmo verius regni Hungarie pacificum statum concernentibus et respicientibus insimul |4| convenissemus. Tunc inter ceteras nostras disposiciones nos unacum prelibato domino Johanne bano de consilio omnium |5| nostrorum nobilium et baronum nobiscum existencium id disposuimus, conclusimus et firmavimus ymmo bona fide nostra |6| Christianitate et humanitate mediante promisimus et assumimus per presentes, ut ab hac die in antea dicto regno |7| Hungarie et sacre eiusdem regni Hungarie corone, necnon magnifico domino Johanni de Hwnyad, ipsius regni |8| Hungarie (прецртано: gu) gubernatori nullam faciemus infidelitatem neque eisdem inimicicias inferemus nec inferri faciemus |9| et neque Turcos contra et adversus ipsum regnum Hungarie introducemus nec ipsis in contrarium eiusdem regni Hungarie |10| quocumque colore subsidium aliquod prebebimus. Et neque eisdem Turcis in tenutis nostris apud manus nostras |11| existentibus a Drena usque fluvium Ukrina nuncupatum vadum sew navigium prestabimus, et neque dicto |12| regno Hungarie quacunque re sew occasione excogitata inimicicias sew malum aliquod inferemus, nec |13| inferri faciemus. Et si tanta potencia Turconica in dictum nostrum regnum Bosne adveniret,[11] quod eis viribus |14| nostris propriis resistere et ab eis ipsa vada preservare non possemus, extunc id statim et quam primum nobis |15| innotescerit pretacto domino gubernatori aut baronibus dicti[12] Hungarie per nostras litteras aut nuncium nostrum |16| reintimare teneamur, ad que omnia facienda ultronea nostra[13] obligamus voluntate. Datum in Dobor |17| predicta in festo beati Martini episcopi et confessoris Anno domini M^{mo} CCCC^{mo} quadragesimo nono.

Превод

Ми, Стефан Томаш, милошћу божијом краљ Босне, обавештавамо све који ово буду видели, да смо се данас овде у Добору састали заједно са величанственим господином Јованом Корођијем, мачванским

[11] У Телекијевом издању: advenerit.

[12] У Телекијевом издању додата је реч: regni.

[13] У Телекијевом издању: nos.

баном, због извесних уговора, имајући у виду и бринући се за часни напредак и добробит нашу и нашег поменутог краљевства, штавише за истински мирно стање краљевства Угарске. Тада, између осталих наших споразума, ми смо заједно са наведеним господином Јованом, по савету свих наших племића и барона који су са нама, ово уредили, закључили и утврдили, и заиста путем наше добре хришћанске вере и хуманости обећавамо и узимамо на себе овом исправом да од данас и убудуће наведеном краљевству Угарске и светој круни истог краљевства Угарске, као и величанственом господину Јовану Хуњадију, губернатору краљевства Угарске, нећемо починити никакву неверу, нити им проузроковати непријатељство или учинити да оно буде проузроковано. И нећемо доводити Турке насупрот и против самог краљевства Угарске нити им пружити помоћ које год врсте против истог краљевства Угарске, нити ћемо на нашим поседима, који су под нашом руком (влашћу) и налазе се од Дрине до реке Укрине, истим Турцима обезбедити прелазе и бродове, нити ћемо реченом краљевству Угарске у којој год ствари или изузетној прилици проузроковати било какво зло или непријатељство, или учинити да оно буде проузроковано. А ако таква турска сила буде дошла у наше поменуто краљевство Босне, да јој се са нашим властитим снагама не будемо могли одупрети и од ње оне прелазе сачувати, тада смо дужни да одмах, чим сазнамо за то, нашим писмом или преко изасланика обавестимо поменутог господина губернатора или бароне реченог [краљевства] Угарске, и својевољно се обавезујемо да ће све ово бити учињено у потпуности. Дано у поменутом Добору, на празник Светог Мартина, епископа и исповедника, лета Господњег хиљаду четиристо четрдесет деветог.

Дипломатичке особености

Повеља спада међу оне босанске латинске документе који по својој форми следе исправе угарских канцеларија, те у том смислу не садржи нарочите особености. После кратке интитулације са девоцијом (*Nos Stephanus Thomas, Dei gracia rex Bosne*), промулгације и опште инскрипције (*notum facimus uniuersis presentes inspecturis*), следи кратка експозиција у којој се наводе околности које су довеле до настанка повеље. Преговори краља Стефана Томаша у Добору са мачванским баном Јованом Короњијем, и споразум постигнут међу њима уз сагласност присутних босанских велможа и властеле, мотивисан је добробити

Мађарски национални архив (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), DL 44556

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
KÖZÉPKORI GYŰJTEMÉNY
44556
MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
TÖRZSANYAG
SZALAY
ÁGOSTON
GYŰJTEMÉNYE
M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
SZALAY ÁGOSTON gyűjt.
Levél. Kov. Hajt. 1123. 1. sz.

како босанске, тако и угарске стране. Диспозитивни део започиње још једном промулгацијом гарантне природе (*promisimus et assumimus per presentes*), а затим се износе обавезе босанског краља да неће бити неверан Угарској и губернатору Хуњадију, да неће чинити ништа што би довело до непријатељстава, и нарочито да неће помагати Турцима да из његове државе, са простора између Дрине и Укрине, нападају угарску територију. У случају упада велике турске војске, којој се не би могао одупрети, нити сачувати речне прелазе, краљ обећава да ће одмах обавестити губернатора или угарске бароне. На крају, босански краљ још једном потврђује да ће се држати преузетих обавеза. Повеља не садржи кородорацију, већ одмах после диспозиције следи датум. Он је у облику уобичајеном за угарску канцеларију, са местом издавања исправе и датирањем према црквеном празнику, уз годину од Христовог рођења. Потпис не постоји, што је такође уобичајено за босанске латинске повеље настале према угарским обрасцима.[14]

Просопографски подаци

У претходној свесци *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњена личност **Johannes de Hwnyad (Јован Хуњади)**.

Johannes de Korogh (Јован Корођи), 2, 4 (ред у изворнику) – угарски великаш, мачвански бан. У изворима се помиње од 1411. године. Као присталица краљице Јелисавете, удовице Алберта Хабзбуршког, био је члан краљевског већа (1439) и краљевски дворски судија (1440), као и мачвански бан и пожешки жупан. У немилости током владавине Владислава I Јагелонца (1440–1444), после његове погибије поново је био члан краљевског већа и мачвански бан, заједно са Николом Илочким (1447–1456), као и барањски (1448–1456), пожешки (1450–1456) и врбашки жупан (1453–1455). Обављао је важне дипломатске мисије: крајем 1448. године био је један од преговарача са деспотом Ђурђем о ослобађању Јована Хуњадија из смедеревског заробљеништва, у новембру 1449. као Хуњадијев изасланик склопио је у Добору споразум са краљем Стефаном Томашем, а у марту 1452. био је у угарској делегацији која је у Бечу тражила повратак краља Ладислава V у Угарску. Као мачвански бан одржавао је контакте са босанским краљем и српским деспотом, и учествовао у организовању и спровођењу угарске политике према

[14] M. Brković, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zadar–Mostar 1998, passim.

Османлијама. Тако је у децембру 1454. године присуствовао састанку угарских великаша у Петроварадину на коме се разговарало о уређењу противтурске одбране, а 1456. године учествовао је у одбрани Београда. Као један од водећих барона имао је бројне поседе, махом у јужним крајевима Угарске (Славонија, Срем, Барања, Тамишка жупанија). Умро је пре почетка новембра 1457. године.

Литература: *HBL* 7, 635–636 (L. Čoralić, S. Andrić).

Топографски подаци

Dobor (**Добор**), 2, 16 (ред у изворнику) – утврђени град у Усори, чије се рушевине налазе на левој обали реке Босне, испод планине Вучјак, преко пута Модриче. Ради се о мањем утврђењу са две овалне куле, спојене бедемима дужине око 18 метара. Због повољног положаја који је омогућавао контролу саобраћаја долином реке Босне, на локалитету су подизана утврђења од праисторије до новијих времена. У историјским изворима помиње се од 1387. године као посед браће Хорвати, које је у јулу 1394. године управо код овог града поразио угарски краљ Жигмунд. Тада се и краљ Стефан Дабиша потчинио угарском владару под Добором, који је угарска војска освојила и спалила. Тврђава је убрзо обновљена и ојачана. У мају 1408. године Жигмунд Луксембуршки је логоровао под Добором, у септембру је тешко потукао босанску војску, након чега је у Добору извршио крваву одмазду над заробљеном властелом. Добор је од 1412. године био у саставу угарске Усорске бановине, али је касније изгледа поново доспео у руке босанског краља. Додуше, Стефан Томаш у повељи не наводи Добор као свој град (за разлику од, примера ради, Бобовца, Јајца или Ливна, у којима је такође издавао латинске исправе). Осим мачванског бана Короњија у новембру 1449, краљ Стефан Томаш је средином 1457. године у Добору примио и папског легата Јована Карвахала. Заузет од Турака у време пропасти Босанске краљевине, град је поново био под угарском влашћу од 1464. године, и налазио се у Сребреничкој бановини. Није познато како је Добор дошао у посед Берисављића Грабарских, којима је припадао 1470. године. Почетком XVI века постојала је и жупанија Добор, која је обухватала поседе Берисављића јужно од Саве, између Врбаса и доњег тока Босне (1512). После погибије деспота Стефана Берисављића и османског освајања његових поседа (1535, 1536), основана је Доборска нахија.

Литература: I. Bojanovski, *Dobor u Usori*, Naše starine 14–15 (1981) 11–35; D. Lovrenović, *Na klizištu*, 73–74, 140–141, 318–319, 325–326; Ј. Мргић, *Северна Босна*, 41, 85, 89–90, 97–98, 105–106, 125, 131, 153–155, 167, 262, passim; Иста, „Добор“, *Лексикон градова и трговa средњовековних српских земаља* (ред. С. Мишић), Београд 2010, 97.

Drena (**Дрина**), 11 – помен реке Дрине као источне границе босанске државе показује да се краљ Стефан Томаш у преговорима са Угарском није одрицао својих права на босанско Подриње, чији је добар део већ неколико деценија, са мањим прекидима, био у рукама српских деспота: сребренички крај од 1411/12, а доње Подриње, које је припадало Усори, од 1431/32. године. Око тих поседа краљ је претходних година ратовао са деспотом Ђурђем.

Литература: Ј. Мргић, *Северна Босна*, 119–122, passim; М. Благојевић, *Подриње између српских средњовековних држава*, у: Дрина, Београд – Српско Сарајево 2005, 53–56.

Ukrina (**Укрина**), 11 – десна притока реке Саве у западном делу средњовековне земље Усоре, настаје спајањем Велике и Мале Укрине. Око горњег тока реке у средњем веку налазила се Жупа Укрина, а око доњег Жупа Модран. Није сасвим јасно зашто се у повељи краља Томаша босанска територија на западу ограничава током Укрине, будући да је под његовом влашћу била и западнија Жупа Глаж, на левој обали реке Врбас (1446). Могуће је да је угарска страна полагала претензије на територију у Посавини све до Укрине.

Литература: М. Благојевић, *Северна граница босанске државе у 14. веку*, Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена, Београд – Нови Сад 1995, 69–75; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 253–256; Ј. Мргић, *Северна Босна*, 21–22, 26, 100, 125–126, 225, 262, 265–266, passim.

Установе и важнији термини

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени појмови и установе: **rex/краљ**, **dominus/господин**, **regnum/краљевство**, **sacracorona/света круна**, **властела**, **в(ј)ера**, **нев(ј)ера**, **litter(a)e/исправа**, **документ** (ГПБ 1–7, према регистру).

Banus Machoviensis (**мачвански бан**), 2, 4 (ред у изворнику) – угарски достојанственик, заповедник Мачванске бановине. Први мачвански банови у крајевима Оностраног Срема (Мачве), који су од

двадесетих година XIII века имали карактер династичких територија, апанажа чланова угарске владарске породице Арпада, јављају се у периоду између 1272–1279. године. Ови банови нестају из дипломатичких извора након 1279. године, када се у улози господарице Мачве и Босне нашла бивша краљица Јелисавета Куманка, мајка угарског краља Ладислава IV (1272–1290). Од ње је управу над *Сремском земљом*, односно Мачвом, и деловима североисточне Босне преузео њен зет, бивши српски краљ Стефан Драгутин (1284–1316). Пошто је 1319. године освојио град Мачву и околне поседе у Посавини од краља Стефана Милутина, Карло Роберт је на заузетим територијама образовао Мачванску бановину. Први мачвански бан се помиње већ наредне 1320. године. Новија истраживања су показала да треба разликовати појмове *земље* Мачве у северозападној Србији и угарске Мачванске бановине. Под влашћу Угарске био је само релативно узак простор земљишта у Посавини, ослоњен на утврђене градове Мачву, Бељин, Битву, као и на Београд. Бановина је обухватала не само подручје на десној обали Саве и њима припадајуће дистрикте, већ је мачванским бановима било подређено и више угарских жупанија, махом у јужним деловима земље (Сремска, Вуковска, Бодрошка, повремено и Бачка, Барањска, Толнанска и друге). Мачвански банови, који су резидирали у Сремској Митровици, били су тако и жупани наведених жупанија, чији су приходи коришћени за издржавање војске и утврђења на граници. После предаје делова бановине јужно од Саве деспоту Стефану 1403/4. године мачвански банови наставили су током XV века да врше своје војно-управне дужности на преосталом, далеко већем подручју под својом јурисдикцијом.

Литература: С. Ћирковић, *„Црна Гора" и проблем српско-угарског граничног подручја*, Ваљево – постанак и успон градског средишта, Ваљево 1994, 59–77; Исти, *Земља Мачва и град Мачва*, Прилози КЈИФ 74–1–4 (2008) 7–16; P. Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457* I, Budapest 1996, 27–31, 100–101, 103–105, 114–117, 199, 207–208, 221–222; A. Zsoldos, *Magyarország világi archontológiája 1000–1301*, Budapest 2011, 49–53; Ђ. Харди, *Господари и банови Оностраног Срема и Мачве у XIII веку*, Споменица Историјског архива „Срем" 8 (2009) 65–79.

Baro (**велможа, барон**), 5, 15 – термин који се од почетка XIII века користи за носиоце двадесетак највиших државних функција у Угарској. Од XV века овај назив почиње да се употребљава и за велможе (магнате) који нису обављали државне функције, тзв. „природне бароне" (barones

naturales), за разлику од „barones ex officio“. У повељи се поменути термин користи и за босанске велможе и за угарске достојанственике.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatsko pravno-povjestni rječnik* I, Zagreb 1975², 43–44; P. Engel, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526*, London – New York 2005, 92, passim.

Gubernator (**мађ. kormányzó, губернатор, намесник**), 8, 15 – намесник краљевске власти, регент, који замењује краља у његовом одсуству или услед спречености да обавља владарску дужност. Јован Хуњади је на државном сабору 6. јуна 1446. године изабран за губернатора, због малолетства краља Ладислава V и његовог одсуства из Угарске (налазио се у Бечу код Фридриха III). После повратка Ладислава V у земљу 1452. године, Хуњади се морао одрећи овог положаја. Хуњадијев шурак Михаило Силађи прогласио се 1458. године такође за губернатора, у име одсутног и малолетног новог краља, свог сестрића Матије Корвина.

Литература: P. Engel, *The Realm of St. Stephen*, 288–293, 298–299; П. Рокаи, З. Ђере, Т. Пал, А. Касаш, *Историја Мађара*, Београд 2002, 155–159.

Vadum (**прелаз, скела, „брод“**), 11 – прелаз преко реке. У повељи босанског краља се не наводи који речни прелази су у питању. Према неким мишљењима, то су могли бити сви „бродови“ на рекама у северној Босни: Дрини, Сави, Спречи, Босни и Укрини, укључујући и њихове притоке. С друге стране, будући да је угарско-босанска граница једним делом била на Сави, могуће је да се помен речних прелаза односи првенствено на оне на овој реци. На подручју између Дрине и Укрине, у средњем веку и под османском влашћу, речни прелази на Сави постојали су код Брода, Новиграда, Сикиреваца, Брчког, Новог и Раче, док су се нешто западније од ушћа Укрине „бродови“ налазили у Дубочцу и Кобашу.

Литература: Ј. Мргић, *Северна Босна*, 97, 100, 360–362, passim.

Festum beati Martini episcopi et confessoris (**празник Светог Мартина, епископа и исповедника**), 17 – Католичка црква слави овај празник 11. новембра у част Светог Мартина, епископа Тура у Галији (умро 397. године).

Литература: D. Attwater, *The Penguin Dictionary of Saints*, Harmondsworth 1974, 233–234; Ј. Поповић, *Житија светих за месец октобар*, Београд 1977, 238–250.

Aleksandar Krstić
Institut d'Histoire
Belgrade

CHARTE DU ROI STEFAN TOMAŠ PAR LAQUELLE IL S'ENGAGE A SE TENIR AU COTE DE LA HONGRIE CONTRE LES TURCS

Dobor, 1449, 11 novembre

Résumé

La charte du roi Stefan Tomaš (1443-1461), délivrée a Dobor, le 11 novembre 1449, établit les obligations du souverian de Bosnie et de son Etat envers la Hongire dans le cadre de la lutte contre les Turcs. L'établissement de cette charte faut suite aux négociations menées à Dobor entre le roi, accompagné de ses barons et de ses nobles, et le ban de Mačva, Jovan Kórógyi. Le roi Stefan Tomaš s'engage envers la Hongrie et le gouverneur Jean Hunyadi à ne pas leur être infidèle ni hostile, ni soutenir les Turcs, et à ne pas les introduire dans le pays et leur apporter quelque aide. Dans ses régions comprises entre les rivières Drina et Ukrina, le souverain de Bosnie n'autorisera aux Turcs aucun point de passage - gué ou embarcation -, et si une grande armée turque vient à pénétrer en Bosnie, sans que le roi ne puisse s'y opposer, il en avertira immédiatement le gouverneur ou les barons hongrois soit par lettre soit par un émissaire.

Mots-clés: Stefan Tomaš, Jovan Kórógyi, Jean Hunyadi, Hongrie, Turcs, Drina, Ukrina, XVème siècle.

Оригинални научни рад
УДК 271.2-87-9:930.2(497.15)„15“
DOI 10.7251/GPB1508010P

Радмило Пекић*
Универзитет у Приштини
Филозофски факултет
Косовска Митровица (Србија)
Одељење за историју

ПИСАНИ ПОМЕНИ МАНАСТИРА ТВРДОШ ИЗ XV ВИЈЕКА

Сажетак: У историјској литератури не постоји усаглашен став од када датира требињски манастир Тврдош. Док археолози тврде да манастир датира из раног средњег вијека, код историчара је полазна основа почетак XVI вијека. Међутим у Дубровачком архиву сачувани су документи у којима се помиње Тврдош у XV вијеку. У раду су приказана и дипломатички анализирана необјављена два документа из 90-их година XV вијека, у којима се помињу свештеници Цркве Успења Пресвете Богородице у Требињу.

Кључне ријечи: Тврдош, Требиње, митрополит, Црква Успења Пресвете Богородице.

Због недостатка историјских извора, нека од фундаменталних питања везаних за ранији историјски период Захумско-херцеговачке епископије која се још називала Митрополија требињска или Митрополија херцеговачка у потпуности нису расвијетљена.

Сматра се да је након пада Херцеговине под турску власт сједиште Херцеговачке епископије измјештено из Милешеве у манастир Тврдош код Требиња. Међутим, не зна се тачно када је то било и под којим околностима, већ се дају одређене претпоставке, без писаних потврда.

У историјској литератури немамо потпуних података о захумско-херцеговачким владикама, који су на ову дужност рукоположени након премјештања сједишта епископије из Милешеве у Требиње. Након милешевског митрополита Давида, који је написао тестамент херцегу Стефану Вукчићу Косачи 1466. године, а четири године касније био поклисар херцега Влатка, као митрополити херцеговачки у литератури

* Ел. пошта: bijeljani@yahoo.com

се помињу Јован (1508–1513) и Висарион – обновитељи манастира Тврдош (1509).[1]

Изузев забиљеженог предања, нема писаних података о подизању манастира Тврдош. На основу археолошких истраживања, утврђено је да постоје ранохришћански и неколико средњовјековних слојева, па се оснивање манастира Тврдош датирало у IV вијек.

Констатовано је да је црква дозиђивана јер су пронађене византијске гробнице из V–VI вијека. Сматра се да је црква порушена током VI вијека.[2] Дио манастирског пода урађен је у стаклу, тако да се виде двије гробнице и темељи старе цркве.

Све донедавно историографи су први писани помен манастира Тврдош датирали у 1509. годину.[3] На основу наведеног извора, опште је познато да је 31. марта 1509. године монах Марко Требињац записао да је преписивао и минијатурама украшавао један Октоих из збирке манастира Савине по наредби архијереја кир Висариона, при архиепископу Јовану, у Цркви Успења Пресвете Богородице у Тврдошу, коју су наведени свештеници саградили.[4]

Интересантно је поменути да је 23. марта 1501. године калуђер Марко из Требиња, син Стефана подстригача сукна, склопио споразум са дубровачким сликаром Матком Миловићем да га подучава занату на период од годину, односно до празника Св. Влаха. Након године дана, калуђер Марко обавезао се да своме учитељу Матку исплати на име школовања износ од шест златних дуката.[5]

---

[1] Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 87–92; M. Sivrić, *Oporuka i smrt hercega Stjepana Vukčića Kosače*, Motrišta 18 (Mostar 2000) 78–84; А. Јевтић, *О херцегу Стефану Косачи (1435–1466) и његовом тестаменту*, Шћепан Поље и његове светиње кроз вјекове, Зборник радова са научног скупа (Плужине, 24–25. септембар 2006), Беране 2010, 147–148; Ђ. Слијепчевић, *Хумско-херцеговачка епархија*, Епископија Захумско-херцеговачка, Београд 2006, 128–131, 150–153.

[2] Ђ. Јанковић, *Манастир Тврдош*, Требиње 2003, 8–16; Исти, *Српско поморје од 7 до 10 столећа*, Београд 2007, 83.

[3] Љ. Стојановић, *Записи и натписи* I, 125–126, br. 404; В. Ћоровић, *Херцеговачки манастири*, ГЗМ XXIII–3 (1911) 505–508; О. Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд 1984, 193.

[4] И. Руварац, *О хумским епископима и херцеговачким митрополитима до године 1766*., Мостар 1901, 11–12; В. Ћоровић, *Херцеговачки манастири*, 508; С. Вуковић, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996, 54, 82.

[5] Ј. Тадић, *Грађа о сликарској школи у Дубровнику XIII–XVI в*. II, Београд 1952, 4–5, бр. 758.

Насупрот наведеном, у дубровачким изворима који датирају прије 1509. године и записа калуђера Марка Требињца, забиљежен је требињски митрополит Василије, и његов брат игуман Јован.

Констатујући да подаци о херцеговачким владикама потичу с почетка XVI вијека, деведесете године прошлог вијека у објављеној докторској дисертацији Б. Нилевић је пажњу скренуо на требињског митрополита и навео да се 1504. године помиње митрополит Василије „који резидира у манастиру Тврдошу крај Требиња“.[6]

Митрополит Василије се, 8. октобра 1504, задужио за 40 златних дуката, а рок враћања био је четири мјесеца. Његови вјеровници били су Франческо Радановић из Дубровника и Драгиша Вучинић из Журовића. На маргини документа забиљежено је да дуг није враћен на вријеме, па се 26. марта 1505. помиње игуман Јован, који се обавезао да ће вратити преостали дуг. Уговор је са закашњењем касиран, односно поништен и то 28. априла 1505. године.[7]

И након објављеног документа, у разним радовима, монографијама, шематизмима, на електронским порталима и даље се погрешно први писани помен манастира Тврдош датира у 1509. годину.[8]

За разлику од наведених, у објављеном магистарском раду *Vjera u Humskoj Zemlji*, Д. Корађ је, позивајући се на раније истраживаче, навела да се не може потврдити да херцеговачки манастири потичу из средњег вијека, већ из XVI вијека. За манастир Тврдош каже: „Prvi pisani

[6] Б. Нилевић, *Српска православна црква у Босни и Херцеговини до обнове Пећке патријаршије 1557. године*, Сарајево 1990, 127.

[7] Ego Vassilie mitropolitus ecclesie Sante Marie de Tribigne confiteor quod super me et omnia mea bona obligo dare et soluere Francisco Radanovich de Ragusio et Dragisse Vucignich de Xurovichi ducatos auri quadraginta usque ad mennsis quattuor proxime futuros sub pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta. Iudex et testis utilis. DAD, Debita Notariae (Deb. Not.) LXIII, fol. 171 (8. X 1504); Р. Пекић, Г. Самарџић, *Хришћански – православни споменици Травуније у историографији и савременом друштву*, Историографија и савремено друштво, Тематски зборник радова, Ниш 2014, 156.

[8] Љ. Шево, *Православне цркве и манастири у Босни и Херцеговини до 1878. године*, Бања Лука 2002, 189–195; Иста, *Културна баштина Републике Српске*, Нови Сад 2003, 163–167; *Шематизам Захумско-херцеговачке епархије 2006. године*, Епископија захумско-херцеговачка, 248; И. Марковић, *Православни манастири у Босни и Херцеговини*, Београд 2008; Текст о манастиру Тврдошу преузет са портала Епархије захумско-херцеговачке и приморске (www.eparhija-zahumskohercegovacka.com) види у монографији: *Кроз источну Херцеговину* (пр. Н. Асановић), Требиње–Билећа–Гацко 2011, 201.

spomen manastira Tvrdoš potječe iz 1501. godine, a izravni pomen iz 1509. godine."[9]

Међутим, писани помени Цркве Св. Марије у Тврдошу датирају још од краја XV вијека, гдје је као монах живио и дјеловао Венијамин, син Радише из Требиња, односно Венијамин Радишић, што потврђујемо приказивањем садржаја из два документа Дубровачког архива.[10] Самим тим, манастир Тврдош је обновљен у XV, а не у XVI вијеку, како је до сада тврђено.

Опис документа и раније издања

Уговор о задужењу монаха из Тврдоша, Венијамина Радишића налази се и чува у Дубровачком архиву у кредитној књизи дуговања, архивска серија *Debita Notariae*, кодекс 57, fol. 144', по новом уређењу Fond 10, Ser. 1, Vol. 57, fol. 144 verso. Изнад уговора се налази датација, а затим је садржај исписан у девет редова, а у десетом реду је наведено вријеме када је кредит враћен и поништена облигација.

Документ представља кратак протокол, па је по формулару сличан другим уговорима који се односе на кредитна задужења. Међутим, по садржају је изузетно важан јер нам помаже у стварању прецизније и потпуније слике о ранијој историји манастира Тврдош и Требињској митрополији, односно Херцеговачко-захумској епископији. На овај кредитни уговор пажњу је скренуо Богумил Храбак и потписник овога рада, а његов садржај до сада није објављиван.[11]

(I)
Текст уговора

die XII decembris 1495

Ego Veneamin monacus de Tribigne ecclesie Sancte Marie |2| filius Radisse di Tribigne principalis debitor et |3| ego Vuchossauus Vuchouich de Tribigne plegius qui me |4| tamen principalem debitorem constituo confitemur quod supra nos |5| et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Nicolao

[9] D. Korać, *Vjera u Humskoj Zemlji*, Mostar 2008, 32, 80.

[10] DAD, Deb. Not. LVII, fol. 144' (12. XII 1495); LIX, fol. 16 (20. V 1497).

[11] Б. Храбак, *Зајмопримци из Требиња у Дубровнику 1400–1600*, Трибуниа 12 (2009) 121; Р. Пекић, Г. Самарџић, *Хришћански – православни споменици Травуније у историографији и савременом друштву*, 157.

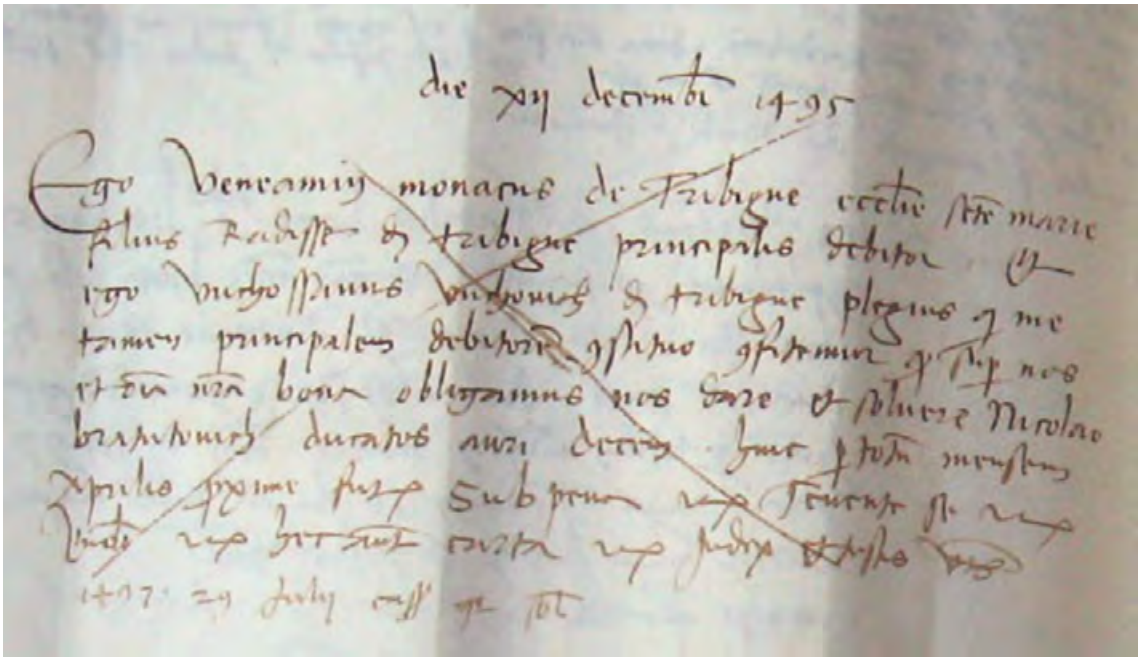

Debita Notariae LVII, fol. 144’

|6| Bratutouich ducatos auri decem hinc per totum mensem |7| Aprilis proxime futurum sub pena etc. Tenente se etc. |8| Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra |9|

1497. 29 julii cassum quia soluit.

Превод

дана 12. децембра 1495.

Ја, Венијамин монах из Требиња, Цркве Свете Марије, син Радише из Требиња, први дужник, и ја Вукосав Вуковић из Требиња, постављам се јамцем и главним платишом, сагласно изјављујемо да се собом и свим нашим добрима обавезујемо да ћемо дати и исплатити Николи Братутовићу десет златних дуката до краја наредног мјесеца априла под казном итд. Држати се (тога) итд. Обзнањено итд. Ова, пак, исправа итд. Судија и свједок како и горе.

1497. 29. јула поништено, јер је исплатио.

Опис документа и раније издања

Документ је, као и претходни, регистрован у кредитној књизи дуговања, у архивској серији *Debita Notariae* 59 на 16 страници, односно по новом уређењу Fond 10, Ser. 1, Vol. 59, fol. 16.

На наведеној страници кодекса, регистрована су четири уговора и то први уговор је датиран 18. маја 1497, док су преостала три евидентирана два дана касније, 20. маја. Посљедњи кредитни уговор, који је у вези са са монахом Венијамином Радишићем из Тврдоша код Требиња, написан је у шест редова, а у седмом реду је наведено вријеме када је враћен кредит.

И овај уговор по форми је сличан другим протоколима који се односе на кредитна задужења, али је као и претходни значајан за познавање црквених прилика у средњем вијеку на подручју Босне и Херцеговине. Као и код претходног и на овај уговор је пажњу скренуо Богумил Храбак и потписник овога рада. Садржај документа до сада није објављиван.

(II)
Текст уговора

Ego Veniamin Radisich monachus in Trebigno in Sancta Maria de |2| (прецртано) Teuerdosi. Confiteor quod super me et omnia bona mea |3| obligo me dare et soluere Franco Radanouich ducatos auri |4| quattuordecim hinc per totum mensem septembris proxime futurum sub |5| pena etc. Renuntiando etc. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra |6|

1498. 30 octobris cassum quia soluit |7|.

Превод

Ја, Венијамин Радишић монах у Требињу у Цркви Свете Марије из Тврдоша, изјављујем да се собом и свим добрима својим обавезујем да ћу дати и исплатити Франку Радановићу четрнаест златних дуката до краја наредног мјесеца септембра, под казном итд. Обзнањено итд. Ова, пак исправа итд. Судија и свједок како и горе.

1498. 30 октобра поништено, јер је исплатио.

Просопографски подаци

Венијамин Радишић (***Veneamin monachus de Tribigne***; ***Veniamin Radisich***), I, II (документ) 1 (ред у изворнику) – није познат у историјској литератури, изузев помена у наведеном раду Б. Храбака. На темељу предоченог документа сазнајемо да је био поријеклом из Требиња, син извјесног Радише. Његово поријекло за сада остаје непознаница, јер презиме његова оца Радише није наведено, тако да ово питање остаје отворено за будућа истраживања.

Вукосав Вуковић (*Vuchossauus Vuchouich de Tribigne*), I 2 – био је поријеклом из Требиња. Носио је патроним по оцу Вуку Радичевићу, како је забиљежено у кредитним књигама Дубровачког архива.

Литература: Б. Храбак, *Зајмопримци из Требиња*, 119.

Никола Братутовић (***Nicolao Bratutouich***), I 6, 7 – био је прворођени син дубровачког сукнара Братута Градојевића, који је одселио из Требиња у Дубровник и постао члан познатих Антунина.

Оженио се Станом, ћерком Ника Прибисалића. Уговор о миразу наведених супружника регистрован је 18. фебруара 1486. године. У браку

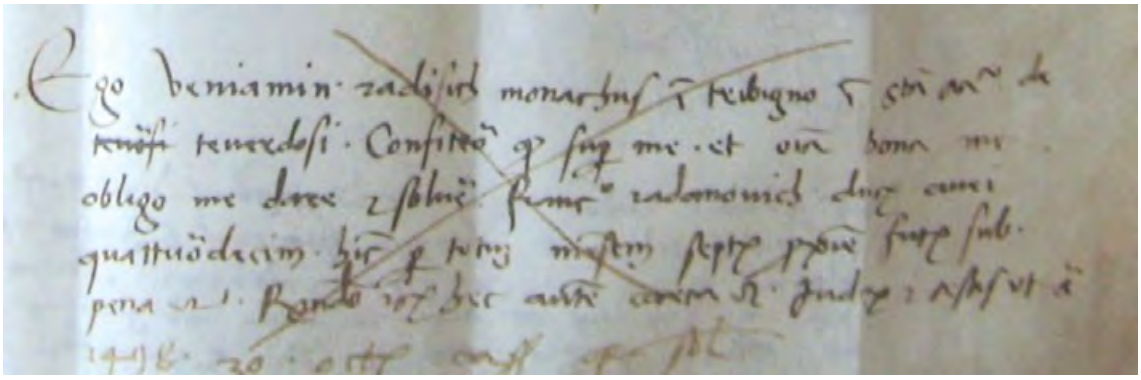

Debita Notariae LIX, fol. 16

са Станом имао је троје дјеце и то два сина и једну ћерку. Његови синови нису се женили, док се ћерка Катарина удала за Николу Миошића.

Никола Братутовић истакао се у кредитном пословању. Као човјек од угледа имао је слуге и слушкиње које су поријеклом били из Требиња али и других мјеста. Њега су служили извјесни Стана и Петар Андријашевић из Требиња, као и Јаков Миливојевић из Босне.

Никола није био дуга вијека, умро је 1503. године. Годину дана касније умрла је и његова супруга Стана.

Извори: DAD, *Testamenta Notariae* (*Test. Not*.) XXVIII, fol. 193; Библиотека Историјског института САНУ, *Genealogia Cingria*, *L' origini e genealogie dei cittadini Ragusei che furono in officio delle cofraternitate di S. Antonio (Genealogia Cingria*), 18.

Литература: Р. Пекић, *Тестамент сукнара Братута Градојевића из Требиња*, ГПБ 6 (2013) 123, 126.

Франко Радановић (***Franco Radanouich***), II 4 – није значајнија личност, па није ни познатији у историјској литератури. У једном архивском документу из 1496. године евидентиран је Франко Радановић и то као Франко Радана Струић. Почетком наведене године Франко Радановић Струић кредитирао је још једног свештеника из Требиња и то Стефана Ковачевића, којем је позајмио 12 перпера.[12] Франко Радановић пословао је и са митрополитом Василијем и игуманом Јованом.

На темељу надимка Струјић јасно је да се ради о Дубровчанину, поријеклом из Требиња, чији се предак Радован Марић око 1420. године доселио у Дубровник из Требиња и постао члан дубровачких Антунина. Путем патримонике чланови породице Струјић (*Crispi*) презивали су се различито и то: Марићи, Прибиловићи, Радмановићи, Радовановићи, Радатовићи, Крешмановићи (*Cresmani*), Радановићи. Познато село Струјићи у Попову пољу највјероватније је у вези са породицом Струић.

Породица Струјић као и породице Братутовић једине су двије досељене породице из Требиња чији су чланови захваљујући успјешној пословној дјелатности успјели да се уздигну и постану припадници истакнутих Антунина.

Извори: DAD, *Test. Not*. XXVIII, fol. 193; *Genealogia Cingria*, 323–327.

[12] *XII januari 1496. Ego Stiepan Couazeuich presbiter de Tribigne confiteor quod super me et omnia bona mea obligo me dare et soluere Franco Radani Struich yperperos duodecim*... DAD, Deb. Not. LVII, fol. 153'.

Литература: Z. Pešorda-Vardić, *U predvorju vlasti*, *dubrovački Antunini u kasnom srednjem vijeku*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 38, 43, 59, 100, 139, 148.

Установе, топоними и важнији термини

Црква Свете Марије (**ecclesia *Sancta Maria***), I, II (документ) 1 (ред у изворнику) – налази се на удаљености од 4 км западно од Требиња, на десној обали ријеке Требишњице. У питању је манастир Тврдош, у данашње вријеме један од најзначајнијих вјерских и културно-историјских споменика Босне и Херцеговине, посвећен Успењу Пресвете Богородице. Према тврдњама археолога манастир Тврдош подигнут је у раном средњем вијеку, на темељима старе цркве, а према предању, манастир Тврдош основао је цар Константин на путу за Рим. Након што је порушен и опустио, према једном запису из поменика у Дужима, манастир Тврдош обновио је краљ Милутун 1270. године у доба митрополита кир Василија и игумана Венијамина. Истакнути В. Ћоровић је констатовао да је запис безвриједан, јер је Милутин постао краљ 1282. године. Поред наведеног записано је и предање да је манастир Тврдош саградио херцег Стефан Вукчић Косача.

Обнова манастира Тврдош најчешће се у литератури везује за 1508/9. годину и митрополита Висариона I, док се 1517. година такође погрешно наводи као вријеме када је зидове цркве фрескама украсио сликар Вице Ловров.

Б. Храбак је објавио једну одлуку сената из 1510. године, којом је одобрена испорука цигле на рачун митрополита Висариона, па је В. Ђурић без писаних потврда претпоставио и закључио да у то доба манастир није био покривен, мислећи да је испорука цигле намијењена за манастир Тврдош. Сасвим је могуће да је цигла била намијењена за другу цркву, које су у том периоду грађене, односно обнављане.

Међутим, претходно смо истакли да је у Тврдошу још крајем XV вијека постојала монашка заједница, којој су између осталих припадали игуман Јован и монах Венијамин. Када је у питању осликавање манастира Тврдош, одавно је познат уговор који су склопили 5. јуна 1510. године познати дубровачки сликар Вице Ловров Добриђевић и Матеја монах у манастиру посвећеном Светој Марији из Требиња. Уз одобрење митрополита Висариона, калуђер Матеја договарао је

са познатим сликаром да на зидовима изради цркве фреске на грчки, односно православни начин.

Литература: Ј. Тадић, *Грађа о сликарској школи у Дубровнику XIII–XVI в*. II, 39, бр. 838; В. Ћоровић, *Херцеговачки манастири*, 507; Ђ. Јанковић, *Манастир Тврдош*, 8–16; Љ. Шево, *Православне цркве и манастири*, 189–195; *Шематизам Захумско-херцеговачке епархије 2006. године*, 248.

Тврдоши (*Teuerdosi*), II 2 – насељено мјесто општине Требиње удаљено око 4 км западно од града, по коме је манастир добио име. Смјештено је у Подбрђу требињском на присојној страни испод Попове продоли на 300–330 м н. в. Село је разбијено на три засеока. Насеље датира још из средњег вијека. Према турском попису из 1475/77. године у Тврдошима су била насељена три домаћинства, која су имала обавезу да Турцима плаћају порез у износу од 164 акче, на производњу житарица. Године 1484. у мјесту Тврдошу евидентиран је млин за мљевење житарица, који је на извјестан период закупио један Дубровчанин.

Извори: *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovine* (pr. A. Aličić), Sarajevo 1985, 505.

Литература: Б. Храбак, *Из старије прошлости Босне и Херцеговине* I, Београд 2003, 19; Алманах (Требиње 2012) 139–140 (С. Пујић).

Radmilo Pekić
Université de Priština
Faculté de philosophie
Kosovska Mitrovica (Serbie)
Département d'histoire

MENTIONS ECRITES DU MONASTERE TVRDOŠ DATANT DU XV SIECLE

Résumé

La situation dans l'Etat médiéval de Bosnie sur le plan religieux ne fait pas l'objet d'un avis partagé dans la littérature historique. Les dates d'érection d'églises et de monastères ne font pas l'unanimité. Hormis la tradition ou ce que nous apprennent les récentes fouilles archéologiques, la première mention écrite du monastère de Tvrdoš sont datées du XVIème siècle dans la littérature historique. Et de fait, de nombreux chercheurs contestent son ancienneté et affirment que l'érection de ce monastère est postérieure au moyen âge. Ce travail présente plusieurs documents écrits qui attestent la réalité d'une vie monacale dans le monastère de Tvrdoš antérieure au XVème siècle. Parallèlement, il expose plusieurs documents qui réfutent la rénovation d'une vie monacale dans ce monastère par le métropolite de Trebinje, Visarion. Cette vie existait néanmoins à Tvrdoš avant ce dernier, soit au XVème siècle, comme l'attestent des sources ragusaines datant de 1495, dans lesquelles sont mentionnés le moine Benjamin Radišić, puis le métropolite de Trebinje, Vasilje.

Mots-clés: Tvrdoš, Trebinje, métropolite, église de la Dormition de la Très Sainte Vierge.

РЕГИСТАР

акча 115
Алберт II Хабсбуршки 101
Алфонсо Арагонски 96
Ана Горичка 70
Андрија I Франкопан 70
Анђелић Паво 79[21], 98[9]
Анка, баница 21, 22, 28
Анте Зуановић 77, 89
Антонија, жена Николе Трагурина 90
Антоније (Антун) Благајски 68, 69
Анчић Младен 67, 88, 90
Архив Историјског института у Београду 77
Архив ХАЗУ 77, 78

Балдасар Илије 89
Балин Старчић 32, 33, 36, 38
Балтасар Коломбо 75
Балшићи 13
Барања, Барањска жупанија 102, 104
барон 95, 97, 100–102, 104
Бартол IX Франкопан 70
Батист де Аугубио 90
Бачка жупанија 104
Бељин 104
Београд 102, 104
Беч 101, 105
Битва 104
Благојевић Милош 68[76]
Бланка Сфорца 70
Бобовац 95, 102
Бодрошка жупанија 104
Босна 9, 10, 21, 27[13], 33, 41, 49, 59, 63, 64, 67, 68, 73–77, 79–84, 87, 90–92, 95–97, 99, 100, 104, 105, 111, 113
Босна, ријека 102, 105
Браило Тезаловић 52
Брајан, дијак 28
Бранош, дијак 80
Братут Градојевић 112
брод (прелаз) 95, 97, 100, 105
Брод, град 105
Брод, жупа 92
Брчко 105
Будим 89, 96

Вареш 92
Варна 96
Василије, требињски митрополит 109, 113
Венеција 65, 78, 88, 89
Венијамин Радишић 110–112, 114
Вентура Енглески 75, 77
вијећница 48
викар 85, 88–91
Винац 77
Висарион I, херцеговачки митрополит 108, 114, 115
Високо 91, 92
витез 42, 46, 48, 49, 87– 89
Вице Ловров Добриђевић 114
вјера 47, 103
вјеровни лист (вјеровно писмо) 27, 47, 48
вјештак 33
Владислав I Јагелонац 89, 101
Влатко Вуковић 9[1]
Влатко Ђурђевић 18[8]
Влатко Косача 27[12], 107
Влатко Обрадовић 47, 48
водени знак 24, 78

војвода, велики војвода 9, 11, 13, 18[8], 21, 22, 23, 25–29, 31, 34–38, 41, 43[3], 47, 48, 51–53, 56, 60[2], 65, 66, 70, 96
Врандук 70, 73, 76, 82, 84, 88, 92
Врбања, жупа 68
Врбас, жупа 66, 68
Врбас, ријека 102, 103
Врбашки град 68
Врхбосна 96
Врхпоље 29
Вук Вукићевић 18
Вук Радичевић 112
Вук Хранић 48
Вук, син Пријезде I 67
Вукац Хранић 47, 48
Вукић Радивојевић 15–18
Вуковска жупанија 97, 104
Вукосав Вуковић 111, 112
Вукосав Кобиљачић 37
Вукосав Познановић 31, 34–37
Вучјак 102

галија 22[3]
Главска 38
Глаж, жупа 68, 103
господин 12, 47, 48, 56, 63, 64, 82, 88, 99, 100, 103
гроф 52, 59
губернатор 66, 89, 95–97, 100, 101, 105

Давид, милешевски митрополит 107
Далмација 63, 65, 73, 74, 76, 88, 95
двор 76, 82, 86
депозит (поклад) 21, 23, 28[18], 29, 41, 43, 47, 48
деспот 52, 96, 101–104
дијак 28, 56, 70, 80, 88
дикар 82, 85, 88
дикатор 85, 88
Добој 92
Добор 92, 95, 96, 99–102
Доборска нахија 102
Добрашин Богишић 32, 37
добри људи 12, 31, 33, 36, 38, 66[70]
Добрушко, син Радоње Куделиновића 13
Доњи Краји 63, 77
Доротеја Благајска 59, 64–70
Доротеја, ћерка Балше Херцеговића 69
Доротеја, ћерка Николе Горјанског 70
Драгиша Вучинић 109
Драгиша Гојсалић 47, 49
Државни архив у Дубровнику 23, 25, 35, 41–43, 54, 55, 107, 110, 112
Државни архив у Задру 74
Дријева 18
Дрина 95, 97, 100, 101, 103, 105
Дубовац 68[78]
Дубочац 105
Дубровник, Дубровчани 9–13, 15–18, 21, 22, 26–28, 31–39, 41, 42, 46–49, 51–54, 56, 65, 74, 76, 79, 80, 92, 98, 109, 112, 113, 115
Дујам IV Франкопан 70
дукат 21, 23, 47, 51–53, 73, 75, 76, 81, 82, 84, 85, 87, 108, 109, 111, 112

Ђурађ (Jурај), син Иваниша Драгишића 60[2], 70
Ђурађ Бранковић 52, 96, 101, 103
Ђурађ Војсалић 18[8], 68
Ђурађ Радивојевић 18

Евгеније V, папа 65
Егидије, нотар 48, 49

Жигмунд Луксембуршки 68, 69, 102
Жоре Палмотић 51
жупа 9[1], 29, 39, 66–68, 91, 92
жупан 9, 10–13, 31, 34, 36–38, 101, 104
Журовићи 109

Задар 22[3], 74
Западне стране 63
Земуник, жупа 67, 68
Зеница 91, 92
Зета 33, 39

Иван V Крчки 70
Иван VI Франкопан 70
Иван VII Франкопан 70
Иван Вуковић 47, 48
Иван Собота 89
Иван, дијак 54, 56
Иваниш Благајски 59, 64, 67–70
Иваниш Влатковић 27[12]
Иваниш Драгишић 60[2], 65, 66, 70, 92
Иваниш Остојић 47, 48
Италија 76, 88, 89

Јајце 73, 76, 77, 82, 86, 87, 91, 102
Јаков Клапчић Теста 87, 89
Јаков Миливојевић 113
Јелена Груба 9, 10
Јелисавета Куманка 104
Јелисавета Луксембуршка 101
јемац 31–33, 35, 36
Јиречек Константин 24, 53
Јован (Иван, Јанош) Хуњади 66, 89, 95, 96, 100, 101, 105
Јован Карвахали 102
Јован Корођи 95, 99–102
Јован, игуман 108, 109, 113, 114
Јурај Франкопан 70
Јурај, син Николе Трогиранина 89

Какањ 92
канцелар 34, 49
Капела Мајке Божје Трстатске на Трсату 69
Карло Роберт 104
Катарина, ћерка Николе IV Франкопана 70
Катарина, жена Сандаља Хранића 22[3]
Катарина, жена Стефана Томаша 66[70], 79[21], 98[10]
Катарина, ћерка Ђурђа Бранковића 52
Катарина, ћерка Николе Братутовића 113
Клара, жена Стефана Банфија 69
Клемент Гучетић 51
кметићи 10
кнез 9, 10, 12, 13, 15–18, 29, 31, 47, 48, 56, 59, 60[2], 64, 66–69, 73, 75, 76, 82–92
кнез у Дубровнику 11, 16, 25, 26, 29, 35, 36, 38, 46–48, 56
Кобаш 105
Ковачевић-Којић Десанка 75
Козара, град 68
Козоград 91
комора 76, 82, 85, 91
Конавли 9[1], 10, 38, 51–53
Корађ Дијана 109
Косово 96

Котор 77
Кристофер де Палма 89
Крк 91
Кукуљевић Сакцински Иван 60[2], 77, 78, 80, 81, 84
купари 15, 17

Ладислав IV 104
Ладислав V 101, 105
Ладислав Благајски 68, 69
Лепеница, жупа 91
Ливно 102
Ловреновић Дубравко 65, 66
Ловро Илочки 67
логотет 48
Лудвиг Благајски 59
Лудовик Гонзага 98[10]

Љубиша Богданчић 9–13, 31, 34–37
Љубљана 59
Љубомир, жупа 21, 22, 26, 29

Мађарски народни музеј 97, 98
Мађарски национални архив у Будимпешти 59, 60, 97, 98
Мажуранић Владимир 85
Мало вијеће у Дубровнику 51, 52
манастир Милешева 107
манастир Савина 108
манастир Тврдош (Црква Свете Марије) 107–112, 114, 115
Мантова 79[21]
Маргарета, жена Николе де Барниса 88
Марин Проданели 52
Марко Требињац 108, 109
Марко, син Иваниша Драгишића 60[2], 70
Мартин Франкопан 68–70
Матеја, монах 114, 115
Матија Војсалић 92
Матија Корвин 91, 105
Матија Сабанчић 92
Матко Миловић 108
Матко Таловац 67, 89, 92
Мачва 103
Мачванска бановина 103, 104
Миклошич Франц 49
Милано 79[21]
Милодраж 66[70]
милост 64, 67, 68
Михаило Силађи 105
Млини 17[5], 31, 33, 34, 36, 39
Модран, жупа 68, 103
Модрича 102
Модруш 91
монах (калуђер) 108–112, 114
Мошин Владимир 77
Мргић Јелена 66, 67[75]

невјера 100, 103
Никола II Горјански 89
Никола IV Благајски 69
Никола IV Франкопан 59, 68–70
Никола V Франкопан 70
Никола Благајски 59, 64–70
Никола Братутовић 111–113
Никола де Барнис 85, 87–90
Никола Ђурђевић 18[8]
Никола Илочки 101
Никола Миошић 113
Никола Теста 87–89
Никола Трагурино 90
Никола Трогиранин 73, 75–77, 82–88, 90, 92, 98
Никша Звијездић 48, 49, 54
Нилевић Борис 109
Нови, град у Боки которској 21, 22

Нови, град у Босни 105
Новиград 105
нотар 48, 49, 83

Орбин Мавро 29
отворено писмо (отворени лист) 56, 64, 78, 82–84

Павле Ђурђевић 18[8]
Павле Раденовић 9, 10, 12, 13, 31, 56
Павле, син Иваниша Драгишића 60[2], 70
палата 51–53, 56
палатин 67, 89
Паоко, син Добрушка Радоњића 13
перпера 51–53, 56, 113
Петар Андријашевић 113
Петар Војсалић 66
Петроварадин 102
печат 21, 23, 24, 27, 41, 42, 46–48, 54, 56, 59, 60, 78–84, 98
писар 21, 28, 41, 49, 54, 80, 84, 85, 88, 97
писмо 9–13, 15–17, 21, 24, 26, 27, 31–35, 37, 38, 79[21], 83, 95, 97, 98[10], 100
Пјер Паоло Верђери 89
племенштина 64
повеља 9[1], 18[8], 26, 28[18], 34, 41, 48, 49, 54, 59, 60, 65–68, 70, 78–81, 83, 87, 92, 95, 97, 98, 100–103, 105
Површ 38
Подриње 63, 95, 103
Покрајац Оливеровић 29
Попово поље 113
поротник 31, 33, 34, 38
посланик (изасланик, поклисар) 21, 26–29, 52, 66, 88, 89, 95–97, 100, 107
Прибисав Похвалић 21–23, 25–29, 42, 43, 46–48
признаница 51, 52, 54, 83
Пријезда I, бан 67
Пријезда, син Пријезде I 67
Приморје 63, 82
прокуратор 89
протовестијар 51
пуномоћје 21–24, 26–28

Радач (Радац) Богишић 32, 37
Радивој Остојић 92
Радивој Стјепковић 47, 48
Радивој, брат Стефана Томаша 84
Радин, гост 48
Радич Санковић 10
Радич Стјепковић 47, 48
Радован Марић 113
Радоња Куделиновић 9, 10, 12, 13
Радосав Главић 9, 10–13, 31, 34, 36, 37
Радосав Павловић 38, 51–54, 56
Радосав Стјепковић 47, 48
Радослав I Бабонић 68
Растић Јуније 52
Рахац Богишић 31–38
Рача 105
Ријека 88, 89
Ријека Дубровачка 23
Рим 96, 114
русаг 56, 82, 87
Руско Христифоровић 11, 16, 34, 41, 42, 48, 49

Сава, ријека 97, 102–105
Салај Агоштон 97, 98

Сан Север 88, 90
Сана, жупа 66, 68
Сандаљ Хранић Косача 21–29, 41, 43[3], 47, 48, 51, 53
свједок 9[1], 33, 111, 112
Сењ 85, 88, 89, 91
Сигисмунд Франкопан 70
Сикиревци 105
Славонија 85, 102
Сладоје Вуковић 47, 48
слуга 25, 26, 29, 47, 82, 85, 86, 113
Соли 63
солски трг 22[5]
Сплит 73, 74, 76, 82, 86, 87, 91
Спреча, ријека 105
Срби, Србија 34, 49, 63, 64, 82, 104
Сребреница 96
Сребреничка бановина 102
сребро 47, 48, 73, 74, 76, 77, 82, 86, 87, 89, 91
Сремска жупанија 97, 102, 104
Сремска Митровица 104
Стана, ћерка Нике Прибисалића 112, 113
станак 33, 34
Станислав Николић 27[12]
Стефан (Стјепан) II Франкопан 68[78], 70
Стефан (Стјепан) Вукчић Косача 47, 48, 66[70], 76, 89, 96, 107, 114
Стефан (Стјепан) Томаш 59, 60, 63–68, 70, 73, 75–77, 79, 80, 82–84, 86, 87, 89, 90, 92, 95–103
Стефан (Стјепан) Томашевић 80
Стефан III Бабонић 67, 68
Стефан Банфи 69
Стефан Бериславић 102, 104
Стефан Дабиша 79, 102
Стефан Ковачевић 113
Стефан Милутин 34, 104, 114
Стефан Немања 29
Стефан Остоја 9, 26[12], 53, 79
Стефан Твртко I 26[12], 53, 79
Стефан Твртко II 18, 27[12], 53, 60, 67, 79, 92, 98
Стефан, син Пријезде I 67
Стефан, син Стефана III Бабонића 67
Стјепан II Котроманић 74
Стојановић Љубомир 24
Струјићи, село 113
судија 12, 97[7], 101, 111, 112
Сумина, син Радоње Куделиновића 13
Сутјеска 64, 66[70]
Суторина 22[5]

Тамишка жупанија 102
Тврдоши, село 115
Твртко Боровинић 27[12]
Твртко Секуловић 64, 70
Теодор Проданчић 23
тестамент 67, 69, 89, 107
типар 23, 24, 79
Толнанска жупанија 104
Требиње, Требињска област 9, 10, 13, 29, 33, 34, 107, 109–115
Требишњица 114
Трогир 74, 87–90
Турци Османлије 69, 84, 92, 95–97, 100–102, 115

Ћоровић Владимир 114
Ћошковић Пејо 65, 66

Угарска 65, 69, 89, 95–97, 100–105

уговор 51, 65, 66, 73, 75–79, 83, 85–88, 92, 96, 98, 100, 109–112, 114
Украина, жупа 68, 103
Украина, ријека 95, 97, 100, 101, 103, 105
Улрик II Цељски 52, 67
Урсула, жена Доменика Верђерија 89
Усора 63, 102, 103
Усорска бановина 102

фамилијар 86, 89
Фојница 73, 76, 82, 86, 87, 91, 92
Франко Радановић 109, 112, 113
фрањевци 79, 89, 98
Фридрих II Цељски 67

херцег 18, 27[12], 68, 69, 76, 96, 107, 114
Ходидјед 96
Храбак Богумил 110–112
Хрвати, Хрватска 63, 65, 87, 95, 96
Хрвоје Вукчић Хрватинић 9, 18, 53, 68, 69
Хум, Хумска земља 15, 17, 18, 34, 63

Цавтат 17[5]
царинарница 22[3]
црепари 15–17
Црква Св. Илара у Млинима 33, 36, 38

Чазма 67
Чремошник Грегор 23[9], 24[11], 28[19], 54, 77–79

Шибеник 74
Шуњић Марко 88, 90
Шурмин Ђуро 60[3], 81

УПУТСТВО ЗА ИЗДАВАЊЕ ИСПРАВА

Кратак историјат исправе: вријеме и мјесто одлуке о правном чину и/или записивању правног чина; ауктор и дестинатар; оригинал, копија, печат; врста и димензије материјала на којем је исправа писана; очуваност; мјесто чувања документа.

Раније издања: библиографија ранијих издања; битне разлике у односу на раније или ранија читања.

Текст исправе:

1. Сваки пети ред означити бројем.
2. Киноварна слова су велика и означавају почетак новог пасуса.
3. Почетак новог пасуса понекад се означава крстом. У том случају такође се користи велико слово.
4. Предлаже се употреба великих слова у складу са данас важећим правописом.
5. Надредни знаци (акценти) се не биљеже.
6. Титле се обавезно остављају код бројева.
7. Скраћенице написане са титлом разрјешавају се у округлим заградама – ( ).
8. Скраћенице написане без титли разрјешавају се у угластим заградама – [ ].
9. Натписана слова спуштају се у ред без икаквих посебних ознака.
10. Оштећене празнине разрјешавају се у стреластим заградама – ⟨ ⟩.
11. Очигледне писарске грешке означавају се ускличником у округлим заградама (!). У одређеним случајевима препоручује се коментар у напомени.
12. Оригинална интерпункција замјењује се савременом, при чему реченица треба да представља логичку цјелину.
13. Нема потребе да се при издавању докумената користи широко *е* (є), које се понекад појављује умјесто прејотованог *е* (ѥ), пошто је према позицији употријебљеног широког *е* јасно каква му је гласовна вриједност. Предлажемо да се умјесто њега употребљава обично *е* (е).
14. Приликом издавања босанских повеља и, евентуално, докумената писаних босанчицом, неопходно је, тамо гдје се појављује, задржати ђерв (ѣ).

15. Уколико је ријеч скраћена тако да је изостављен један (или оба) вокала који се понављају, у заграду се ставља један од њих, нпр. **пр^{о}рокь – пр(о)рокь, ре^{ч}нное – реч(е)нное**.

Каснији записи на документу

Превод на савремени језик

Дипломатичке особености

Просопографски подаци

Установе, важнији термини

Топографски подаци: убицирање топонима који се помињу у исправи (по потреби приложити карту)

Обавезан је снимак документа који се анализира.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Ово упутство представља допуну *Упутства за издавање исправа*, које се штампа на крају сваке свеске часописа. У том смислу сарадници часописа би требало да се придржавају овдје изнијетих препорука.

Прилози који се објављују у часопису морају, поред осталог, садржати:

– **име аутора** и **назив установе у којој аутор ради** (афилијација) у пуном облику (нпр. Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, Одсјек за историју). Афилијација се исписује непосредно испод имена аутора.

– **адресу** или **е-адресу** аутора, која се даје у напомени при дну прве странице чланка, а смјерница за напомену смјештена је иза имена аутора и означена астериском (**Име Презиме**[*]). Ако је више аутора, наводи се адреса само једног, обично првог аутора.

– **сажетак** (апстракт), као кратак информативни приказ садржаја чланка, дужине до 100 ријечи, који је смјештен између заглавља (име аутора, наслов) и кључних ријечи.

– **кључне ријечи**, односно термини или фразе који најбоље описују садржај чланка за потребе индексирања и претраживања. Кључних ријечи не може бити више од десет, а смјештене су након сажетка, а прије текста чланка. У кључним ријечима требало би избјегавати широке термине (нпр. повеља, дипломатика, средњи вијек), а стављати оне који су ужег значења и у вези са конкретним радом (нпр. могориш, Сандаљ Хранић, вјера, година настанка документа).

– **резиме**, који је на крају сваког чланка (дужине до 100 ријечи).

УРЕДНИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ

У рубрици ***Кратак историјат исправе*** није потребно посебно се упуштати у околности настанка документа. Основне напомене о томе дају се на почетку рада, у уводном дијелу, гдје акценат треба ставити само на оне чињенице које помажу да се расвијетле околности које су недовољно познате или спорне у науци, уз упућивање на одговарајућу литературу.

Текст издања документа на српскословенском језику обавезно писати фонтом: **Hram Studenica**, величина **12**, кодна страна **EN** (English). Текст издања документа насталог на неком другом старом језику, само

уколико то није могуће фонтом Times New Roman, куца се одговарајућим другим фонтом, величина 12. Аутори би обавезно, уз текст свог рада, требало да доставе и коришћени фонт.

Редови из изворника обиљежавају се двјема усправним цртама између којих је одговарајући број, нпр. |3|.

У издању текста докумената није потребно наводити различита читања ранијих издавача која не мијењају смисао текста (испуштена, додата или удвојена слова, штампарске грешке и сл.). На то се може осврнути у рубрици ***Раније издања***, нпр: „Издање/а садржи/е већи број грешака/различитих читања којима се не мења смисао текста“ (у загради можда навести неке од карактеристичних примјера). У рубрици ***Раније издања*** препоручује се хронолошко навођење издања, без упуштања у даљња објашњења сваког од њих.

У рубрици ***Дипломатичке особености*** није дозвољена појединачна анализа свих дипломатичких форми које се јављају у документу. Потребно је задржати се само на оним дипломатичким аспектима докумената који представљају јединствена или ријетка рјешења у односу на оно што се може сматрати уобичајеном праксом датог времена и поднебља, дакле, само на дипломатичким особеностима.

У овој рубрици препоручује се употреба научног апарата.

У рубрици ***Важнији појмови и установе*** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате појмове и установе (војвода, властела, Мало вијеће...). Изузетно, објашњења оваквих појмова и установа могу се дати само ако је њихова употреба у конкретном документу на неки начин особена, и само ако у том смислу раније нису објашњавани.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља појам или установа који се објашњавају.

У рубрици ***Просопографски подаци*** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате личности као што су владари, велики обласни господари и друге историјске личности највишег реда (Стефан Душан, Стефан Тврткo, Сандаљ Хранић, Стефан Вукчић Косача, Свети Сава...). Изузетак се може учинити уколико њихово помињање на неки начин расвјетљава слабије познате или спорне појединости њихове дјелатности, при чему нагласак у објашњењу треба ставити управо на те појединости.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља личност која се објашњава.

У рубрици ***Топографски подаци*** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате топониме (Дубровник, Србија, Босна, Требиње, Неретва...). Изузетак се може учинити уколико њихово помињање на неки начин расвјетљава слабије познате или спорне појединости њихове историјске улоге, при чему нагласак у објашњењу треба ставити управо на те појединости.

Код коментарисања микротопонима, нарочито међника посједа дарованих појединим повељама, препоручује се описивање посједа који ће укључити у повељи наведене микротопониме, уз упућивање на евентуално приложену карту.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља топографски податак који се објашњава.

У рубрикама ***Важнији појмови и установе***, ***Просопографски подаци*** и ***Топографски подаци*** није потребно коментарисати појмове, установе, личности и топониме који су већ објашњавани у претходним свескама ГПБ. Такви појмови/установе/личности/топоними наводе се на почетку сваке рубрике у форми: „У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе/личности/топоними: **перпера** (ГПБ 1, 2, према регистру)/**Руско Христофоровић** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру)/**Стон** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру)“.

У овим рубрикама библиографске упутнице треба давати у за то предвиђеним одјељцима *Извори и литература*. Напомене се овдје не препоручују и треба их избјегавати.

ЛЕКТОРСКЕ ПРЕПОРУКЕ

Аутори би требало да обрате пажњу и на сљедеће:

– текст прилога предаје се у истовјетној писаној и електронској верзији, куцан фонтом **Times New Roman**, величина **12**, проред **1,5**, кодна страна **SR** (Cyrilic);

– осим у издању текста документа, не препоручује се употреба других фонтова;

– наводнике приказивати као: „“

– полунавод: ’

– црта: –, обавезна употреба приликом навођења страна, нпр. 123–127 и година, нпр. 1331–1355;

– цртица (-) се користи само у полусложеницама: српско-византијски;

– запета се увијек куца у нормалу, сем у случајевима када је саставни дио цитираног текста у курзиву. У библиографским јединицама цитирати на сљедећи начин: С. Ћирковић, *„Верна служба“ и „вјера господска“*, Зборник ФФ у Београду 6–2 (1962) 95 (запета у нормалу и без запете после заграде);

– иницијал имена треба одвајати од презимена аутора: В. А. Мошин;

– датуми се пишу на сљедећи начин: 16. април 1346;

– вијекови се пишу римским цифрама: XIV вијек;

– скраћенице за метар, километар, центиметар, милиметар пишу се ћирилицом: м, км, цм, мм;

– димензије које се односе на документе треба наводити у милиметрима (мм);

– наслове рубрика куцати болдованим и италик слогом: ***Раније издања***,

– наслове пододјељака и одредница куцати болд слогом: **Хронологија**, **Драгоје Бенвенутић**.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

E. Fermendžin, *Acta Bosnae*	E. Fermendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752*, Monumenta spectania historiam Slavorum Meridionalium vol. 23, Zagreb 1892.
ГЗМ	Гласник Земаљског музеја Босне и Херцеговине
Глас СКА/САН/ САНУ	Глас Српске краљевске академије/ Српске академије наука/ Српске академије наука и уметности
Гласник ДСС/СУД	Гласник Друштва српске словесности/ Српског ученог друштва
Годишњак ДИ БиХ	Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине
Годишњица НЧ	Годишњица Николе Чупића
ГПБ	Грађа о прошлости Босне
Ђ. Даничић, *Рјечник*	Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских* I–III, Београд 1863–1864.
ЕСИ	*Енциклопедија српске историографије* (ур. С. Ћирковић – Р. Михаљчић), Београд 1997.
Зборник ФФ у Београду	Зборник Филозофског факултета у Београду
ЗРВИ	Зборник радова Византолошког института
ИСН	*Историја српског народа* I–II, Београд 1981, 1982.

ИГ	Историјски гласник
ИЧ	Историјски часопис
К. Јиречек, *Споменици српски*	К. Јиречек, *Споменици српски*, Споменик СКА 11 (1892); Београд 2007[2].
ЈИЧ	Југословенски историјски часопис
П. Карано-Тврtковић, *Србскии споменицы*	Павле Карано-Тврtковић, *Србскии споменицы или старе рисовулѣ, дипломе, повелѣ, и сношенія босански, сербски, херцеговачки, далматински, и дубровачки краљева, царева, банова, деспота, кнезова, војвода и властелина*, Београд 1840.
S. Ljubić, *Listine*	S. Ljubić, *Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i Mletačke republike* I–X, Zagreb 1868–1891.
ЛМС	Летопис Матице српске
ЛССВ	*Лексикон српског средњег века* (ур. С. Ћирковић – Р. Михаљчић), Београд 1999.
F. Miklosich, *Monumenta Serbica*	F. Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*, Viennae 1858.
Monumenta Ragusina	*Monumenta Ragusina. Libri reformationum* I–V, Zagreb 1879–1897.
Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*	Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002.
С. Новаковић, *Законски споменици*	С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 1912, 2005[2].

Прилози ИИ у Сарајеву	Прилози Института за историју у Сарајеву
Прилози КЈИФ	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор
М. Пуцић, *Споменици српски*	М. Пуцић, *Споменици сръбски* I–II, Београд 1858–1862, 2007[2].
Rad JAZU/HAZU	Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti/ Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
СБР	*Српски биографски речник* 1–5 (ур. Чедомир Попов), Нови Сад 2004–2011.
T. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik* (= *Codex diplomaticus*)	T. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (= *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*) II–XVIII, Zagreb 1904–1990.
А. Соловјев, *Одабрани споменици*	А. Соловјев, *Одабрани споменици српског права*, Београд 1926.
ССА	Стари српски архив
Љ. Стојановић, *Записи и натписи*	Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи* I–VI, Београд 1902–1926.
Љ. Стојановић, *Родослови и летописи*	Љ. Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, Београд – Сремски Карловци 1927.
Љ. Стојановић, *Повеље и писма*	Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I–1, Београд – Сремски Карловци 1929; I–2 Београд – Сремски Карловци 1934.

Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи*	Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи, акти, биографије, летописи, типици, поменици, записи и др.*, Споменик СКА III (1890)
С. Ћирковић, *Историја Босне*	С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964.
HBL	*Hrvatski biografski leksikon* 1–8 (ur. N. Kolumbić i dr.), Zagreb 1983–2013.

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ
8
2015

Академија наука и умјетности Републике Српске
Институт за историју
Бана Лазаревића бр. 1
78000 Бања Лука
Телефон: +38751/333-718
Е-пошта: istorija@anurs.org

Рецензенти
Радивој Радић
Марко Шуица

Секретар Редакције
Тамара Вуковић Драгичевић

Лектура
Наташа Ракас Аранђеловић

Регистар
Тамара Вуковић Драгичевић

Превод на француски
Паскал Донжон

Излази једном годишње.

ISSN
1840-3778

Штампа
Графомарк, Лакташи
Тираж 300